

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

กนก วงษ์ตระหง่าน. การเมืองในระบอบประชาธิปไตยไทย. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2528.

_____ . มติทางการเมืองในปรากฏการณ์ของสังคมไทย. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2529.

กมล สุดประเสริฐ. สัมฤทธิผลของการจัดการศึกษาภาคบังคับ. วารสารการวิจัยทาง
การศึกษา 3(2516) : 18-27.

กมลกาญจน์ เกษไสว. ความหมายของปรัชญาการศึกษา. ศูนย์ศึกษา (ตุลาคม 2500) : 33.

กนลา สุขพานิช-ขันธปราบ. การเปลี่ยนแปลงและความขัดแย้งทางการเมือง. ใน ประเด็น
นันทิยะกุล (บรรณาธิการ), พัฒนาการการปกครอง. เอกสารทางวิชาการประกอบ
คำบรรยายโครงการพัฒนาการเมืองการปกครองของภาควิชาการปกครอง คณะรัฐศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2525.

การศึกษาประชาบาล : ปัญหาผลประโยชน์. สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ 8 (สิงหาคม 2522) :
17-21.

การศึกษาแห่งประเทศไทย, สมาคม. แผนการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2503. ธนบุรี :
โรงพิมพ์บรรหาร, 2503.

กิริติ ศรีวิเชียร. หลักสูตรประถมศึกษา 2521 ทฤษฎีและแนวปฏิบัติ. กรุงเทพมหานคร :
บริษัทสารมวลชน, 2520.

ภูษณ ธนาพงศ์ธร. นโยบายของรัฐ : อะไร ทำไมและอย่างไร. กรุงเทพมหานคร :
โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2522.

เกษม ศิริสัมพันธ์. ทฤษฎีสังคมนิยม ประชาธิปไตย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สยามรัฐ,
2522.

โกวิท วงศ์สุรวัฒน์. รัฐวิทยา. กรุงเทพมหานคร : กรุงเทพมหานครการพิมพ์, 2522.

โกสินทร์ วงศ์สุรวัฒน์. แนวโน้มการเมืองไทยหลังยุบสภา-เลือกตั้ง' 29สู่การจัดตั้งรัฐบาล.
กรุงเทพมหานคร : โอ.เอส.พรีนติ้ง เฮ้าส์, 2529.

เกริกเกียรติ พิพัฒน์ เสรีธรรม. การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจกับปัญหาสิทธิมนุษยชนใน
ประเทศไทย. กรุงเทพมหานคร : เจริญวิทย์การพิมพ์, 2528.

กลุ่มสานทาง. พันธะสัญญาของคนหนุ่มสาวต่อสังคม. กรุงเทพมหานคร : รุ่งแสงการพิมพ์,
ม.ป.ป.

คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, สำนักงาน. การบริหารการศึกษาประชาบาลระดับจังหวัด :
การศึกษาจากเอกสารในช่วงปี พ.ศ. 2510-2516. กรุงเทพมหานคร : สำนักงาน
คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2516.

____. การปฏิรูปการศึกษา : การศึกษาเพื่อชีวิตและสังคม. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์
ศูนย์กลางทหารราบ, 2518

____. การปฏิรูปแผนการศึกษาแห่งชาติ. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์องค์การสงเคราะห์
ทหารผ่านศึก, 2519.

____. แผนการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2520. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการ
การศึกษาแห่งชาติ, 2520.

____. สังคมศาสตร์กับการศึกษา. กรุงเทพมหานคร : ม.ป.ท., 2522.

____. นโยบายการศึกษาของประเทศไทย. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการ
การศึกษาแห่งชาติ, 2524.

____. รายงานการวิจัยประสิทธิภาพโรงเรียนประถมศึกษา : ความเสมอภาคของโอกาสทางการศึกษา. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ไทยแบบเรียน, 2518

____. ผลงานวิจัยทางการศึกษา. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เจริญผล, 2524.

คณะกรรมการจัดงานฉลองวันเฉลิมฉลองวชิรราชสมบัติครบ 100 ปี ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พ.ศ. 2511. การไล่นักเรียนที่โรงเรียนพระตำหนักเดิมสวนกุหลาบ ในเอกสารเรื่องจัดการศึกษาในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว. หน้า 18-19. ม.ป.ท., ม.ป.ป.

คุยกับคนเก่า ๗ ที่เดิม. ใน สยามมิตร 103. หน้า 45-46. กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัด นิวไวเด็กการพิมพ์, 2527.

ศีกฤทธิ ปราโมช, ม.ร.ว. ศีกฤทธิปราโมชเป็นนายกา ชีวิตและงาน. สละ ลิขิตกุล (ผู้รวบรวมและเรียบเรียง), กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ศึกษาสัมพันธ์, 2521.

จุมพล หนิมพานิช. แนวคิดเกี่ยวกับสถาบันและกระบวนการทางการเมืองไทย. ใน สถาบันและกระบวนการทางการเมืองไทย. หน้า 11. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2527.

จรรยา วงศ์สายัณฑ์. การศึกษากับการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี. ใน บทเรียนจากการศึกษาในรอบร้อยปีที่ผ่านมา. หน้า 85-100. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภา, 2517.

เจือจันทร์ จงสถิตอยู่. ถึงเวลาทบทวนแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2520. หรือยัง. วารสารการศึกษาแห่งชาติ 22 (กุมภาพันธ์-มีนาคม 2531) : 15.

ฉวีวรรณ กীরติกร. การประถมศึกษากับลายสือไทย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, 2526.

ฉันทนา ธัญญาเศรษฐ์. ขบวนการนักศึกษาไทยกับการพัฒนาประชาธิปไตย. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2530.

แผนการเมืองครึ่งรัฐบาลพรรคกิจสังคม คีตกฤทธิ์เผยความในใจสมัยเป็นนายกรัฐมนตรี. สยามรัฐ

(4 กุมภาพันธ์ 2521) : 1, 12.

ชัยอนันต์ สมุทวณิช. การพัฒนาการเมืองกับการสร้างสรรค์สถาบันทางการเมือง. ใน ทฤษฎีและแนวคิด

ในการพัฒนาประเทศ. หน้า 165-195. กรุงเทพมหานคร : สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, 2515.

_____ . การเมืองกับการบริหาร. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2520.

_____ . อุดมการณ์กับความเป็นจริงในการเมืองไทย. ใน ชีวิตของประเทศ. หน้า 17.

กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ลายสือไทย, 2521.

_____ . ข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับทหารและการดำรงตำแหน่งทางการเมืองในรัฐสภา (2515-2521). รายงานการวิจัยในโครงการข้อมูลพื้นฐานเสนอต่อสถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2521.

_____ . การเมืองการบริหาร. กรุงเทพมหานคร : บรรณกิจการพิมพ์, 2523.

_____ . การเมือง. กรุงเทพมหานคร : ดวงดีการพิมพ์, 2523.

_____ . การเปลี่ยนแปลงทางการเมือง. ประพนต นันทิยะกุล (บรรณาธิการ), พัฒนาการปกครอง. เอกสารทางวิชาการประกอบคำบรรยายโครงการพัฒนาการเมือง การปกครองของภาควิชาการปกครอง. คณะรัฐมนตรี จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2525.

_____ . ยังเดี๋ยวกับทหารประชาธิปไตย. กรุงเทพมหานคร : บรรณกิจ, 2525.

_____ . การเมืองเปรียบเทียบ : ทฤษฎีและแนวความคิด. กรุงเทพมหานคร : เจ้าพระยาการพิมพ์, 2526.

ชาญชัย ลีถาวร. ตอบกระทู้ถามเรื่องข้าวสารมีราคาแพงและหาซื้อยาก. รายงานการประชุม

สภานิติบัญญัติแห่งชาติ. ชุดที่ 2 ครั้งที่ 29 (3 พฤษภาคม 2517) : 4.

- ชาญชัย รามโกมท. แรงงานกับปัญหานักหยุดงานในประเทศไทย. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2520.
- ชาญวุฒิ วัชรพุกก์, พ.ศ.ท. ประชาธิปไตยแบบไทย : บทศึกษาผลการนำแนวคิดและกลไกระบบประชาธิปไตยมาในเมืองไทย. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2526.
- ไชยสิทธิ์ คันตยกุล. ศาลาประชาธิปไตยกับการเรียนรู้ทางการเมือง. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2529.
- ณรงค์ สินสวัสดิ์. สังคมกับการปกครอง. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แพรวพิทยา, 2521.
- ณรงค์ฤทธิ์ ศรีรัตโนภาส. นักศึกษาต้องรู้จักกบฏ. ใน เล็บ. หน้า 17. กรุงเทพมหานคร : กลุ่มผู้หญิง มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2515.
- เดวิด มอแรล. เลือดจะทาแผ่นดินไทยไม่นานนี้ถ้า.... แปลโดย สนธิ สัมทองกุล ประชาธิปไตย (16 กันยายน 2519) : 5.
- คำรงค์ สัททิพัฒน์. วิจารณ์แผนการศึกษาแห่งชาติ. ใน บทเรียนจากการศึกษาในรอบร้อยปีที่ผ่านมา. หน้า 249-255. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภา, 2517.
- ดิน ปรัชญพฤทธิ์. พฤติกรรมการเมืองในองค์การ. ใน พฤติกรรมมนุษย์ในองค์การ. หน้า 321. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2528.
- _____ . อำนาจและการเมืองในองค์การ. ใน พฤติกรรมมนุษย์ในองค์การ. หน้า 555-557. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2529.
- ถนอม อานามวัฒน์. ประวัติศาสตร์เหตุการณ์ปัจจุบันของเอเชีย. ม.ป.ท. , ม.ป.ป.
- ถาวร เกิดเกียรติพงศ์. สังคมวิทยาการศึกษา. กรุงเทพมหานคร : เอราวัฒนาการพิมพ์, 2522.
- เถลิงศก โสมทิพย์. บทวิเคราะห์เงื่อนไขการปฏิรูปการศึกษาที่ขัดแย้งกับนโยบายบางประการของรัฐบาล. ศูนย์ศึกษา 21 (พฤษภาคม-กรกฎาคม 2519) : 96-101.

- ทวี ทิมขำ. พัฒนาการของการประถมศึกษาในประเทศไทย. คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัย
สงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี, 2523.
- ทักษ์ เฉลิมเกียรติ. การเมืองระบบพหุชนอุปถัมภ์แบบเผด็จการ. ใน สมบัติ จันทรวงศ์ และ
รังสรรค์ ธนะพรพันธุ์ (บรรณาธิการ), รักเมืองไทย. หน้า 274. กรุงเทพมหานคร :
ไทยวัฒนาพานิช, 2519.
- ทัศนัย สุวรรณศิลป์. การก่อตัวและบทบาททางการเมืองของสหภาพแรงงานในประเทศไทย :
ศึกษาเฉพาะกรณีสหภาพแรงงานการไฟฟ้านครหลวงระหว่างปี 2515-2519. วิทยานิพนธ์
ปริญญาโทบริหารธุรกิจ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2520.
- ทางออกก็คือศึกษาปฏิวัติ ปราโมช. สยามรัฐ (27 กรกฎาคม 2519) : 6.
- ทินพันธุ์ นาคะตะ. นโยบาย การพัฒนา และวิชาการ. พัฒนาบริหารศาสตร์ 13 (มกราคม
2518) : 117-129.
- _____. รัฐศาสตร์. กรุงเทพมหานคร : พูลสวัสดิ์การพิมพ์, 2525.
- เทียนฉาย กิระนันท์. ทางเลือกใหม่ของการศึกษาในสังคมไทย. วารสารเศรษฐศาสตร์
16 (เมษายน-มิถุนายน 2531) : 37-40.
- ทองดี อิศราชีวิน. ชี้นำการตั้งรัฐบาลผสมต้องล่าไปอีก 2 สัปดาห์ "เสนีย์" เดือนถ้าใครวันจับส่ง
เข้าคุกให้หมด. สยามรัฐ (6 กุมภาพันธ์ 2518) : 1, 16.
- ทองหยด จิตตวิระ. ตำแหน่งที่ปรึกษานายกฯ เครื่องเสริมเก้าอี้รัฐบาล. ประชาชาติ
2 (15 พฤษภาคม 2518) : 21.
- ธรรมการ, กระทรวง. ประมวลศึกษาระดับ 2 หลักสูตรประถมศึกษา พ.ศ. 2480. พระนคร :
โรงพิมพ์ช่างพิมพ์วัดสังเวช, 2480.
- นรนิติ เศรษฐบุตร. สภาพการเมืองก่อนการเลือกตั้ง '29. ใน แนวโน้มการเมืองไทยหลังยุบสภา
เลือกตั้ง '29สู่การจัดตั้งรัฐบาล. กรุงเทพมหานคร : โอ.เอส.พรีนติ้ง เฮ้าส์, 2529.

_____ . ทหารกับการเมืองไทย. ในแนวโน้มการเมืองไทยหลังยุบสภา-เลือกตั้ง' 29
สู่การจัดตั้งรัฐบาล. กรุงเทพมหานคร : โอ.เอส.พรีนติ้ง เฮ้าส์, 2529.

นิภา นิธยาน. การปรับตัวและบุคลิกภาพ. กรุงเทพมหานคร : สารศึกษาการพิมพ์, 2520.

น้อมศรี เคท และ วรสุดา บุญไวโรจน์. หน้าที่ของโรงเรียนประถมศึกษาตามทัศนะของครู
และผู้บริหารโรงเรียนในเขตชุมชนและเขตชนบท. รายงานผลการวิจัยทุนวิจัยรัชดา
ภิเชกสมโภช, 2526.

บันทึกการประชุมสภาผู้แทนราษฎร. ครั้งที่ 3/2518 (สามัญสมัยแรก) ราชกิจจานุเบกษา
92 (25 มีนาคม 2518) : 828.

_____. ครั้งที่ 4/2518 (สามัญสมัยแรก) ราชกิจจานุเบกษา 92 ฉบับพิเศษ
(10 เมษายน 2518) : 14.

บันทึกการประชุมสภานิติบัญญัติแห่งชาติ. ครั้งที่ 32 ราชกิจจานุเบกษา 90 (6 พฤศจิกายน
2516) : 3715.

_____. ชุดที่ 2 ครั้งที่ 36 ราชกิจจานุเบกษา 91 (18 มิถุนายน 2517) : 2707.

บันทึกการประชุมสภาร่างรัฐธรรมนูญ. ครั้งที่ 3 ราชกิจจานุเบกษา 76 ฉบับพิเศษ (13 กุมภาพันธ์
2502) : 6.

บันลือ พฤษะวัน. การประถมศึกษา. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, 2519) :
6.

_____. แนวการสอนสำเร็จรูป คู่มือครูสอนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5. กรุงเทพมหานคร :
ไทยวัฒนาพานิช, 2525.

บุญสนอง บุญโยทยาน. ผู้อยู่เบื้องหลังขบวนการนักศึกษาประชาชน. สังคมศาสตร์ 12 (ตุลาคม
2517) : 12-20.

บุญชนะ อัดถากร. กองทัพกับประเทศไทย. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มติชน, 2526.

บทบรรณาธิการ. สยามรัฐรายวัน 5 (13 กรกฎาคม 2517) : 5.

บริหารส่วนจังหวัดราชบุรี, องค์การ. แนวทางการจัดการศึกษา. ราชบุรี : โรงพิมพ์วิศวกรรมพิมพ์, 2522.

ประยูร อาษนาม. การศึกษาความคิดเห็นของครูประถมศึกษาและครูในสถาบันฝึกหัดครูเกี่ยวกับจุดมุ่งหมายของการประถมศึกษา. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2511.

ประยงค์ บัตรสมบูรณ์. บุคลิกภาพกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของครูประจำตำบล จังหวัดอุดรธานี. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2523.

ประมวล กุลมาตย์. กระจุกตามเรื่องข่าวสารมีราคาแพงและซื้อขาย. รายงานการประชุมสภานิติบัญญัติแห่งชาติ. ชุดที่ 2 ครั้งที่ 29 (3 พฤษภาคม 2517) : 1.

ประชาธิปไตย. (8 ตุลาคม 2516) : 4.

_____. (22 พฤษภาคม 2517) : 1.

ปรีชา นิพนธ์พิทยา. การประถมศึกษากับการพัฒนา. กรุงเทพมหานคร : กรุงเทพมหานครพิมพ์, 2525.

ผู้บริหารการศึกษาแห่งประเทศไทย, สมาคม. นโยบายทางการศึกษาของรัฐบาล 4 รัฐบาล. รุ่งเรืองสาส์นการพิมพ์, 2527.

พระราชกฤษฎีกาประกาศยุบสภา. สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ (11 พฤษภาคม 2529) : 5.

พระราชบัญญัติโอนโรงเรียนประถมศึกษาบางประเภทไปสังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัด พ.ศ. 2509. ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 83 ตอนที่ 79 ฉบับพิเศษ (16 กันยายน 2509).

พฤทธิสวาม ชุมพล, ม.ร.ว. ระบบการเมือง : ความรู้เบื้องต้น. กรุงเทพมหานคร : ม.ป.ท., 2530.

- เพ็ญจันทร์ ทัพประเสริฐ. การวิเคราะห์เชิงประวัติศาสตร์เกี่ยวกับการจัดการศึกษาภาคบังคับของไทย. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2528.
- พรศักดิ์ ผ่องแผ้ว. รัฐศาสตร์พัฒนาการและแนวทางการศึกษา. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ศรีอนันต์, 2524.
- พลศักดิ์ จิตรไกรศิริ. รัฐศาสตร์การศึกษา. กรุงเทพมหานคร : ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2529.
- ไพฑูรย์ สีนลารัตน์. รายงานผลการวิจัยเรื่องระบบการศึกษาไทยในรอบสามทศวรรษ (พ.ศ. 2490-2520). กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2526.
- _____. การศึกษาและสังคมประยุกต์. ใน มนุษย์และสังคม. หน้า 116-117. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2521.
- ภาวดี มหาชนธ์. คู่มือการทำวิจัยเชิงประวัติศาสตร์. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์โอเดียน สโตร์, 2531.
- ภิญโญ สาธร. การเมืองกับการศึกษา. กรุงเทพมหานคร : จงเจริญการพิมพ์, 2525.
- _____. รัฐศาสตร์การศึกษา. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช จำกัด, 2530.
- มหาดไทย, กระทรวง. ครบรอบ 50 ปี การศึกษาประชาบาล 1 ตุลาคม 2509. ม.ป.ท., ม.ป.ป.
- มนตรี เจนวิทย์การ. การประท้วงของครูประชาบาล พ.ศ. 2521-2523: บทบาทการต่อสู้ทางการเมืองของกลุ่ม "ไร้อำนาจ" กับการโต้ตอบของรัฐบาล. กรุงเทพมหานคร : ศูนย์วิจัยคณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2526.
- _____. บทบาทของกลุ่มผลประโยชน์ที่มีต่อรัฐบาล ระบบราชการประชาชนและการพัฒนาประเทศ. กรุงเทพมหานคร : ศูนย์วิจัย คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2528.

_____ . สังคมวิทยาการเมือง . การศึกษารัฐศาสตร์แนวกลุ่ม . ในหลักและวิธีการศึกษาทางรัฐศาสตร์. หน้า 549-551. ม.ป.ท., ม.ป.ป.

_____ . การศึกษารัฐศาสตร์แนวกลุ่ม . ในหลักและวิธีการศึกษาทางรัฐศาสตร์. หน้า 552-553.

ไมตรี วิริยะ. รัฐสภาไทย : การศึกษาวิเคราะห์เปรียบเทียบบทบาทของสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2518 และ 2519 กับสภาปฏิรูปการปกครองแผ่นดิน พ.ศ. 2519. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท มหาวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2522.

ระลึก อานี. วิวัฒนาการในการจัดการศึกษาภาคบังคับของไทย (พ.ศ. 2475-2503). กรุงเทพมหานคร . สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช จำกัด, 2527.

รังสรรค์ ธนะพาพันธุ์. ทัศนะทางการศึกษา. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์เคล็ดไทย, 2518.

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2517. ม.ป.ท., ม.ป.ป.

รายงานการประชุมรัฐสภา. ครั้งที่ 1 ถึงครั้งที่ 4 (สมัยสามัญ) เล่ม 1, 2522.

รายงานการประชุมสภาครั้งที่ 1. วิทยากรย์ 5 (มีนาคม 2475) : 640-642.

รายงานการประชุมสภาปฏิรูปการปกครองแผ่นดิน. ครั้งที่ 19/2520 (สมัยสามัญ), 2520.

รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร. ครั้งที่ 18/2518 (สามัญสมัยที่สอง) เล่มที่ 10
12 สิงหาคม 2518.

_____. ครั้งที่ 3/2518 (สามัญสมัยแรก) 6 มีนาคม 2518.

_____. ครั้งที่ 4/2518 (สามัญสมัยแรก) 19 มีนาคม 2518.

_____. ครั้งที่ 2/2519 (สามัญสมัยแรก) 29 เมษายน 2519.

_____. ครั้งที่ 9/2522 (สมัยวิสามัญ) 22 พฤศจิกายน 2522.

_____. ครั้งที่ 10/2522 (สมัยวิสามัญ) 29 พฤศจิกายน 2522.

____. ครั้งที่ 11/2522 (สมัยวิสามัญ) 6 ธันวาคม 2522.

____. ครั้งที่ 2/2522 (สมัยวิสามัญ) 4 ตุลาคม 2522.

____. ครั้งที่ 2/2523 (สมัยสามัญ) 22 พฤษภาคม 2523.

เริงรวิ อรุณรุ่ง. เล่าความจริงขบวนการนักศึกษารามคำแหงยุคต้น (2514-2519). กรุงเทพมหานคร : ที. เอ. ลิฟวิ่งการพิมพ์, 2531.

รอง ศยามานนท์ และคณะ. ประวัติกระทรวงศึกษาธิการ 2435-2507. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, 2507.

____. ประวัติจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย พ.ศ. 2459-2509. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภา, 2509.

สัตดา สุวรรณกุล. พัฒนาการของหลักสูตรประถมศึกษาและมัธยมศึกษาในประเทศไทย. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2518.

เลขาธิการรัฐสภา, สำนักงาน. รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร. สมัยสามัญ. พระนคร : สำนักงานเลขาธิการรัฐสภา, 2490.

____. รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร. สมัยแรกและสมัยสามัญ. เล่ม 1, 2512.

____. รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร. สมัยสามัญสมัยแรก. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภา, 2519.

____. รายงานการปฏิรูปโครงสร้างและระบบบริหารการศึกษาของชาติ. กรุงเทพมหานคร : กรมการศึกษาระดับประถมศึกษา สภาผู้แทนราษฎร, 2532. (อัดสำเนา).

ลิขิต อีร์เวคิน. บทบาทของนักรัฐศาสตร์ในการพัฒนาประเทศ ในรัฐศาสตร์กับการพัฒนาประเทศ. ม.ป.ท., 2525. (อัดสำเนา)

____. วิวัฒนาการการเมืองการปกครองไทย. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2533.

วันทนา เลิศสินไทย. นโยบายการจัดการศึกษาและการขยายการศึกษาภาคบังคับของประเทศไทย พ.ศ. 2503-2520. ปริญาการศึกษามหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2523.

วาริน สิ้นสูงสุด. การศึกษากับปรัชญา. กรุงเทพมหานคร : พีระพัฒนา, 2520.

วิชัย ศันศิริ. ข้อคิดที่สำคัญบางประการจากโฉมหน้าใหม่ของการศึกษาไทย. ใน การศึกษาเพื่อมวลชน. หน้า 311-316. กรุงเทพมหานคร : วัฒนาพานิช, 2518.

_____. หลักสูตรและแบบเรียนประถมศึกษา. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, 2522.

วิชัย วงษ์ใหญ่. กระบวนการพัฒนาหลักสูตรและการสอนภาคปฏิบัติ. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร, 2527.

_____. การเปลี่ยนแปลงและการปรับปรุงหลักสูตร. สารพัฒนาหลักสูตร 22 (กันยายน 2526) : 7-20.

วิชากร, กรม. หลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร : ครูสภาลาดพร้าว, 2525.

_____. แนวการใช้หลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521. กรุงเทพมหานคร : เซลทรัล เอ็กซ์เพรสศึกษาการพิมพ์, 2522.

_____. คู่มือการใช้หลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521. กรุงเทพมหานคร : จงเจริญ การพิมพ์, 2521.

_____. ความเป็นมาของหลักสูตรสามัญศึกษา. พระนคร : โรงพิมพ์การศาสนา, 2513.

วิริติ ศักดิ์จิราพวงษ์. นิสิตนักศึกษา. สังคมศาสตร์ปริทัศน์ 12 (ตุลาคม 2517) : 46-55.

วิฤตตั้งรัฐบาล. ประชาธิปไตย. (12 กุมภาพันธ์ 2518) : 4.

วิบูลลักษณ์ ทองเชื้อ และ มนตรี มีลาโย. ยุทธวิธีและมาตรการด้านการศึกษาของประเทศไทย
ในทศวรรษหน้า. วารสารการศึกษาแห่งชาติ 16 (ตุลาคม-พฤศจิกายน 2524) :
21-34.

วิไลวรรณ วิทยวิโรจน์. การประถมศึกษา. กรุงเทพมหานคร : มิตรสยาม, 2522.

วีระ มุกสิกพงศ์. ภาพที่ควรแยกออกจากกันให้ชัด. สยามรัฐ (23 พฤศจิกายน 2516) : 6.

วุฒิชัย มุลศิลป์. สองศตวรรษของการศึกษาไทย. วารสารการศึกษาแห่งชาติ 16 (เมษายน-
พฤษภาคม 2525) : 24-33.

เวทีประชาธิปไตยโดย 'รัฐบาลผสม'. ประชาธิปไตย (16 มีนาคม 2518) : 4.

เวทีปริทัศน์. ปฏิรูปการศึกษา : การยุบตำแหน่งศึกษาธิการอำเภอ. วิทยาสาร 27 (15 กรกฎาคม
2519) : 14-16, 52-53.

ศรียา มุขนาน และ ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์. การวางแผนพัฒนาภาคเพื่อการกระจายรายได้.
กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2520.

ศึกษาธิการ, กระทรวง. รายงานการประชุมอธิบดี ครั้งที่ 11. 25 กันยายน 2495.

_____. ประวัติกระทรวงศึกษาธิการ. พระนคร : โรงพิมพ์คุรุสภา, 2507.

_____. หลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2503. พระนคร : โรงพิมพ์คุรุสภา, 2503.

_____. แผนการศึกษาแห่งชาติ. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ รสท., 2504.

_____. การสัมมนาเรื่อง การศึกษาเพื่อมวลชน. กรุงเทพมหานคร : ม.ป.ท., 2517.

_____. หลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ส่วนท้องถิ่น,
2520.

_____. หลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร : คุรุสภา
ลาดพร้าว, 2525.

- _____ . 100 ปีประณศึกษาเพื่อทวยราษฎร. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภา ลาดพร้าว,
2527.
- ศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย. ขบวนการประชาชน ตุลาคม 2516. กรุงเทพมหานคร :
กรุงสยามการพิมพ์, 2517.
- เศรษฐกิจการพาณิชย์, กรม. นโยบายของรัฐ. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ข่าวพาณิชย์,
2519.
- สงัด อุทรานันท์. ความหมายของหลักสูตร วารสารดวงแก้ว (1 กันยายน 2525) : 34-38.
- _____ . พื้นฐานและหลักการพัฒนาหลักสูตร. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร : เซ็นเตอร์
พับลิเคชั่น, 2528.
- เสถียร จันทิมาธร. ชาติชาย ชุณหะวัณ ทหาร "นัก" ประชาธิปไตย. กรุงเทพมหานคร :
บริษัทแปลนพับลิชชิง จำกัด, 2532.
- สนานจิตร สุคนธ์ทรัพย์. สวัสดิการและความก้าวหน้าของครูประชาบาลสังกัดองค์การบริหาร
ส่วนจังหวัด. ใน วิทยากรเกี่ยวกับการศึกษาประชาบาล หน้า 340. ม.ป.ท.,
ม.ป.ป.
- _____ . การวิเคราะห์นโยบายการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษา-ประถมศึกษา. ม.ป.ท.,
ม.ป.ป.
- เสน่ห์ จามริก. การเมืองไทยกับปฏิวัติตุลาคม. วารสารธรรมศาสตร์ 3 (พฤษภาคม 2517) :
160-180.
- _____ . การเมืองกับการศึกษาไทย. กรุงเทพมหานคร : การพิมพ์พระนคร, 2526.
- _____ . การเมืองกับการศึกษาของไทย. วารสารการศึกษาแห่งชาติ 17 (สิงหาคม-
กันยายน 2526) : 38-54.
- _____ . สัมภาษณ์ 29 สิงหาคม 2531. ใน วัฒนธรรม วิถีชีวิต (บรรณาธิการ), สมุดภาพ
เดือนตุลา. หน้า 127-131. กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัด พิมพ์วาด, 2532.

เสนาะ อุนากุล. การศึกษากับการเปลี่ยนแปลงรูปลักษณะทางเศรษฐกิจและสังคม. ใน บทเรียนจากการจัดการศึกษาในรอบร้อยปีที่ผ่านมา. หน้า 49-53. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภา, 2517.

_____. นโยบายและการวางแผนระดับชาติ. ใน รายงานการสัมมนาเรื่อง การพัฒนาสังคมในประเทศไทยคณะสังคมศาสตร์. หน้า 30. ม.ป.ท., 2517.

แสวง นิ่มน้อย. มโนทัศน์ของชาวชนบทเกี่ยวกับการประถมศึกษา. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2511.

สังคมนิยมแห่งประเทศไทย, พรรค. ชาวนาไทยเขาถูกบังคับให้จับปืน. กรุงเทพมหานคร : โปธิ์สามัคคีการพิมพ์, 2518.

สัมภาษณ์ ทองหยด จิตตวิระ, รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ. ประชาชาติ 2 (12 มิถุนายน 2518) : 29.

สัมภาษณ์ ปิยะพัทธ์ วัชรภรณ์. สยามรัฐฉบับพิเศษ (28 พฤษภาคม 2533) : 57.

สภาพัฒนาการเศรษฐกิจแห่งชาติ, สำนักงาน. หนังสือ ที่ สร.0602/4991 เรื่อง การโอนโรงเรียนประชาบาลไปขึ้นกับองค์การบริหารส่วนจังหวัด. ลงวันที่ 22 ตุลาคม 2508.

_____. แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2510-2514) ม.ป.ท., ม.ป.ป.

สัมภาษณ์ ทองศรี. ปัญหาด้านเสถียรภาพของรัฐบาลผสมในประเทศไทย : ศึกษาเฉพาะกรณีรัฐบาลผสม ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2522.

สยามจดหมายเหตุ. 1 (มกราคม 2519) : 28-85.

_____. 1 (กันยายน 2519) : 921-923.

_____. 1 (สิงหาคม 2519) : 776-832.

สฤษดี วิชชุย์. การผลักดันทางการเมืองของกลุ่มผลประโยชน์ในยุค "ประชาธิปไตยแบบราชการ: ศึกษากรณีร่างพระราชบัญญัติ." วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2531.

สามัญศึกษา, กรม. รายงานของกรมสามัญศึกษา พ.ศ. 2494. พระนคร : โรงพิมพ์คุรุสภา, 2494.

_____. การวิจัยหลักสูตรประถมศึกษาตอนต้น. พระนคร : โรงพิมพ์คุรุสภา, 2509.

_____. รายงานการวิจัยผลสัมฤทธิ์ในการเรียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่หนึ่ง เมื่อเทียบกับหลักสูตร. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภา, 2511.

สามารถ พ่วงเกตุรา. บทบาทของกระทรวงการคลัง สำนักงานประมาณและสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติในการบริหารโครงการของคณะรัฐมนตรี. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2521.

สิทธิชัย ธาดานิติ. การศึกษาเกี่ยวกับสังคม. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร : โอ.เอช.พรีนติ้งเฮ้าส์, 2529.

สิทธิเดช จันทศิริ. การศึกษาประชาชนล พื้นฐานชีวิตของใคร. สยามรัฐ (13 สิงหาคม 2522) : 4.

สิทธิพร กฤดากร, ม.จ. ความเห็นบรรณาธิการวารสาร "กสิกร" เรื่องการศึกษา. ใน อนุสรณ์ ม.จ. สิทธิพร กฤดากร. หน้า 244. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ศิwap, 2514.

ลีปนันท เกตุทัต. การอภิปรายเรื่องการศึกษากับการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี. ใน บทเรียนจากการจัดการศึกษาในรอบร้อยปีที่ผ่านมา. หน้า 101-105. กรุงเทพมหานคร โรงพิมพ์คุรุสภา, 2517.

_____. การศึกษากับความมั่นคงแห่งชาติ-การปฏิรูปการศึกษา. ใน การศึกษาเพื่อชีวิตและสังคม. หน้า 48. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ศูนย์กลางทหารราบ, 2518.

- สุขุม นวลสกุล. การเมืองการปกครอง : ระบบ ลักษณะ และลัทธิ. วารสารรามคำแหง
2 (มกราคม 2519) : 1-8.
- สุจิต บุญบงการ. อำนาจทางการเมืองของผู้นำทหารไทย ศึกษาเปรียบเทียบระหว่างจอมพล ป.
พิบูลสงครามกับจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์. ใน รักเมืองไทย. หน้า 120. กรุงเทพฯ
มหานคร : สมาคมสังคมศาสตร์, 2519.
- _____ . ระบบการเมือง. โฉมมนุษย์กับสังคม. หน้า 225-299. กรุงเทพมหานคร :
โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2520.
- _____ . บทบาทของสภานิติบัญญัติ. กรุงเทพมหานคร : เจ้าพระยาการพิมพ์, 2526.
- _____ . การพัฒนาทางการเมืองของไทย : ปฏิสัมพันธ์ระหว่างทหาร สถาบันทางการเมือง
และการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2531.
- สุจิต บุญบงการ และ ศุภยเทพ สุวรรณจินดา. การเมืองเปรียบเทียบ : ปัญหาและแนวคิด.
กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2521.
- สุทิน เนียมพลับ. การประถมศึกษาและการศึกษาประชาบาล. ราชบุรี : วิศวกรรมพิมพ์, 2522.
- สุภา อักษรดิษฐ์. การวิเคราะห์จุดมุ่งหมายของการประถมศึกษาของไทย. วิทยานิพนธ์
ปริญญาโทบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2528.
- สุภาวงศ์ จันทวานิช. โครงการ กสช. กับโรงเรียนประชาบาล. วารสารการศึกษาแห่งชาติ
15 (สิงหาคม-กันยายน 2524) : 34-44.
- สุภร ศรีทล. บนเส้นทางแสวงหาโฉมหน้าใหม่ของการศึกษาไทย. ในรายงานการ
ประชุมทางวิชาการ. หน้า 67-68. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์พิชเชศ, 2517.
- สมิตร คุณานุการ. บทที่ 2 หน่วยบูรณาการ. ใน สมิตร คุณานุการ (บรรณาธิการ). หลักสูตร
ประถมศึกษา 2521 ทฤษฎีและแนวปฏิบัติ. หน้า 32-46. กรุงเทพมหานคร :
ไทยวัฒนาพานิช, 2519.

สมิตร คุณานุกร. หลักสูตรและการสอน. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ชวนพิมพ์, 2523.

สมินทร์ จุฑาทู. การกล่อมเกลาร่างกายเมืองโดยใช้แบบเรียนหลวงเป็นสื่อในสมัยรัชกาลที่ 5.
วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารศึกษาศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2529.

สมน อมรวิวัฒน์. กลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต. ใน สมิตร คุณานุกร (บรรณาธิการ),
หลักสูตรประถมศึกษา 2521 ทฤษฎีและแนวปฏิบัติ. หน้า 100-127. กรุงเทพมหานคร:
บริษัทสารมวลชน, 2520.

_____. การปรับปรุงหลักสูตรประถมศึกษาเพื่อคุณภาพของคนไทยในทศวรรษหน้า. ใน
การสัมมนาการประถมศึกษา. หน้า 15-35. กรุงเทพมหานคร : ภาควิชาประถมศึกษา
คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2531.

_____. การพัฒนาหลักสูตรประถมศึกษา : ทำที่ที่ถูกต้องทบทวน. ใน การสัมมนาการประถมศึกษา
หน้า 38-51. กรุงเทพมหานคร : ภาควิชาประถมศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย, 2531.

สูงง่า ศักดิ์ศาสตร์. การศึกษาประชากรกับบทบาทของความขัดแย้ง. สยามรัฐ (9 สิงหาคม
2522) : 6.

สุรพันธ์ ทับสุวรรณ. ความล้มเหลวของประชาธิปไตยในประเทศไทยระหว่าง 14 ตุลาคม 2516
ถึง 6 ตุลาคม 2519. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารศึกษาศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2523.

สุนทรী อาสะไวย์ และ สุภาภรณ์ จรัสพัฒน์. กำเนิด อมธ. กับความเคลื่อนไหวในขบวนการ
นักศึกษา. ใน สมบัติ จันทรวงศ์ และ ชัยวัฒน์ สถาอานันต์ (บรรณาธิการ), อยู่เมืองไทย.
หน้า 183-248. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2530.

สุวรรณ เต้นเมธารัตน์. การประเมินผลงานรัฐบาลนายธานินทร์ กรัยวิเชียร. วิทยานิพนธ์
ปริญญาโทบริหารศึกษาศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2530.

สุวิทย์ ยิ่งวรพันธ์. การบริหารแรงงานในประเทศไทย. กรุงเทพมหานคร : กรมแรงงาน
กระทรวงมหาดไทย, 2520.

สำลี ทองอิ้ว. หลักการของหลักสูตร. กรุงเทพมหานคร : คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย, 2526.

ให้รับตั้งรัฐบาลเหตุการณ์นำวิกฤตอาจเกิดเหตุการณ์. สยามรัฐ (4 กุมภาพันธ์ 2518) : 1, 16.

อภิชัย พันธเสน. เศรษฐศาสตร์การศึกษา การศึกษาปฏิรูปหรือปฏิวัติ. กรุงเทพมหานคร :
ดวงกมล, 2519.

อภิชัย พันธเสน และ มนตรี เจนวิทย์การ. การเมืองเรื่องข้าว : นโยบายประเด็นปัญหาและ
ความขัดแย้ง. ม.ป.ท., ม.ป.ป.

อมร รักษาศักดิ์. สถาบันและกระบวนการเพื่อการพัฒนาในนโยบายในประเทศไทย. วารสาร
พัฒนาบริหารศาสตร์. 15 (มกราคม 2518) : 18.

อมรา สวัสดิ์เสรี. การติดตามผลการปฏิรูปการศึกษา. วารสารการศึกษาแห่งชาติ
22 (กุมภาพันธ์-มีนาคม 2531) : 27.

เอนก เขียรถาวร. การเมืองกับเศรษฐกิจ. วารสารรามคำแหง 2 (มกราคม 2519) :
9-36.

เอนก นาคะบุตร. ทิศทางการจัดการศึกษาในทศวรรษหน้า. ในประเสริฐ กิติรัตน์ตระการ
(บรรณาธิการ) การพัฒนากระบวนการศึกษาเพื่อคนส่วนใหญ่. หน้า 25-29.
กรุงเทพมหานคร : คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2531.

อัมพร สุขเกษม. การกระจายอำนาจทางการศึกษา. วิทยาสาร 26 (เมษายน 2518) :
18-19.

อรรถพร พงษ์วาท. การศึกษากับการเมือง. วารสารครุศาสตร์ 11 (มกราคม-มีนาคม 2526) :
9-27.

อุทัย ดุลยเกษม. เพื่อความเข้าใจเกี่ยวกับบทบาทและข้อจำกัดของระบบการศึกษาในการ
เปลี่ยนแปลงสังคม. วารสารการศึกษาแห่งชาติ 17 (สิงหาคม-กันยายน 2526) :
7-19.

อุทัย บุญประเสริฐ. การศึกษาและการพัฒนาประเทศแนวความคิดพื้นฐาน. กรุงเทพมหานคร :
โรงพิมพ์อักษรไทย, 2527.

เอกกมล สายจันทร์. อิทธิพลทางการเมืองที่มีต่อการศึกษาของไทย : นโยบายและการจัดการศึกษา.
ศึกษาศาสตร์สาร 9 (ตุลาคม-ธันวาคม 2523) : 1-30.

เอกวิทย์ ฌ กลาง. การวิเคราะห์หลักสูตรประถมศึกษา. วิทยาสาร 23 (ตุลาคม 2515) :
14-15.

_____ . บนเส้นทางการแสวงหาโฉมหน้าใหม่ของการศึกษาไทย : ชุมชนทางวิชาการ.
กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์พิชฌาศ, 2517.

เอเดการ์ ฟอร์. การศึกษาเพื่อชีวิต. แปลโดย สายหยุด จำปาทอง และคณะ. กรุงเทพมหานคร:
โรงพิมพ์คุรุสภา, 2519.

สัมภาษณ์

กนก วงษ์ตระหง่าน. รองศาสตราจารย์ประจำคณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, สัมภาษณ์,
10 ตุลาคม 2532.

กมล สุดประเสริฐ. ที่ปรึกษาการจัดการหลักสูตรกรมการศึกษานอกโรงเรียน. สัมภาษณ์, 3 มกราคม
2534.

ก่อ สวัสดิพิณชัย. ที่ปรึกษาสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. สัมภาษณ์, 24 ธันวาคม
2533.

โกวิท วรพิพัฒน์. อธิบดีกรมสามัญศึกษา. สัมภาษณ์, 15 มกราคม 2533.

ชูเกียรติ อุทกพันธ์. สัมภาษณ์, 3 ธันวาคม 2533.

ธีรยุทธ บุญมี. อาจารย์ประจำคณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์,
สัมภาษณ์, 14 มกราคม 2534.

บรรจง ชูสกุลชาติ. สัมภาษณ์, 20 ธันวาคม 2533.

ประยูร ศรีประสาธน์. รองศาสตราจารย์ประจำคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
สัมภาษณ์, 16 มกราคม 2534.

ผู้ไม่ประสงค์ออกนาม. สัมภาษณ์, 26 พฤศจิกายน 2533.

ผู้ไม่ประสงค์ออกนาม. สัมภาษณ์, 30 พฤศจิกายน 2533.

ผู้ไม่ประสงค์ออกนาม. สัมภาษณ์, 13 ธันวาคม 2533.

พนม พงษ์ไพบูลย์. เลขาธิการคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. สัมภาษณ์, 14 ธันวาคม 2533.

ภิญโญ สาธร. ที่ปรึกษาฝ่ายวิชาการมหาวิทยาลัยสุรนารี. สัมภาษณ์, 19 ธันวาคม 2533.

ระวี ภาวิไล. ศาสตราจารย์ประจำจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, สัมภาษณ์ 27 ธันวาคม 2533.

รังสรรค์ หนองพันธ์. รองศาสตราจารย์ประจำคณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. สัมภาษณ์, 18 ธันวาคม 2533

รุ่ง แก้วแดง. รองปลัดกระทรวงศึกษาธิการ. สัมภาษณ์, 12 ธันวาคม 2533.

วิจิตร ศรีสอาน. ปลัดทบวงมหาวิทยาลัยของรัฐ. สัมภาษณ์, 4 กุมภาพันธ์ 2534.

วิชัย ศันศิริ. เลขาธิการคณะกรรมการครูแห่งชาติ. สัมภาษณ์, 25 ธันวาคม 2533.

สิปปนนท์ เกตุทัต. ผู้จัดการใหญ่บริษัทปิโตรเคมีแห่งประเทศไทย. สัมภาษณ์, 10 มกราคม 2534.

เสนห์ จามริก. สัมภาษณ์, 24 มกราคม 2534.

เสกสรรค์ ประเสริฐกุล. อาจารย์ประจำคณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. สัมภาษณ์, 10 มกราคม 2534.

สวัสดิ์ จงกล. อาจารย์ประจำคณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, สัมภาษณ์, 17 ธันวาคม 2533.

อนุช อภาภิรม. นักวิชาการโรงพยาบาลไทยวัฒนาพานิช. สัมภาษณ์, 5 กุมภาพันธ์ 2534.

อภิชัย พันธเสน. ศาสตราจารย์ประจำคณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. สัมภาษณ์, 11 ธันวาคม 2533.

เอกวิทย์ ณ ถลาง. เลขานุการคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ. สัมภาษณ์. 4 กุมภาพันธ์ 2534.

ภาษาอังกฤษ

Aristotle. The Politics. New York : Oxford University Press, 1962.

Bertrand Russell. Principles of Social Reconstruction. London : George Allen & Unwin Ltd., 1916.

Byron, G. Messialas. Education and the Political System. Reading : Addison-Wesley, 1969.

Calhoun, C. Collier. Teaching in the Modern Elementary School. New York : The Macmillan Company, 1967.

Carnoy, M. and J. Werthein. Socialist Ideology and Transformation of Cuban Education. in J. Karabel and A.H. Halsey (eds.), Power and Ideology in Education. New York : Oxford University Press, 1977.

Caswell, Hollis L., and Doak S. Campbell, Curriculum Development. New York : American Book, 1953.

Cohen, Y.A. School and Civilizational State. in J. Fischer (ed.) The Social Science and The Comparative Study of Educational Systems. International Textbook Company Pennsylvania, 1970.

Collins, R. Functional and Conflict Theories of Educational Stratification. in Cosin, B.R. (ed.) Education : Structure and Society-Selected Readings. pp. 186. Penguin Books, 1972.

Connell, R.W. The Child's Construction of Politics. Melbourne :
University Press, 1971.

David Abernethy and Trevor Coombe. Education and Politics in Developing
Countries. Harvard Educational Review. Vol, 35, No. 3, 1965.

David Easton. The Political System. New York : Knopf, 1953.

_____. Political System. New York : Alfred A. Knopf, 1956.

_____. A Systems Analysis of Political Life. New York : Wiley,
1965.

Donald Matthews. U.S. Senators and Their World. Chapel Hill N.C.:
University of North Carolina Press, 1960.

Encel, S. Equality and Authority : A Study of Class, Status and Power
in Australia. Melbourne : Cheshire, 1970.

Gabriel, A. Almond and Bingham G. Powell. Comparative Politics : A
Developmental Approach. Boston : Little Brown and Co., 1966.

Gabriel, A., Almond and Sidney Verba. The Civic Culture : Political
Attitudes and Democracy in Five Nations. Boston : Little,
Brouen and Company, 1965.

Jarrett Lincoln. The Task of Public Education as Percived by a Sample
of Principals and Supervisors from Fifty-One Florida School
Districts. in Unpublished Doctoral Dissertation. pp. 53-56.
The Florida State University, 1973.

Katz, D., and Kahn R.L. The Social Psychology of Organization. New
York : John Willey 2 Sons, 1966.

- Kennett W. Thompson. Developing Education VS. Education for Development.
The Annals of the American Academy of Political and Social Sciences
Vol. 424, March, 1974.
- Kramer, S.M. History Begins at Sumer, Doubleday Anchor. New York, 1959.
- Lester Smith. Education. London : Penguin Books, 1961.
- Levin, H.H. A Taxonomy of Educational Reforms for changes in the Nature
of Work, Center for Economic Studies. Stanford University,
November, 1974.
- Lewis Arther, J. and Alice Miel. Supervision for Improved Instruction 3
New Challenge, New Responses. Belmont, Calif : Wadsworth
Publishing, 1972.
- Likhit Dhiravegin. Social Change and Contemporary Thai Politics : An
Analysis of the Inter-relationship between the Society and
Policy. Bangkok : Thammasat University, 1984.
- Lukes, S. Power A Radical View. London : The Macmillan Press, 1980.
- Marston Doris. A Guide to writing History. Cincinnati, Ohio, Writer's
Digest, 1976.
- Mathews, R.L. Finance for Education. Economic Papers 27 (June 1968):
1-10.
- Max Werber. Politics as a Vocation. in H.N. Gert and C Wright Mills
(eds.) From Max Weber. pp. 77-78. New York : Oxford University
Press, 1946.

Mäx Weirber. Class, Status, Party. in Cosin B.R. (ed.) p. 27, 223.

Education : Structure and Society. Penguin Books, 1972.

Norman Jacobs. Modernization Without Development : Thailand as an Asian Case Study. New York : Praeger Publishers, 1971.

Oey Astra Meesook. Income Inequality in Thailand. Preliminary Paper presented at the joint JERC-CAMS Seminar on Income Distribution, Employment and Economic Development in Southeast and East Asia, Tokyo, December, 1974.

Robert A. Dahl. Modern Politieal Analysis. Prentice-Hall : englewood Cliffs N.J., 1973.

Robert Kearny. ed., Politics of Modernization in South and Southeast Asia. Cambridge, Mass : Schenkman Publishing, 1975.

Ross Prisia and Narong Sinsawasdi. Thailand : Student Activism and Political Change. Bangkok : D.K., 1974.

Samuel Huntington. Political Order in Changing Society. New Haven : Yale University Press, 1968.

Thailand : Toward a Development Strategy of Full Particpation. The World Bank, May 5, 1978, pp. 121-122.

Thomas, R. Dye. Understanding Public Policy. N.Y.: Prentice-Hall Inc., 1972.

_____. Understanding Policy Making. Englewood Cliffs : N.J. Prentice-Hall, Inc., 1978.

- Toru Yano. Sarit and Thailand's Pro-American Policy. The Developing Economics 3 (September 1968) : 284-299.
- Victor, J. Boldridge. Power and Conflict in the University : Research in the Sociology of Complex Organization. New York : John Wiley, 1971.
- Waren, F. Illchman & Norman T. Uphopf. The Political Economy of change. Berkley : University Press, 1969.
- William Howick, Philosophies of Western Education! Danville, Illinois: The Interstate Printers & Publisher, 1971..
- William W. Boyer. Policy Making by Government Agencies. Dean L. Yarwood (ed.) The National Administrative System. pp.120. N.Y.: John Wiley & son, 1971.
- Winter, D.G. The Power Motive. New York : The Free Press, 1973.
- Wittfogel, K.A. Oriental Depotism : A Comparative Study of Total Power. New Haven : Yale University Press, 1963.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

รายนามคณะกรรมการวางพื้นฐานเพื่อปฏิรูปการศึกษา

1.	นายสิปปนนท์	เกตุทัต	ประธานกรรมการ
2.	นายเอกวิทย์	ณ กลาง	รองประธานกรรมการ
3.	นายกมล	สุดประ เสวีรัฐ	กรรมการ
4.	นายโกวิท	วรพิพัฒน์	กรรมการ
5.	นายคณิง	ภาไชย	กรรมการ
6.	นายจรูญ	มิลินทร์	กรรมการ
7.	นายจักรกฤษณ์	นรนิติผดุงการ	กรรมการ
8.	นายชลอ	จัดแจง	กรรมการ
9.	นายธนู	แสงศักดิ์	กรรมการ
10.	นายบัญญัติ	ไชยพฤษ์	กรรมการ
11.	นายบรรจง	ชูสกุลชาติ	กรรมการ
12.	นายประจวบ	คำบุญรัตน์	กรรมการ
13.	นายพร	อุดมพงษ์	กรรมการ
14.	นายพะยอม	แก้วกำเนิด	กรรมการ
15.	นายภิญโญ	สาธร	กรรมการ
16.	นายระวี	ภาวิไล	กรรมการ
17.	นายวิจิตร	ศรีสอ้าน	กรรมการ
18.	นายวิระ	โอสถานนท์	กรรมการ
19.	นายสัง เวียน	อินทรวิชัย	กรรมการ
20.	นายสุภรณ์	ศรีพหล	กรรมการ
21.	นายอภิชัย	พันธ เสน	กรรมการ
22.	นายประยูร	ศรีประสาธน์	กรรมการ

รายนามคณะกรรมการดำเนินการ เฉพาะเรื่อง

1. คณะกรรมการดำเนินการ เรื่องสภาพแวดล้อมทางสังคมและกายภาพที่มีผลต่อการศึกษา

1)	นายระวี	ภาวิไล	ประธาน
2)	นายประยูร	ศรีประสาธน์	อนุกรรมการ
3)	ม.ล.ประจักษ์ศิลป	ทองใหญ่	อนุกรรมการ
4)	นายพัทยา	สายหู	อนุกรรมการ
5)	ม.ร.ว.พฤทธิสาม	ชุมพล	อนุกรรมการ
6)	นายรังสรรค์	ธนะพรพันธุ์	อนุกรรมการ
7)	นายศุภวิทย์	เปี่ยมพงศ์สานต์	อนุกรรมการ
8)	นางสาวมยุรี	จารุपाल	อนุกรรมการและ เลขานุการ

2. คณะกรรมการดำเนินการ เรื่องความเสมอภาคทางการศึกษา

1)	นายกมล	สุดประเสริฐ	ประธาน
2)	นายบรรจง	ชูสกุลชาติ	อนุกรรมการ
3)	นางนงราม	เศรษฐพานิช	อนุกรรมการ
4)	นายสวัสดิ์	ปทุมราช	อนุกรรมการ
5)	นายสุวิรัฐ	ศิลปอนันต์	อนุกรรมการ
6)	นายประทีป	ปฐมกลีกุล	อนุกรรมการและ เลขานุการ
7)	นายเกียรติ	โกศัยสุนทร	อนุกรรมการและ ผู้ช่วย เลขานุการ

3. คณะอนุกรรมการดำเนินการ เรื่อง โครงสร้างของระบบการศึกษาและระบบ
บริหารการศึกษา

1)	นายภิญโญ	สาธร	ประธาน
2)	นายสุภรณ์	ศรีพหล	อนุกรรมการ
3)	นายธนู	แสงศักดิ์	อนุกรรมการ
4)	นายบรรณา	ชโนดม	อนุกรรมการ
5)	นายประพันธ์	คูหามุกด์	อนุกรรมการ
6)	นายพนม	พงษ์ไพบูลย์	อนุกรรมการ
7)	นายทวี	รักษัน	อนุกรรมการและ เลขานุการ

4. คณะอนุกรรมการดำเนินการ เรื่อง เนื้อหาสาระและกระบวนการเรียนรู้

1)	นายเอกวิทย์	ณ ถกลาง	ประธาน
2)	นายโกวิท	วรพิพัฒน์	รองประธาน
3)	นายกมล	สุดประ เสริฐ	อนุกรรมการ
4)	นายชูเกียรติ	อุทกพันธ์	อนุกรรมการ
5)	นายบุญรอด	บุญศรีสมฤทธิ์	อนุกรรมการ
6)	นายพจน์	สะ เพียรชัย	อนุกรรมการ
7)	นายพานิช	ทินนิมิตร	อนุกรรมการ
8)	คุณลาวัณย์	ถนองจันทร์	อนุกรรมการ
9)	นางสุนน	อมรวิวัฒน์	อนุกรรมการ
10)	นางสาวอารี	สันหลวี	อนุกรรมการ
11)	นางสาวเพ็ญสุข	หวังแก้ว	อนุกรรมการและ เลขานุการ
12)	นางหุสดี	ภูอินทร์	อนุกรรมการและ ผู้ช่วย เลขานุการ

5. คณะอนุกรรมการดำเนินการ เรื่องบทบาทและฐานะของครู

1)	นายจรูญ	มิสินทร์	ประธาน
2)	ประจวบ	คำบุญรัตน์	อนุกรรมการ
3)	นายนิเชต	สุนทรพิทักษ์	อนุกรรมการ
4)	นายไพฑูรย์	ธรรมแสง	อนุกรรมการ
5)	นางสนานจิต	สุคนธ์ทรัพย์	อนุกรรมการ
6)	นายสมพงษ์	ธรรมอุปกรณ	อนุกรรมการ
7)	นายสุรศักดิ์	หลาบมาลา	อนุกรรมการ
8)	นางสาวอมรา	คันสังจา	อนุกรรมการ
9)	นายประชา	กัลยาณชาติ	อนุกรรมการและ เลขานุการ

6. คณะอนุกรรมการดำเนินการ เรื่องอุดมศึกษา

1)	นายวิจิตร	ศรีสอ้าน	ประธาน
2)	นายไพฑูรย์	อิงศสุวรรณ	อนุกรรมการ
3)	ม.ร.ว.ทองใหญ่	ทองใหญ่	อนุกรรมการ
4)	นายบรรพต	วีระสัย	อนุกรรมการ
5)	นางชัตติยา	กรรณสุด	อนุกรรมการ
6)	นายกำแหง	สถิรกุล	อนุกรรมการ
7)	นายวิจิตร	สินสิริ	อนุกรรมการ
8)	นายทองอินทร์	วงศ์โสธร	อนุกรรมการ
9)	นายณรงค์	สังพันธุ์โรจน์	อนุกรรมการ
10)	นายณรงค์	เพียรเกิดสุข	อนุกรรมการและ เลขานุการ

7. คณะอนุกรรมการดำเนินการ เรื่องการจัดการศึกษาของ เอกชน

1)	นายพะยอม	แก้วกำเนิด	ประธาน
2)	นางศุภวรรณ	ลีลาวัฒน์	อนุกรรมการ
3)	นายสุภรณ์	ประดับแก้ว	อนุกรรมการ
4)	นายเสนาะ	จันทร์สุริยา	อนุกรรมการ
			และ เลขานุการ

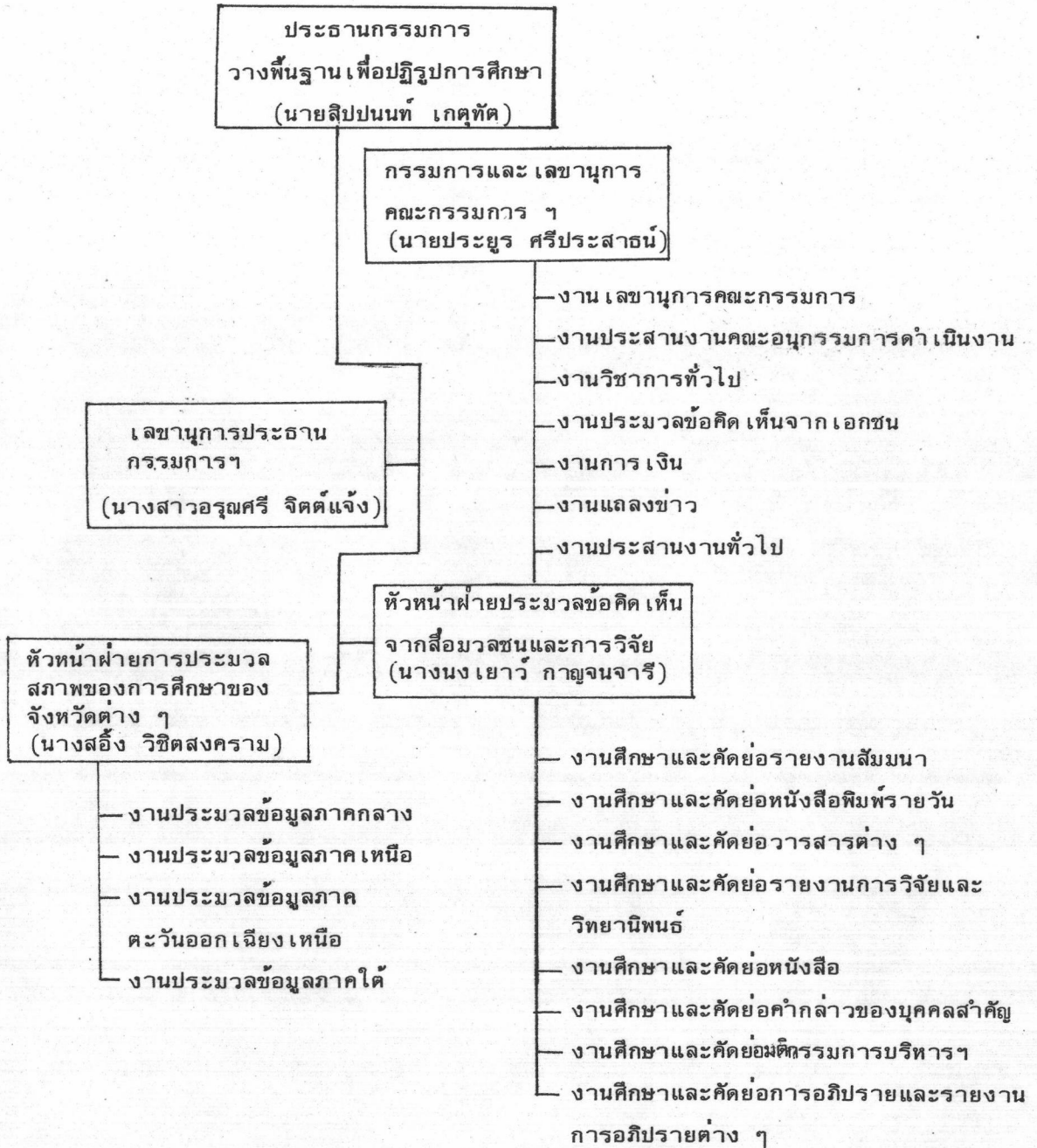
8. คณะอนุกรรมการดำเนินการ เรื่องการลงทุนและผลที่ได้รับทางการศึกษา

1)	นายอภิชัย	พันธ เสน	ประธาน
2)	นายสังเวียน	อินทวิชัย	อนุกรรมการ
3)	นายประสิทธิ์	ศุลยาทร	อนุกรรมการ
4)	นางมณีรัตน์	ทังสพฤกษ์	อนุกรรมการ
5)	นายรังสรรค์	ธนะพรพันธุ์	อนุกรรมการ
6)	นางสาวลำดวน	ภวัศรานนท์	อนุกรรมการ
7)	นางวัลลภา	ชาติประเสริฐ	อนุกรรมการ
8)	นางสาวศรีสว่าง	พื้ววงศ์แพทย์	อนุกรรมการ
9)	นายสนั่น	อินทประเสริฐ	อนุกรรมการ
10)	นายสนอง	คันสนยุทธ	อนุกรรมการ
11)	นางอรนุช	คุปรัตน์	อนุกรรมการและ
			เลขานุการ

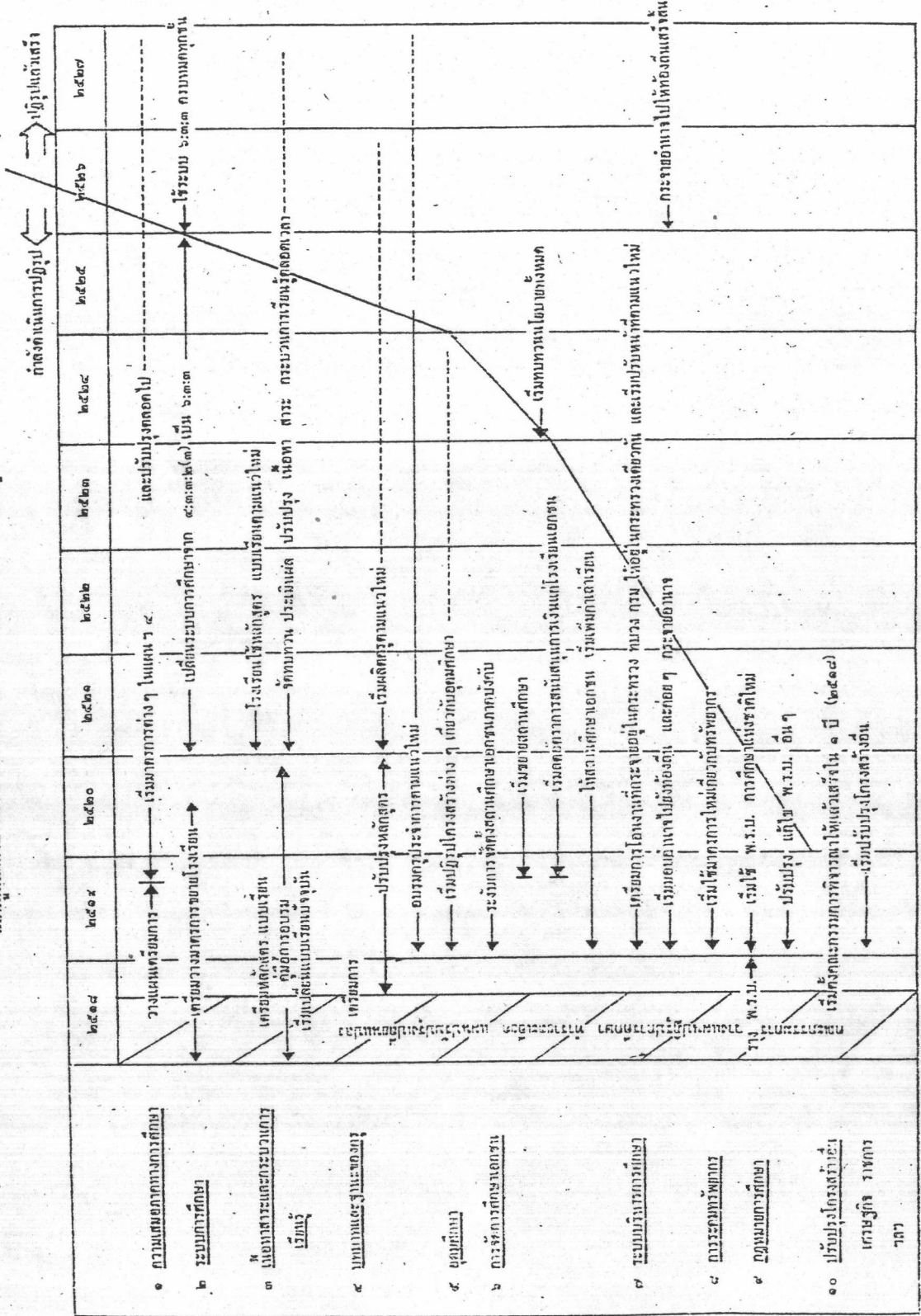
9. คณะอนุกรรมการดำเนินการ เรื่องกฎหมายการศึกษา

1)	นายวิจิตร	ศรีสอ้าน	ประธาน
2)	นายบรรจง	ชูสกุลชาติ	อนุกรรมการ
3)	นายคณิง	ภาไชย	อนุกรรมการ
4)	นายกมล	สนธิ เกษตริน	อนุกรรมการ
5)	นายบันลือ	คงจันทร์	อนุกรรมการ
6)	นายประทุม	ศรีโสภา	อนุกรรมการ
7)	นายอาทิตย์	อุไรรัตน์	อนุกรรมการ
8)	นายสมศักดิ์	ตันติภิรมย์	อนุกรรมการและ เลขานุการ

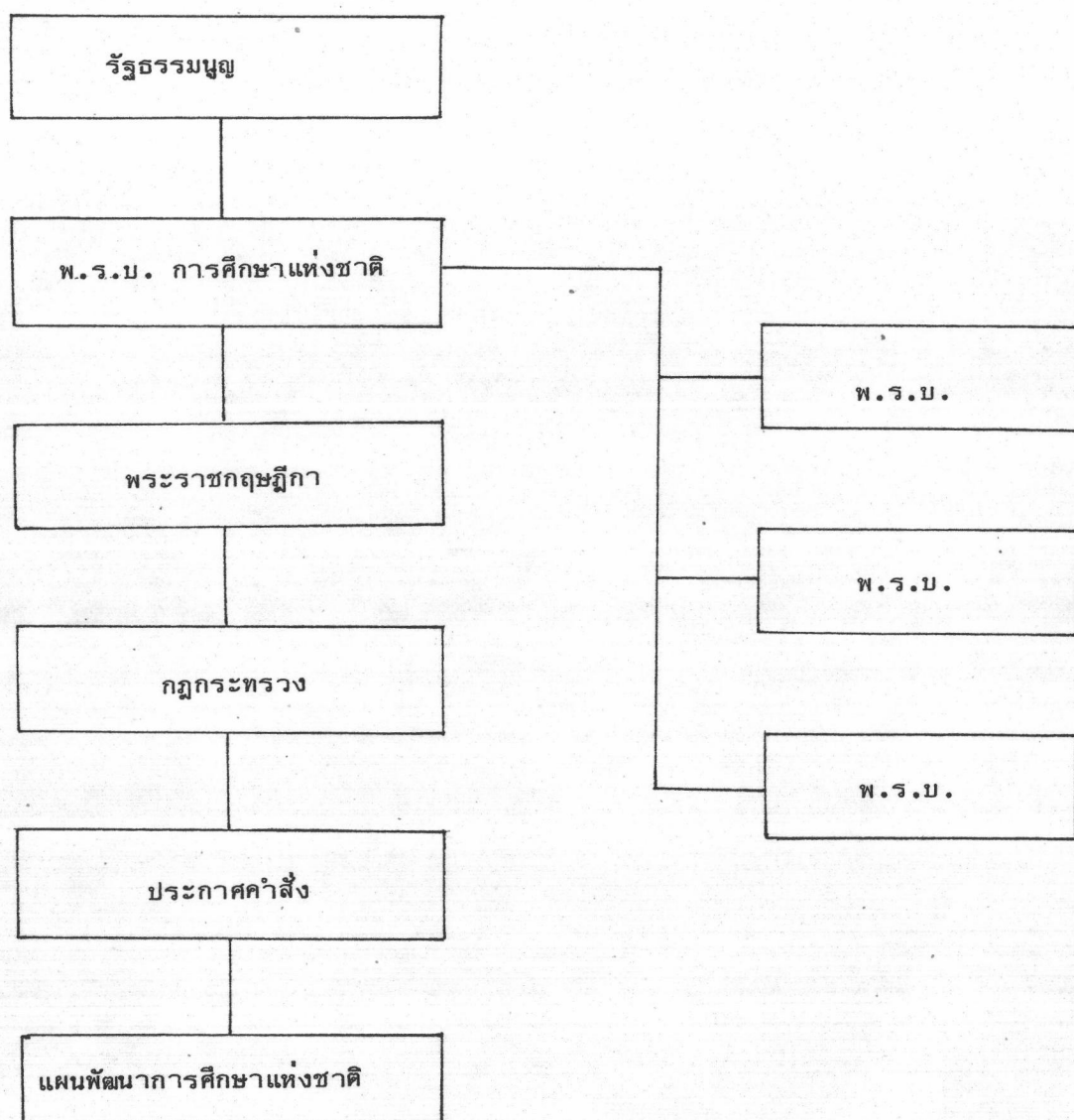
แผนภูมิแสดงระบบงานของฝ่ายเลขานุการ งานรวบรวมและประมวลข้อมูล

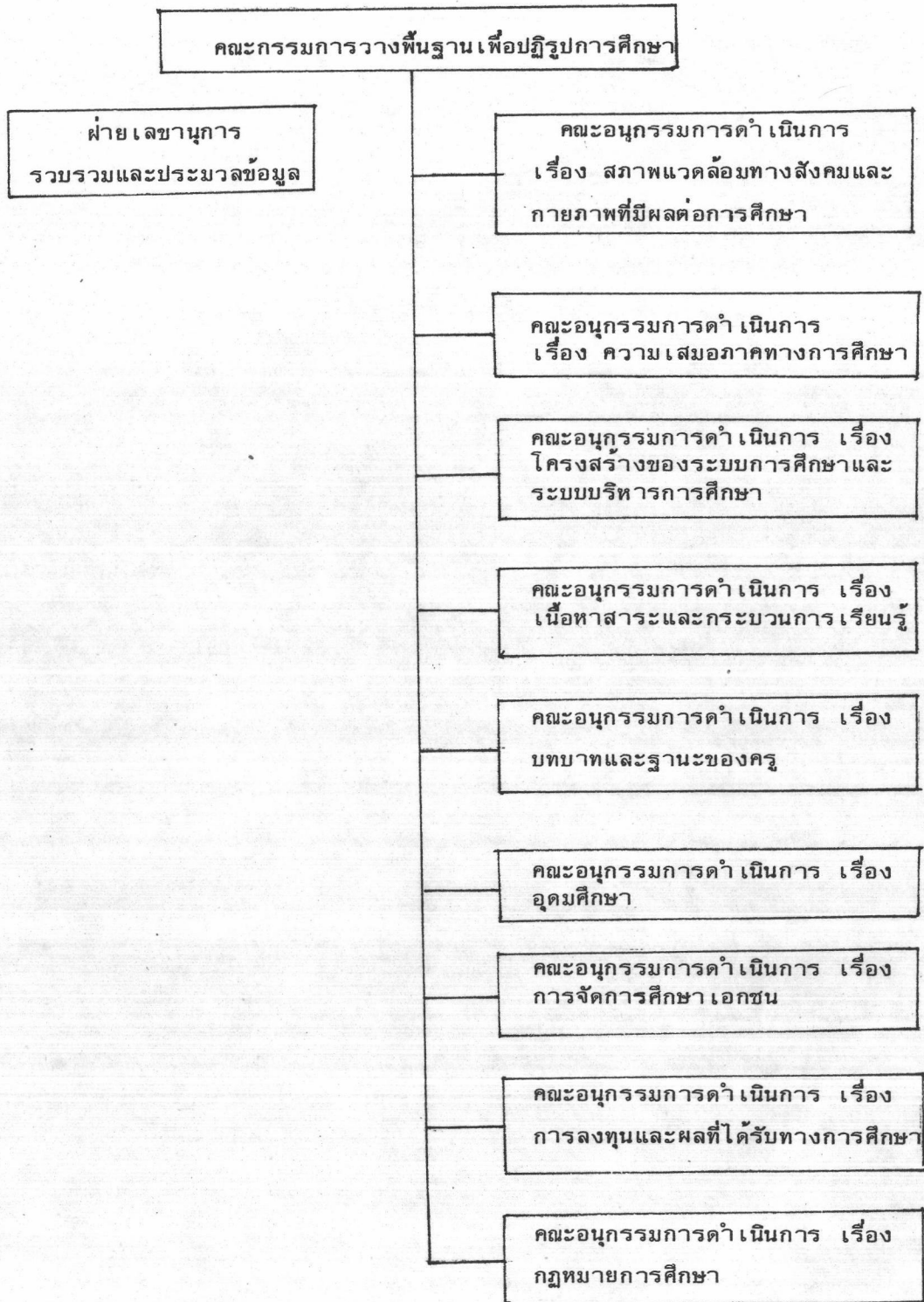
แผนภูมิแสดงประมณการกำหนดเวลาเรียนการสอนแผนภูมิการศึกษา

แผนภูมิโครงสร้างของระบบกฎหมายการศึกษาตามแนวปฏิรูป

แผนภูมิแสดงระบบงานของคณะกรรมการวางพื้นฐานเพื่อปฏิรูปการศึกษา

ภาคผนวก ข

ที่ ทม ๐๓๐๙/๒๐๓๓

บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ถนนเพชรบุรี กรุงเทพฯ ๑๐๓๓๐

19 เมษายน 2533

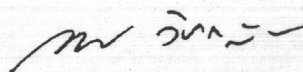
เรื่อง ขอความร่วมมือในการวิจัย

เรียน ผู้อำนวยการกองกรรมาธิการ สำนักงานเลขาธิการรัฐสภา

เนื่องด้วย น.ส. กาญจนา บุณส่ง นิสิตชั้นปรถมหาบัณฑิต ภาควิชาประถมศึกษา กำลังดำเนินการวิจัยเพื่อเสนอเป็นวิทยานิพนธ์เรื่อง "สถานการณ์ทางการเมืองในประเทศไทยระหว่างปีพุทธศักราช 2516 ถึง 2532 ที่มีผลต่อนโยบายการศึกษา การจัดหลักสูตร และการเรียนการสอนในระดับประถมศึกษา" โดยมี รองศาสตราจารย์ ดร. ลาลี ทองจิ๋ว เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา ในการนี้จำเป็นต้องเก็บรวบรวมข้อมูลต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องโดยการขอเข้าศึกษาและค้นคว้าเอกสารรายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎรและรายงานการประชุมกรรมาธิการการศึกษาในช่วงปีพุทธศักราช 2516 ถึง 2532 ของกองกรรมาธิการ สำนักงานเลขาธิการรัฐสภา

จึงเรียนมาเพื่อขอความอนุเคราะห์จากท่านได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้ น.ส. กาญจนา บุณส่ง ได้เข้าศึกษาและค้นคว้าเอกสารดังกล่าว เพื่อประโยชน์ทางวิชาการ และขอขอบคุณเป็นอย่างสูงมา ณ โอกาสนี้ด้วย

ขอแสดงความนับถือ

(ศาสตราจารย์ ดร. ดาต วัชรไย)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

แผนกมาตรฐานการศึกษา

โทร. 2150895-9 ต่อ 3530

ที่ ทม 0309/12546

บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ถนนพญาไท กรุงเทพฯ 10330

๒๓ กรกฎาคม 2533

เรื่อง ขอความร่วมมือในการวิจัย
เรียน

เนื่องด้วย น.ส.กาญจนา บุณส่ง นิสิตชั้นปริญญาโท บัณฑิต ภาควิชาประถมศึกษา กำลังดำเนินการวิจัยเพื่อเสนอเป็นวิทยานิพนธ์เรื่อง "สถานการณ์ทางการเมืองในประเทศไทยระหว่างปีพุทธศักราช 2516 ถึง 2532 ที่มีผลต่อนโยบายการศึกษา การจัดหลักสูตร และการเรียนการสอนในระดับประถมศึกษา" โดยมี รองศาสตราจารย์ ดร.สาลิ ทองธิว และ ศาสตราจารย์ ดร.ปิยนาด บุนนาค เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา ในการนี้ นิสิตขอเรียนเชิญท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบเครื่องมือวิจัยที่นิสิตสร้างขึ้น

จึงเรียนมาเพื่อขอความอนุเคราะห์จากท่านได้โปรดพิจารณาตรวจสอบเครื่องมือวิจัยที่นิสิตสร้างขึ้นดังกล่าว เพื่อประโยชน์ทางวิชาการ และขอขอบคุนเป็นอย่างสูงมา ณ โอกาสนี้ด้วย

ขอแสดงความนับถือ

(ศาสตราจารย์ ดร.ถาวร วัชรากิจ)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

แผนกมาตรฐานการศึกษา

โทร. 2150895-9 ต่อ 3530

ที่ ทม 0309/15651

บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ถนนพญาไท กรุงเทพฯ 10330

27 พฤศจิกายน 2533

เรื่อง ขอความร่วมมือในการวิจัย
เรียน

- สิ่งที่ส่งมาด้วย 1. โครงร่างวิทยานิพนธ์
2. แบบสัมภาษณ์
3. ข้อตกลงการสัมภาษณ์

เนื่องด้วย น.ส.กาญจนา บุญส่ง นิสิตชั้นปริญญาโทบัณฑิต ภาควิชาประถมศึกษา กำลังดำเนินการวิจัยเพื่อเสนอเป็นวิทยานิพนธ์เรื่อง "สถานการณ์ทางการเมืองในประเทศไทย ระหว่างปีพุทธศักราช 2516 ถึง 2532 ที่มีผลต่อนโยบายการศึกษา การจัดหลักสูตรและการเรียน การสอนในระดับประถมศึกษา" โดยมี รองศาสตราจารย์ ดร.สำลี ทองธวัช และ ศาสตราจารย์ ดร.ปิยนาด บุนนาค เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา ในการนี้ นิสิตจำเป็นต้องเก็บรวบรวมข้อมูลต่าง ๆ ที่ เกี่ยวข้องโดยการขอเรียนสัมภาษณ์ท่าน เกี่ยวกับสถานการณ์ทางการเมืองและการเปลี่ยนแปลง ทางการศึกษา ในช่วงปี 2516 ถึง 2532

จึงเรียนมาเพื่อขอความอนุเคราะห์จากท่านได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้ น.ส.กาญจนา บุญส่ง ได้เข้าพบและเรียนสัมภาษณ์ท่านดังกล่าวเพื่อประโยชน์ทางวิชาการ จักเป็นพระคุณยิ่ง

ขอแสดงความนับถือ

(ศาสตราจารย์ ดร.ถาวร วัชรากิต)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

แผนกมาตรฐานการศึกษา

โทร. 2150871-3 ต่อ 3530

ภาคผนวก ค

ข้อตกลงการสัมภาษณ์

คำสัมภาษณ์ของท่านในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับ "สถานการณ์ทางการ เมืองในประเทศไทย ระหว่างปีพุทธศักราช 2516 ถึง 2532 ที่มีผลต่อนโยบายการศึกษา การจัดหลักสูตรและการเรียน การสอนในระดับประถมศึกษา" นี้ ผู้สัมภาษณ์มีจุดมุ่งหมายที่จะรวบรวมและเก็บรักษาข้อมูลต่าง ๆ จากการสัมภาษณ์ไว้ เป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์และจะใช้ในการศึกษา เท่านั้น

ในการบันทึกเสียงผู้ให้สัมภาษณ์ ผู้สัมภาษณ์จะนำเทปบันทึกเสียงมาถอดคำต่อคำ พร้อมทั้ง ตรวจสอบคำสัมภาษณ์ที่ถอดแล้วมาจัดพิมพ์ครั้งที่ 1 และจะนำไปให้ผู้ให้สัมภาษณ์ตรวจสอบเพื่อแก้ไข เพิ่มเติมก่อนนำมาพิมพ์ครั้งที่ 2 แล้วจึงจัดเก็บอย่างเป็นระบบและรักษาบางเรื่องไว้เป็นความลับ ผู้สัมภาษณ์จะนำบทสัมภาษณ์มาวิเคราะห์และศึกษาตามจุดมุ่งหมายที่วางไว้ กล่าวคือ เพื่อใช้ทำ วิทยานิพนธ์ โดยมีเงื่อนไขว่าจะนำมาใช้เพื่อการศึกษาเท่านั้น โดยจะไม่นำมาประกาศ โฆษณา พิมพ์ออกจำหน่ายลงหนังสือพิมพ์และอื่น ๆ ที่ไม่เกี่ยวข้องกับการศึกษา

ข้าพเจ้า (ผู้ให้สัมภาษณ์) ได้อ่านข้อความ ข้างต้นแล้ว และอนุญาตให้นำคำสัมภาษณ์มาใช้เพื่อเป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่ใช้อ้างอิง ทางการศึกษา เฉพาะในการทำวิทยานิพนธ์นี้ เท่านั้น

..... ผู้ให้สัมภาษณ์
()

..... ผู้สัมภาษณ์
(นางสาวกาญจนา บุญส่ง)

..... วัน เดือน ปี

แบบสัมภาษณ์

เรื่อง

สถานการณ์ทางการเมืองในประเทศไทยระหว่างปีพุทธศักราช 2516 ถึง 2532 ที่มี
ผลต่อนโยบายการศึกษา การจัดหลักสูตรและการเรียนการสอน
ในระดับประถมศึกษา

คำชี้แจงแบบสัมภาษณ์

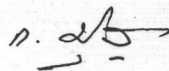
การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสถานการณ์ทางการ เมืองในประเทศไทยระหว่างปีพุทธศักราช 2516 ถึง 2532 ที่มีผลกระทบต่อนโยบายการศึกษา การจัดหลักสูตรและการเรียนการสอนในระดับประถมศึกษา ผลการวิจัยจะเป็นข้อมูลพื้นฐานที่มีประโยชน์อย่างยิ่งต่อการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการเมืองกับการศึกษาของไทย และเป็นข้อมูลด้านประสบการณ์ในด้านการจัดการศึกษาในระดับประถมศึกษา ซึ่งจะ เป็นข้อมูลและแนวทางในการจัดการศึกษาระดับประถมศึกษาต่อไป

วิธีรวบรวมข้อมูลที่ใช้ในการวิจัยนี้ คือ ประวัติศาสตร์จากการบอกเล่า (Oral History) โดยสัมภาษณ์ผู้เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ทางการเมืองและ/หรือทางการศึกษา เพื่อให้ได้ข้อมูลเบื้องต้นของเหตุการณ์ เกิดต่าง ๆ ของเรื่องราวในเหตุการณ์ และข้อมูลรอบด้านของเหตุการณ์ที่ศึกษา แบบสัมภาษณ์ชุดนี้เป็นแบบสัมภาษณ์ปลายเปิด และมีลักษณะเป็นแบบสัมภาษณ์แนวลึก (in - depth interview) เพื่อให้ผู้ให้สัมภาษณ์มีโอกาสได้แสดงทรรศนะเกี่ยวกับประสบการณ์หรือบทบาทในเหตุการณ์ต่าง ๆ อย่างเต็มที่

ในการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยขออนุญาตบันทึกเทป เพื่อนำเทปมาถอดคำสัมภาษณ์คำต่อคำ แล้วนำคำสัมภาษณ์ที่ถอด เป็นลายลักษณ์อักษรแล้วมาให้ผู้ให้สัมภาษณ์ตรวจสอบ เพื่อแก้ไข เพิ่มเติมอีกครั้งหนึ่ง พร้อมกับการทำสัญญาข้อตกลงการสัมภาษณ์ระหว่างผู้ให้สัมภาษณ์กับผู้วิจัย

ข้อมูลและประสบการณ์ของท่านมีคุณค่าต่อการวิจัยในครั้งนี้เป็นอย่างยิ่ง ผู้วิจัยจึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่านได้โปรดให้ข้อมูลและแสดงทรรศนะต่อ เหตุการณ์ต่าง ๆ ที่สัมภาษณ์ในครั้งนี้อย่าง ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณอย่างสูงมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(นางสาวกาญจนา บุญส่ง)

แบบสัมภาษณ์

ตอนที่ 1 สถานภาพของผู้ให้สัมภาษณ์

ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์

อาชีพ

ตำแหน่งในปัจจุบัน

ตำแหน่งในระหว่าง พ.ศ.2516 ถึง 2532

บทบาทของท่านที่เกี่ยวข้องกับการเมือง/การศึกษา (ในระหว่าง 2516-2532) คือ

การเมือง ในฐานะ

การศึกษา (ที่เกี่ยวข้องกับการประถมศึกษา) ในฐานะ.....

ตอนที่ 2 คำถามข้อมูลและทรรศนะ เกี่ยวกับสถานการณ์ทางการ เมืองในประเทศไทยระหว่างปีพุทธศักราช 2516 ถึง 2532 ที่มีผลต่อนโยบายการศึกษา การจัดหลักสูตรและการเรียนการสอนในระดับประถมศึกษา

1. ท่านคิดว่า บัณฑิตบ้างมีอิทธิพลผลักดันให้เกิดเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516
2. ท่านเข้าไปมีส่วนเกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 อย่างไรบ้าง และมีบทบาทอย่างไรบ้าง
3. ท่านคิดว่า เหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในสังคมไทยอย่างไรบ้าง
4. ท่านเข้าไปมีส่วนเกี่ยวข้องในการปฏิรูปการศึกษา ในปี พ.ศ.2517 หรือไม่ ถ้ามี ท่านมีบทบาทอย่างไร
5. ท่านคิดว่า การเปลี่ยนแปลงทางการเมือง เมื่อ 14 ตุลาคม 2516 มีส่วนผลักดันให้เกิดการปฏิรูปการศึกษา ในปี พ.ศ.2517 หรือไม่ ถ้ามี มีอย่างไร
6. หลัง 14 ตุลาคม 2516 ถึง 6 ตุลาคม 2519 ในระยะเวลา 3 ปีนี้ ได้มีการเปลี่ยนรัฐบาลถึง 6 ชุดด้วยกัน ท่านคิดว่า การเปลี่ยนรัฐบาลบ่อย ๆ มีผลต่อการดำเนินการปฏิรูปการศึกษาหรือไม่ ถ้ามี มีอย่างไร
7. รัฐบาลทั้ง 6 ชุด ดังกล่าว แต่ละชุดให้การสนับสนุน และ/หรือคัดค้านต่อการดำเนินการปฏิรูปการศึกษาในระดับประถมศึกษา อย่างไรบ้าง
 - ก. ชุดที่ 1 รัฐบาลนายสัญญา ธรรมศักดิ์ (สมัยที่ 1) บริหารงานปกครองประเทศ ระหว่าง 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 - 25 พฤษภาคม พ.ศ.2517 มีนายอภัย จันทวิมล เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ
 - ข. ชุดที่ 2 รัฐบาลนายสัญญา ธรรมศักดิ์ (สมัยที่ 2) บริหารงานปกครองประเทศ ระหว่างวันที่ 27 พฤษภาคม 2517 - 14 กุมภาพันธ์ 2518 มีนายเกรียง กิริติกร เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ
 - ค. ชุดที่ 3 รัฐบาล ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช บริหารประเทศระหว่าง 15 กุมภาพันธ์ - 18 มีนาคม 2518 มี ดร.ก่อ สวัสดิพานิชย์ เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ

ง. ชุดที่ 4 รัฐบาล ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช บริหารประเทศระหว่าง 19 มีนาคม 2518 - 20 เมษายน 2520 มี ดร.นิพนธ์ ศศิธร เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ

จ. ชุดที่ 5 รัฐบาล ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช บริหารประเทศระหว่าง 25 เมษายน - 23 กันยายน 2519 มี พลตรีศิริ ลิริโยธิน เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ

ฉ. ชุดที่ 6 รัฐบาล ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช บริหารประเทศระหว่าง 25 กันยายน - 6 ตุลาคม 2519 มีพลตรีศิริ ลิริโยธิน เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ

8. ท่านคิดว่า มีปัจจัยใดบ้างที่เป็นสาเหตุให้เกิดเหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2519

9. ท่านเข้าไปมีส่วนเกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2519 อย่างไร และมีบทบาทอย่างไรบ้าง

10. ท่านคิดว่า เหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2519 ส่งผลกระทบต่อการศึกษาหรือไม่ อย่างไร

11. ท่านคิดว่า การลงทุนทางการศึกษาในระดับประถมศึกษา ก่อนการปฏิรูปการศึกษา กับหลังปฏิรูปการศึกษา ในปี 2517 มีความแตกต่างกันหรือไม่ ถ้ามี มีความแตกต่างกันอย่างไรบ้าง

12. ท่านคิดว่า การลงทุนทางการศึกษาในระดับประถมศึกษาเท่าที่ผ่านมา มีความเหมาะสมหรือไม่ อย่างไร

13. ท่านคิดว่า การลงทุนทางการศึกษาคู่ค่าหรือไม่ เมื่อเปรียบเทียบกับผลผลิตทางการศึกษาในระดับประถมศึกษา (ทั้งในด้านปริมาณและคุณภาพ)

14. ท่านคิดว่า ลักษณะทางการเมืองแบบต่าง ๆ ต่อไปนี้ ส่งผลกระทบต่อการลงทุนทางด้านศึกษาในระดับประถมศึกษา หรือไม่ อย่างไร

ก. การเมืองแบบเผด็จการ สมัย นายธานินทร์ กรัยวิเชียร เป็นนายกรัฐมนตรี (6 ตุลาคม 2519 - 20 ตุลาคม 2520)

ข. การเมืองแบบประชาธิปไตยครึ่งใบ คือ สมัยพลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ (พ.ศ. 2520 - 2523) และสมัยพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ (พ.ศ. 2523 - 2531)

ค. การเมืองแบบประชาธิปไตยเต็มใบ สมัยพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ

(พ.ศ.2531 - ปัจจุบัน)

15. อื่น ๆ

ตอนที่ 2 คำถามข้อมูลและทรรศนะเกี่ยวกับสถานการณ์ทางการเมืองในประเทศไทยระหว่างปีพุทธศักราช 2516 ถึง 2532 ที่มีผลต่อนโยบายการศึกษา การจัดหลักสูตรและการเรียนการสอนในระดับประถมศึกษา

1. ท่านคิดว่าปัจจัยใดบ้างที่มีอิทธิพลผลักดันให้เกิดเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516
2. ท่านเข้าไปมีส่วนเกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 อย่างไร และมีบทบาทอย่างไรบ้าง
3. ท่านคิดว่าเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในสังคมไทยอย่างไรบ้าง
4. ท่านคิดว่าสภาพการณ์ทางสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองในช่วงหลัง 14 ตุลาคม 2516 ถึง ก่อนประกาศใช้รัฐธรรมนูญ 2517 เป็นอย่างไรบ้าง
5. ท่านคิดว่า สภาวะการณ์กดดันของกลุ่มพลังต่าง ๆ ในช่วงหลัง 14 ตุลาคม 2516 ส่งผลต่อเสถียรภาพของรัฐบาล นายสัญญา ธรรมศักดิ์ อย่างไรบ้าง และความกดดันทางการเมืองใดที่เป็นสาเหตุให้ นายสัญญา ธรรมศักดิ์ ลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรี เมื่อ 21 พฤษภาคม 2517
6. ท่านคิดว่าสถานการณ์ทางการเมืองภายใต้รัฐธรรมนูญ 2517 มีผลในทางบวกและทางลบอย่างไรบ้าง
7. ท่านคิดว่า เพราะเหตุใดรัฐบาลพลเรือนที่มาจากการเลือกตั้ง ในปี พ.ศ. 2518-2519 คือ รัฐบาลของ ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช และ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช จึงไม่มีเสถียรภาพทางการเมือง
8. ท่านคิดว่า มีปัจจัยใดบ้างที่เป็นสาเหตุให้เกิดเหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2519
9. ท่านเข้าไปมีส่วนเกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2519 อย่างไร และมีบทบาทอย่างไรบ้าง
10. ท่านคิดว่าเหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2519 ก่อให้เกิดผลกระทบในทางบวกและทางลบต่อความเป็นประชาธิปไตยอย่างไรบ้าง และมีผลกระทบต่อการเรียนการสอนประชาธิปไตยในโรงเรียนประถมศึกษาหรือไม่ อย่างไร

11. ท่านคิดว่า สภาพการณ์ทางการเมืองในยุคปฏิรูปการปกครองแผ่นดิน โดยมี นายธานินทร์ กรัยวิเชียร เป็นนายกรัฐมนตรี เป็นอย่างไรบ้าง
12. หลังจากที่รัฐบาล นายธานินทร์ กรัยวิเชียร เข้ามาบริหารประเทศ ยังไม่ถึง ครึ่งปี ก็มีการพยายามยึดอำนาจโดยการใช้อำนาจทหาร เมื่อวันที่ 26 มีนาคม 2520 ท่านคิดว่าเพราะสาเหตุใดจึงเกิดเหตุการณ์ดังกล่าวขึ้น
13. ท่านคิดว่า การรัฐประหารเมื่อ 20 ตุลาคม 2520 โดยพลเรือเอกสงัด ชลออยู่ ทำการยึดอำนาจจากรัฐบาล นายธานินทร์ กรัยวิเชียร นั้นเป็นเพราะสาเหตุใด
14. ท่านคิดว่า การเข้ามาดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีของพลเอก เกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ หลังการรัฐประหาร 20 ตุลาคม 2520 ทำให้สถานการณ์ทางการเมืองไทยเปลี่ยนแปลงไปจากสมัยรัฐบาลนายธานินทร์ กรัยวิเชียร อย่างไรบ้าง
15. ท่านคิดว่า มีปัจจัยใดบ้างที่ส่งผลให้รัฐธรรมนูญ 2521 มีลักษณะเป็นประชาธิปไตย ครึ่งใบ คือ กำหนดว่า "นายกรัฐมนตรีไม่ต้องมาจากการเลือกตั้ง"
16. ท่านคิดว่า ลักษณะของระบบการเมืองแบบประชาธิปไตยครึ่งใบที่ปรากฏอยู่ใน สังคมไทย จะมีผลต่อการเรียนการสอนประชาธิปไตยในโรงเรียนอย่างไรบ้าง
17. ท่านคิดว่า การลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรีของพลเอก เกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ เมื่อวันที่ 29 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2523 นั้นเป็นเพราะมีแรงกดดันหรือ วิกฤตการณ์ใดบ้าง
18. ท่านคิดว่า การกบฏซึ่งเกิดขึ้น 2 ครั้ง ในรัฐบาลของพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ คือ กบฏ 1 เมษายน 2524 และกบฏ 9 กันยายน 2528 นั้น มีสาเหตุมาจาก เรื่องใดบ้าง
19. ท่านคิดว่า เพราะเหตุใด การทำรัฐประหารทั้ง 2 ครั้ง (1 เมษายน 2524 และ 9 กันยายน 2528) จึงต้องประสบความสำเร็จ
20. ท่านคิดว่า อะไรเป็นสิ่งที่กดดันให้พลเอก เปรม ติณสูลานนท์ ต้องยุบสภาถึง 3 ครั้ง คือ 19 มีนาคม 2526, 1 พฤษภาคม 2529 และ 29 เมษายน 2531
21. ท่านคิดว่า การที่พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ เป็นนายกรัฐมนตรีในระบบการเมืองประชาธิปไตยแบบครึ่งใบมาเป็นระยะเวลาถึง 8 ปีเศษ (ปี พ.ศ. 2523-2531) ท่านคิดว่า มีผลในแง่บวกและลบอย่างไรบ้าง

22. ท่านคิดว่า ประชาธิปไตยภายใต้การนำของรัฐบาลพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ ตั้งแต่เดือนสิงหาคม 2531 ถึงปัจจุบันมีภาพในแง่บวกและแง่ลบในทางการเมืองอย่างไรบ้าง
23. ท่านคิดว่า การให้โควต้าตำแหน่งทางการเมือง (รัฐมนตรี) แก่พรรคการเมืองว่า พรรคใดจะได้คุมกระทรวงใดนั้น มีผลกระทบในทางบวกหรือทางลบต่อการพัฒนาประเทศอย่างไรบ้าง (โดยเฉพาะกรณีของกระทรวงศึกษาธิการ)
24. อื่น ๆ

ง. ชุดที่ 4 รัฐบาล ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช บริหารประเทศระหว่าง 19 มีนาคม 2518 - 20 เมษายน 2519 มี ดร.นิพนธ์ ศศิธร เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ

จ. ชุดที่ 5 รัฐบาล ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช บริหารประเทศระหว่าง 20 เมษายน - 23 กันยายน 2519 มี พลตรีศิริ สิริโยธิน เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ

ฉ. ชุดที่ 6 รัฐบาล ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช บริหารประเทศระหว่าง 25 กันยายน - 6 ตุลาคม 2519 มี พลตรีศิริ สิริโยธิน เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ

6. ท่านคิดว่า เหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2519 ส่งผลกระทบต่อการศึกษาหรือไม่ อย่างไร

7. ท่านคิดว่า เหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2519 ก่อให้เกิดผลกระทบในทางบวกหรือทางลบต่อความเป็นประชาธิปไตยอย่างไรบ้าง และมีผลกระทบต่อการเรียนการสอนประชาธิปไตยในโรงเรียนประถมศึกษาหรือไม่ อย่างไร

8. ท่านคิดว่า มีข้อแตกต่างระหว่างข้อ เสนอการปฏิรูปการศึกษากับแผนการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2520 (โดยเฉพาะระดับประถมศึกษา) หรือไม่ ถ้ามี มีข้อแตกต่างในเรื่องใด และมีปัจจัยใดที่ส่งผลให้เกิดข้อแตกต่างนั้น ๆ

9. ท่านคิดว่า บรรยากาศทางการเมืองแบบ เสรีนิยม (หลัง 14 ตุลาคม 2516 - 6 ตุลาคม 2519) มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงหลักสูตรประถมศึกษา และการจัดการเรียนการสอนอย่างไรบ้าง

10. ท่านคิดว่า บรรยากาศทางการเมืองแบบอนุรักษนิยม (6 ตุลาคม 2519 - 20 ตุลาคม 2520) มีอิทธิพลต่อการจัดทำแผนการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2520 (เฉพาะการศึกษาระดับประถมศึกษา) หรือไม่ ถ้ามี มีอย่างไร

11. ท่านคิดว่า เพราะเหตุใดในช่วงแรกของการประกาศใช้หลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 จึงไม่มีวิชาภาษาอังกฤษบรรจุไว้ในหลักสูตร และต่อมาเหตุใดจึงเพิ่มวิชานี้ในหลักสูตรประถมศึกษา 2521

12. ท่านคิดว่า เพราะเหตุใด เรื่องการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างการบริหาร การประถมศึกษาจึงไม่สามารถดำเนินการไปพร้อม ๆ กับการประกาศใช้แผนการศึกษา แห่งชาติ พุทธศักราช 2520 และการประกาศใช้หลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521

13. ท่านคิดว่า มีปัจจัยใดบ้างที่มีอิทธิพลให้การเปลี่ยนแปลงระบบบริหาร การประถมศึกษาประสบความสำเร็จในปี พ.ศ. 2523.

14. ท่านคิดว่า ลักษณะของระบบการเมืองแบบประชาธิปไตยครึ่งใบในสมัย รัฐบาลพลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ (20 ตุลาคม 2520 - 11 พฤษภาคม 2523) และ สมัยรัฐบาลพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ (พฤษภาคม 2523 - 29 เมษายน 2531) มีผล กระทบต่อการเรียนการสอนประชาธิปไตยในโรงเรียนประถมศึกษาหรือไม่ ถ้ามี มีอย่างไร

15. ท่านคิดว่า รัฐบาลประชาธิปไตยภายใต้การนำของพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ ตั้งแต่เดือนสิงหาคม 2531 ถึงปัจจุบันมีภาพในแง่บวกและแง่ลบต่อการปลูกฝังระบบประชาธิปไตยในโรงเรียนอย่างไรบ้าง

16. ท่านคิดว่า การให้โควต้าตำแหน่งทางการเมือง (รัฐมนตรี) แก่พรรค การเมืองว่าพรรคใดจะได้ควบคุมดูแลกระทรวงใดนั้น มีผลกระทบในทางบวกหรือทางลบ ต่อการพัฒนาประเทศอย่างไรบ้าง (โดยเฉพาะกรณีของกระทรวงศึกษาธิการ)

17. อื่น ๆ (ถ้ามี)

ตอนที่ 2 คำถามข้อมูลและทรรศนะเกี่ยวกับสถานการณ์ทางการเมืองในประเทศไทย ระหว่างปีพุทธศักราช 2516 ถึง 2532 ที่มีผลต่อนโยบายการศึกษา การจัดทำหลักสูตรและการเรียนการสอนในระดับประถมศึกษา

1. ท่านคิดว่า บั๊จจัยไต่บั้งมีอิทธิพลผลักดันให้เกิดเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516
2. ท่านเข้าไปมีส่วนเกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 อย่างไร และมีบทบาทอย่างไรบ้าง
3. ท่านคิดว่าเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในสังคมไทยอย่างไรบ้าง
4. ท่านคิดว่า สภาวะการณ์กดดันของกลุ่มพลังต่าง ๆ ในช่วงหลัง 14 ตุลาคม 2516 ส่งผลต่อเสถียรภาพของรัฐบาลนายสัญญา ธรรมศักดิ์ อย่างไรบ้าง และความกดดันทางการเมืองใด ที่เป็นสาเหตุให้นายสัญญา ธรรมศักดิ์ ลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรี เมื่อ 21 พฤษภาคม 2517
5. ท่านคิดว่า เหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 มีส่วนผลักดันให้เกิดการปฏิรูปการศึกษาในปี 2517 หรือไม่ ถ้ามี มีอย่างไร
6. ท่านคิดว่า เพราะเหตุใดรัฐบาลพลเรือนที่มาจากกาเลือกตั้งในปี พ.ศ. 2518-2519 คือ รัฐบาลของ ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช และ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช จึงไม่มีเสถียรภาพทางการเมือง
7. ท่านคิดว่า มีบั๊จจัยไต่บั้งที่เป็นสาเหตุให้เกิดเหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2519
8. ท่านเข้าไปมีส่วนเกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2519 อย่างไร และมีบทบาทอย่างไรบ้าง
9. ท่านคิดว่า เหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2519 ก่อให้เกิดผลกระทบในทางบวกและทางลบต่อความเป็นประชาธิปไตยอย่างไรบ้าง และมีผลกระทบต่อการเรียนการสอนประชาธิปไตยในโรงเรียนประถมศึกษาหรือไม่ อย่างไร
10. ท่านคิดว่า เหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2519 ส่งผลกระทบต่อการดำเนินการปฏิรูปการศึกษาหรือไม่ อย่างไร

11. ท่านคิดว่า เพราะเหตุใด เรื่องการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างการบริหารการประถมศึกษา จึงไม่สามารถดำเนินการไปพร้อม ๆ กับการประกาศใช้แผนการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2520 และการประกาศใช้หลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521
12. ท่านคิดว่า มีปัจจัยใดบ้างที่มีอิทธิพลให้การ เปลี่ยนแปลงระบบบริหารการประถมศึกษา ประสบความสำเร็จในปี พ.ศ.2523
13. ท่านคิดว่า การเข้ามาดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีของพลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ หลังการรัฐประหาร 20 ตุลาคม 2520 ทำให้สถานการณ์ทางการเมืองไทยเปลี่ยนแปลงไปจากสมัยรัฐบาล นายธานินทร์ กรัยวิเชียร อย่างไรบ้าง
14. ท่านคิดว่า มีปัจจัยใดบ้างที่ส่งผลให้รัฐธรรมนูญ 2521 มีลักษณะเป็นประชาธิปไตย ครึ่งใบ คือ กำหนดว่า "นายกรัฐมนตรีไม่ต้องมาจากการเลือกตั้ง"
15. ท่านคิดว่า การลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรีของพลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ เมื่อวันที่ 29 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2523 นั้นเป็นเพราะมีแรงกดดันหรือวิกฤตการณ์ใดบ้าง
16. การที่พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ เป็นนายกรัฐมนตรีในระบบการเมืองประชาธิปไตย แบบครึ่งใบมาเป็นระยะเวลาถึง 8 ปีเศษ (ปี พ.ศ.2523-2531) ท่านคิดว่า มีผลในแง่บวกและลบอย่างไรบ้าง
17. ท่านคิดว่า ประชาธิปไตยภายใต้การนำของรัฐบาล พลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ ตั้งแต่เดือนสิงหาคม 2531 ถึงปัจจุบัน มีภาพในแง่บวกและแง่ลบในทางการเมืองอย่างไรบ้าง
18. อื่น ๆ

ภาคผนวก ง

การศึกษาประวัติศาสตร์จากการบอกเล่า

ประวัติศาสตร์จากการบอกเล่า คือ การเก็บข้อมูลประวัติศาสตร์จากความทรงจำของบุคคลผู้มีส่วนร่วมในเหตุการณ์หรือรู้เห็นเหตุการณ์ คนส่วนใหญ่มักจะเข้าใจกันว่า ประวัติศาสตร์จากการบอกเล่าเป็นสิ่งที่เพิ่งเกิดขึ้นใหม่ในยุคที่มีความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีการทำแถบบันทึกเสียงเมื่อไม่นานมานี้ แต่ที่จริงแล้วการสัมภาษณ์บุคคลเพื่อเก็บข้อมูลประวัติศาสตร์ เป็นวิธีการเก่าแก่พอกับประวัติศาสตร์ กล่าวคือ เฮโรโดตัส บิดาแห่งประวัติศาสตร์ก็พึ่งพาข้อมูลที่ได้จากคำบอกเล่า เพื่อการเขียนงานประวัติศาสตร์สงครามเปอร์เซียของเขา (ภารตี มหาพันธ์, 2531)

เทคนิคหรือวิธีการประวัติศาสตร์จากการบอกเล่ามีเป้าหมายที่จะเก็บข้อมูลเพิ่มเติมจากข้อมูลประวัติศาสตร์ในรูปอื่นที่มีอยู่แล้ว ไม่ใช่การสอบถามเพื่อเอาข้อมูลซึ่งก็กับที่มีอยู่ ข้อมูลที่ได้จากความทรงจำของบุคคลถือว่าเป็นหลักฐานชั้นต้น

วิธีการประวัติศาสตร์จากการบอกเล่า

วิธีการประวัติศาสตร์จากการบอกเล่า สามารถแบ่งออกเป็นหัวข้อใหญ่ ๆ ได้ดังนี้

1. การคัดเลือกผู้ให้สัมภาษณ์
2. การเลือกผู้ทำหน้าที่สัมภาษณ์
3. การเตรียมผู้ทำหน้าที่สัมภาษณ์
4. การเตรียมแนวการสัมภาษณ์และการสร้างคำถาม
5. เทคนิคในการสัมภาษณ์
6. ขั้นตอนการสัมภาษณ์
7. การถอดเทปคำสัมภาษณ์และการจัดพิมพ์คำสัมภาษณ์ (กนก วงษ์ตระหง่าน, 2528)

เทคนิคการใช้วิธีการประวัติศาสตร์จากการบอกเล่า

1. การคัดเลือกผู้ให้สัมภาษณ์

ในทางปฏิบัติแล้วไม่สามารถจะทำการสัมภาษณ์คนทุกคนที่เกี่ยวข้องได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเหตุการณ์ซึ่งได้เกิดขึ้นมานานแล้ว ภายใต้เงื่อนไขทางประวัติศาสตร์ที่แปรเปลี่ยนไปยิ่งทำให้

การคัดเลือกบุคคลซึ่งจะทำการสัมภาษณ์เป็นปัญหาสำคัญที่ต้องกระทำอย่างรอบคอบ เพื่อที่จะได้ภาพรวมของเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นอย่างใกล้เคียงความเป็นจริงมากที่สุด การคัดเลือกบุคคลในเหตุการณ์ต่าง ๆ ควรจะพิจารณาจากหลักเกณฑ์ต่อไปนี้

1.1 บทบาทที่เป็นจริงในเหตุการณ์หนึ่ง ๆ หลังจากที่ได้ทำความเข้าใจว่าเกิดอะไรขึ้นบ้าง ก็จะสามารถจำแนกได้ว่ามีบุคคลหรือกลุ่มบุคคลใดบ้างที่เกี่ยวข้องและแต่ละบุคคลหรือแต่ละกลุ่มมีบทบาทเกี่ยวข้องกับเหตุการณ์นั้นอย่างไร จากนั้นจึงรวบรวมรายชื่อของบุคคลต่าง ๆ ในขั้นต้นได้ ในขั้นนี้จะพบว่าผู้ที่มีบทบาทเกี่ยวข้องมากมายจึงจำเป็นต้องพิจารณาถึงประเด็นต่อไปนี้

1.1.1 บทบาทที่เป็นจริง ซึ่งหมายถึงบทบาทที่เป็นจริง บทบาทที่มีผลต่อการเกิดขึ้น การเปลี่ยนแปลงและการสิ้นสุดของเหตุการณ์

1.1.2 กำหนดเป้าหมายของการสัมภาษณ์ให้แจ่มชัด

1.1.3 เลือกบุคคลที่มีบทบาทที่เป็นจริงจากกลุ่มต่าง ๆ และสามารถเป็นตัวแทนความคิดของกลุ่มได้ การที่จะทำเช่นนี้ได้ก็ต่อเมื่อเราจำแนกได้ว่าใครมีบทบาทที่แท้จริง มิใช่มีเพียงบทบาทประกอบที่ไม่มีนัยสำคัญต่อเหตุการณ์นั้น

1.2 บุคคลที่สามารถให้ข้อมูลได้ ในบางกรณีไม่สามารถสัมภาษณ์ผู้ที่อยู่ในเหตุการณ์โดยตรงได้ บุคคลที่เราควรให้ความสนใจพิจารณาอันดับถัดไปได้แก่ บุคคลใกล้ชิด เพื่อนร่วมงานญาติพี่น้อง ซึ่งแม้จะไม่ได้อยู่ในเหตุการณ์นั้น ๆ โดยตรง แต่ก็มีความเกี่ยวข้อง รู้เห็นความเคลื่อนไหวต่าง ๆ สามารถเป็นแหล่งข้อมูลและสะท้อนทัศนคติและบุคลิกในบางด้านของบุคคลที่มีบทบาทโดยตรงได้

1.3 เพื่อการทำความเข้าใจที่รอบด้านและลึกซึ้ง ควรพยายามเลือกผู้ให้สัมภาษณ์จากทุก ๆ ฝ่ายที่เกี่ยวข้องในเหตุการณ์เดียวกันทั้งในช่วงเวลาเดียวกัน และต่างกัน เพราะต่อเหตุการณ์หนึ่ง ๆ ที่เกิดขึ้นอาจมีผู้อธิบายสิ่งที่เกิดขึ้นได้ต่าง ๆ กัน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับปัจจัยหลาย ๆ ประการ เช่น ทัศนคติพื้นฐานของแต่ละบุคคล ระดับความใกล้ชิดกับเรื่องที่เกิดขึ้น ระดับความมีหรือไม่มีผลประโยชน์จากเหตุการณ์นั้น ๆ กระทั่งความสามารถ ในการจดจำและการถ่ายทอดรายละเอียดต่าง ๆ ของแต่ละบุคคล

1.4 ควรให้ความสนใจต่อบุคคลที่ชอบงานขีดเขียน เช่น บันทึก บทวิจารณ์ บทกวี เป็นต้น ข้อเขียนต่าง ๆ ที่ผู้เขียนกล่าวหาตึงถึงเหตุการณ์ในอดีต โดยเฉพาะข้อเขียน ซึ่งผู้เขียน

เขียนในขณะที่เกิดเหตุการณ์มักจะให้ความแม่นยำและบรรยากาศที่ใกล้เคียงความเป็นจริงมากกว่า การอาศัยความทรงจำเพียงอย่างเดียว

2. การเลือกผู้ทำหน้าที่สัมภาษณ์

2.1 ผู้สัมภาษณ์ตลอดทั้งโครงการควรเป็นชุดเดียว กล่าวคือควรเป็นผู้ทำหน้าที่สัมภาษณ์ที่สามารถทำงานได้ต่อเนื่องตั้งแต่ต้นจนจบโครงการ ทั้งนี้เพราะในการสัมภาษณ์ต้องค้นหาคำตอบทั้งที่เป็นคำตอบในเรื่องหรือเหตุการณ์เดียวกันจากบุคคลหลาย ๆ ฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์นั้น ๆ ต้องทำความเข้าใจต่อทัศนคติของผู้ให้สัมภาษณ์แต่ละคนต่อหลาย ๆ เหตุการณ์และต้องตรวจสอบความสัมพันธ์ระหว่างเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น และมีความเกี่ยวข้องกัน การกระทำเช่นนี้จะทำได้ดีก็ต่อเมื่อผู้ทำการสัมภาษณ์เป็นคนชุดเดียวกัน ซึ่งจะสามารถสร้างภาพของเหตุการณ์ได้ต่อเนื่อง เป็นภาพเดียวกัน ทั้งอธิบายภาพที่เกิดขึ้นได้ทุกแง่มุม นอกจากนั้นการใช้ผู้สัมภาษณ์ชุดเดิมจะสามารถสร้างความสัมพันธ์และความเข้าใจที่ดีต่อผู้ให้สัมภาษณ์ซึ่งมีผลโดยตรงต่อความร่วมมือที่จะทำให้การสัมภาษณ์ได้ข้อมูลที่ใกล้เคียงความเป็นจริงมากที่สุด

2.2 ผู้สัมภาษณ์ควรมีคุณสมบัติของนักสัมภาษณ์ที่ดีทั้งในด้านความรับผิดชอบ ความสามารถ และบุคลิกภาพ

2.2.1 ความรับผิดชอบ นักสัมภาษณ์ที่ดีต้องมีความเข้าใจว่าการสัมภาษณ์เป็นปัจจัยชี้ขาดความสำเร็จหรือไม่สำเร็จของการทำการวิจัยโดยวิธีการ "ประวัติศาสตร์จากการบอกเล่า" การสัมภาษณ์ที่ดีควรกระทำอย่างตั้งใจรอบคอบทุกขั้นตอน นับตั้งแต่การเตรียมข้อมูลพื้นฐาน การทำความเข้าใจเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น บทบาทของผู้ให้สัมภาษณ์ ลักษณะเฉพาะของผู้ให้สัมภาษณ์แต่ละคน ตลอดจนการสร้างคำถามที่เหมาะสม นอกจากนี้ความรับผิดชอบยังแสดงออกในด้านอื่น ๆ เช่น ตรงเวลาในการนัดหมายสัมภาษณ์ มีความอดทนพอที่จะจ้องติดตามปัญหาบางประการที่น่าสนใจในระยะเวลายาวนาน (ในกรณีที่มิอาจหาคำตอบโดยทางตรงได้) และพร้อมที่จะเผชิญปัญหาซึ่งอาจเกิดขึ้นได้ตลอดเวลาในการสัมภาษณ์

2.2.2 ความสามารถในการสัมภาษณ์ ประกอบด้วยความสามารถในการค้นคว้า ทำความเข้าใจเนื้อหาของการวิจัย มีความรับรู้อย่างเพียงพอต่อหัวเรื่องที่ต้องการสัมภาษณ์ และมีความคิดที่เป็นระบบ สามารถจับประเด็นใหม่ ๆ ที่เกิดขึ้นระหว่างการพูดคุย รู้จักตั้งสมมติฐาน

ใหม่ ๆ นอกจากนี้ยังควรจะเป็นผู้ที่พลิกแพลงในด้านวิธีการเพื่อปรับให้เข้ากับผู้ให้สัมภาษณ์แต่ละคน และบรรยากาศการสัมภาษณ์แต่ละครั้ง

2.2.3 บุคลิกภาพ การมีบุคลิกภาพที่ดีเป็นคุณสมบัติที่สำคัญมากคือ

2.2.3.1 บุคลิกภาพที่เป็นมิตร ไม่มีผู้ให้สัมภาษณ์คนใดยินดีที่จะพูดกับคนที่เขารู้สึกแปลกหน้าอย่างสนิทใจ บุคลิกภาพที่เป็นมิตรจะทำให้ผู้ให้สัมภาษณ์มีความมั่นใจว่าทัศนคติของเขามีได้กำลังถูกตรวจสอบ หากแต่เป็นการสนทนากันอย่างจริงจังในสิ่งที่ เป็นข้อเท็จจริง ที่ได้เกิดขึ้นจริง ๆ

2.2.3.2 รู้จักวางตัวให้เหมาะสมตามหน้าที่ในการไปสัมภาษณ์ หรืออีกนัยหนึ่งไปทำให้เขาพูด ไม่ได้ไปเป็นผู้พูดเสียเอง ควรรู้จักปฏิบัติตนเป็นคู่สนทนาที่ดี รู้จักกาลเทศะ

2.3 ผู้สัมภาษณ์จะต้องมีความเชื่อมั่นในวิธีการประวัติศาสตร์จากการบอกเล่าว่าจะสามารถเป็นเครื่องมือการวิจัยทางประวัติศาสตร์ที่จะนำมาซึ่งข้อมูลประวัติศาสตร์ที่เชื่อถือได้ และเป็นจริง ในเวลาเดียวกันผู้สัมภาษณ์จะต้องตระหนักถึงข้อจำกัดของวิธีการประวัติศาสตร์จากการบอกเล่าเช่นเดียวกัน เพื่อป้องกันมิให้เชื่อมั่นหรือหลงกับข้อมูลที่ได้จากวิธีการนี้จนขาดการตัดสินใจที่เป็นจุดยืนที่เป็นกลาง (objective) ต่อข้อมูล ในทำนองเดียวกันถ้าผู้สัมภาษณ์ไม่มีความเชื่อมั่นในวิธีการวิจัยนี้ก็จะมีผลในลักษณะเดียวกับผู้ที่เชื่อในวิธีการนี้มากจนเกินไป แต่ผลจะตรงกันข้ามกัน กล่าวคือ เมื่อผู้สัมภาษณ์ไม่เชื่อในเครื่องมือวิจัยนี้ก็มักจะมียอคติในทางลบกับผลหรือข้อมูลที่ได้จากการวิจัย ซึ่งจะส่งผลให้ขาดจุดยืนที่เป็นกลาง (objective) ต่อการให้ข้อมูลในที่สุดเช่นเดียวกัน

3. การเตรียมผู้ทำหน้าที่สัมภาษณ์

3.1 ผู้ทำหน้าที่สัมภาษณ์ต้องทำความเข้าใจเนื้อหาสาระของเรื่องที่ทำการศึกษา โดยการค้นคว้าจากเอกสารชั้นต้น และเอกสารทั่วไปที่เกี่ยวข้องกับเรื่องนั้น ๆ เปรียบเทียบข้อมูลจากแหล่งต่าง ๆ ทั้งจากแหล่งที่เป็นทางการ ไม่เป็นทางการและข้อมูลประเภทข่าวลือรวมทั้งข้อสงสัยต่าง ๆ อย่างถี่ถ้วน

3.2 จากการค้นคว้าข้อมูลพื้นฐานขั้นต้นจากข้อ 3.1 ผู้ทำหน้าที่สัมภาษณ์จะมีความเข้าใจเรื่องที่ทำกรวิจัย มีภาพรวมของเหตุการณ์ต่าง ๆ ในระดับหนึ่ง จากนั้นต้องสามารถจำแนกได้ว่า อะไรเป็นเรื่องที่เกิดขึ้นจริงเป็น เรื่องที่มีการยืนยันหรือพิสูจน์แล้ว อะไรเป็นเรื่องที่ยังไม่แน่ชัด ภาพของเหตุการณ์ต่าง ๆ อาจยังมีหลายภาพ อะไรทำให้เกิดความเข้าใจที่แตกต่างกัน อะไรยังเป็นข้อสงสัยที่ต้องการคำตอบ

3.3 เลือกเฟ้นตัวบุคคลที่จะให้คำตอบต่อข้อสงสัยดังกล่าว ซึ่งมีทั้งผู้ที่เกี่ยวข้องโดยตรงในเหตุการณ์นั้น และผู้ที่มิได้เกี่ยวข้องโดยตรงแต่สามารถให้ข้อมูลบางด้านได้ จุดสำคัญในการโยงความสัมพันธ์ระหว่างเหตุการณ์และบุคคล คือ ต้องเข้าใจบทบาทของบุคคลต่อเหตุการณ์ต่าง ๆ ว่าใครมีบทบาทจริง ใครมีบทบาทประกอบ รวมทั้งทำความเข้าใจด้านกลับว่าเหตุการณ์นั้น ๆ มีผลต่อคนกลุ่มไหน หรือใคร อย่างไรบ้าง ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและเหตุการณ์ดังกล่าวจะทำให้เข้าใจว่า เรื่องไหนควรถามใคร

3.4 ศึกษาภูมิหลัง (Background) ของผู้ให้สัมภาษณ์แต่ละคนที่คัดเลือกไว้อย่างละเอียดในด้านต่าง ๆ คือ

3.4.1 ด้านบทบาท ต้องเข้าใจว่าแต่ละบุคคลมีบทบาทต่อเหตุการณ์ต่าง ๆ อย่างไร ถ้าเป็นเหตุการณ์ที่มีหลาย ๆ ฝ่าย หลาย ๆ กลุ่มมาเกี่ยวข้อง ต้องสามารถบอกได้ว่าบุคคลนั้น ๆ อยู่ฝ่ายไหน สนับสนุนฝ่ายไหน คัดค้านฝ่ายไหน ชอบหรือไม่ชอบใคร เป็นต้น

3.4.2 ผลประโยชน์ด้านต่าง ๆ ต้องทำความเข้าใจว่าผู้ให้สัมภาษณ์แต่ละคนมีผลประโยชน์จากเหตุการณ์ต่าง ๆ ในอดีตและปัจจุบันอย่างไร คำว่า ผลประโยชน์ ในที่นี้อาจเป็นได้ทั้งในด้านเศรษฐกิจ การเมือง และความมีชื่อเสียงทางสังคม ฯลฯ ซึ่งอาจเป็นได้ทั้งทางตรงและทางอ้อม

3.4.3 ทำความเข้าใจการเปลี่ยนแปลงทางความคิด ทศนะและผลประโยชน์ ซึ่งอาจดูได้จากการตัดสินใจครั้งสำคัญ ๆ ในช่วงต่าง ๆ ในบางกรณีความคิด ทศนะ ของผู้ให้สัมภาษณ์อาจขัดแย้งกันเองในช่วงต่าง ๆ อาจถือเป็นประเด็นซักถาม ค้นคว้าว่าทำไมจึงเป็นเช่นนั้น

3.4.4 บุคลิก นิสัยส่วนตัว รสนิยม และลักษณะเฉพาะของแต่ละบุคคล สิ่งเหล่านี้มีความสำคัญมาก เพราะจะบอกให้ผู้สัมภาษณ์รู้ว่า อะไรควรถามอย่างไร เมื่อไร

3.4.5 กรณีที่ไม่รู้จักผู้ให้สัมภาษณ์ดีพอ การไปพบเพื่อทำความรู้จักก่อนการสัมภาษณ์เป็นสิ่งจำเป็นมาก การสร้างความเข้าใจและความสัมพันธ์ที่ดีจะมีผลทำให้การสัมภาษณ์เป็นไปด้วยดี ผู้ให้สัมภาษณ์จะเต็มใจและสบายใจที่จะเล่าเรื่องต่าง ๆ มากกว่าการสัมภาษณ์ระหว่างคนแปลกหน้า ในด้านผู้สัมภาษณ์เองก็จะสามารถเรียนรู้ ติความคำพูดต่าง ๆ ได้ดีขึ้น

3.5 ผู้สัมภาษณ์ต้องเตรียมพร้อมเสมอที่จะตอบคำถามของผู้ให้สัมภาษณ์ว่า เราเป็นใคร โครงการของเรามีจุดประสงค์อะไร ใครบ้างที่จะได้รับประโยชน์จากโครงการและการสัมภาษณ์และใครบ้างที่จะสูญเสียผลประโยชน์ ในเรื่องนี้ผู้สัมภาษณ์จะทำได้ดีก็ต่อเมื่อตนเองมีความเข้าใจต่อโครงการและวิธีการอย่างเพียงพอ ต้องให้ความสำคัญต่อการให้สัมภาษณ์และทำความเข้าใจกับผู้ให้สัมภาษณ์ว่า เขาจะมีส่วนร่วมในการเขียนประวัติศาสตร์ได้อย่างไร และข้อเท็จจริงตลอดจนทัศนคติของเขามีคุณค่าต่อการศึกษาต่อไปอย่างไรบ้าง หน้าที่ของนักสัมภาษณ์นั้นไม่ใช่เพียงแค่ใช้เหตุผลจูงใจให้เขาพูดเท่านั้น หากต้องทำให้เขายินดีและตั้งใจที่จะพูดด้วย นักสัมภาษณ์ต้องแสดงจุดยืนที่เป็นกลาง (objective) ในการให้โอกาสทุกฝ่ายได้แสดงทัศนคติของตนอย่างเต็มที่ ไม่ทำตัวเป็นฝ่ายค้านหรือจ้องจับผิดผู้ให้สัมภาษณ์ตลอดจนเป็นฝ่ายสนับสนุน

3.6 ผู้สัมภาษณ์ต้องเข้าใจจุดมุ่งหมายของวิธีการประวัติศาสตร์จากการบอกเล่าอย่างเพียงพอ ต้องเข้าใจว่าการให้บุคคลที่เกี่ยวข้องในเหตุการณ์ได้มีโอกาสเล่าเรื่องของ เขา เองนั้น มีประโยชน์อย่างมากในการทำให้ข้อมูลต่าง ๆ มีชีวิตชีวา มีบรรยากาศที่ใกล้เคียง เรื่องที่เกิดขึ้นจริง ทั้งยังเป็นการเพิ่มเติมประวัติศาสตร์ในส่วนที่มีการบันทึกไว้และยังเป็นการตรวจสอบข้อมูลจากแหล่งต่าง ๆ ซึ่งอาจมีความบกพร่องให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

3.6.1 ถ้าผู้สัมภาษณ์มีความโน้มเอียงที่จะเชื่อคำพูดทุกคำที่ได้ฟังมา ผู้สัมภาษณ์ก็อาจจะเข้าใจเรื่องที่กำลังค้นคว้าผิดพลาดได้ โดยคิดว่าคำสัมภาษณ์เป็นตัวแทนของข้อเท็จจริงทั้งหมด ในทางปฏิบัตินี้เราไม่อาจสัมภาษณ์ทุกคนในทุกเหตุการณ์ได้ ดังนั้นในเงื่อนไขเช่นนี้ต้องระลึกไว้เสมอว่า "คน ๆ หนึ่งอาจเป็นตัวแทนสะท้อนความคิดของคนบางกลุ่มได้ แต่ก็ไม่อาจเป็นตัวแทนความคิดของกลุ่มนั้น ๆ ได้ในทุก ๆ เรื่องได้" โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการมอง เหตุการณ์ที่ค่อนข้างสลับซับซ้อนซึ่งได้เกิดขึ้นมานานแล้ว

3.6.2 ถ้าผู้สัมภาษณ์ไม่เชื่อถือวิธีการของประวัติศาสตร์จากการบอกเล่า ไม่เห็นว่าคำสัมภาษณ์จะช่วยเพิ่มพูนความรู้ใด ๆ ก็จะมีผลทำให้ละเอียดที่จะตั้งสมมติฐานในใจเพื่อหาคำตอบต้องไม่ลืมว่าประวัติศาสตร์จากการบอกเล่า เป็นเครื่องมือชิ้นหนึ่งและเรากำลังใช้เครื่องมือนี้เพื่อตอบคำถามบางอย่าง กระทั่งบางครั้งอาจช่วยให้ข้อสังเกตใหม่ ๆ แก่เราด้วย ส่วนการจะสรุปว่าผิดหรือถูกยังขึ้นอยู่กับการค้นคว้าข้อมูลจากแหล่งอื่น ๆ และทัศนกรรมการมองปัญหาของเราเป็นสำคัญในการพิจารณาข้อมูลที่ได้จากวิธีการประวัติศาสตร์การบอกเล่า

3.7 ผู้ให้สัมภาษณ์ต้องเข้าใจว่าเราทำหน้าที่บันทึก (แม้จะไม่ใช้ผู้เขียน) ประวัติศาสตร์อีกส่วนหนึ่ง และส่วนนี้จะกลายเป็นแหล่งข้อมูลใหม่ที่จะต้องมีผู้มาใช้ค้นคว้าในอนาคต ดังนั้นการสัมภาษณ์ควรต้องให้ความสำคัญต่อแนวคิด ทัศนคติที่แตกต่างกันอย่างเท่าเทียมกัน มิใช่เน้นสัมภาษณ์เฉพาะคนที่มีแนวคิดใกล้เคียงกัน ต้องให้ความสนใจรับฟังผู้ให้สัมภาษณ์ที่มีแนวคิดขัดกับความเชื่อเดิมของเราด้วย มิใช่สัมภาษณ์พอเป็นพิธีเท่านั้น กล่าวอีกนัยหนึ่งคือผู้สัมภาษณ์จะต้องพยายามประมวลทัศนคติต่าง ๆ ต่อเหตุการณ์ที่ศึกษาให้รอบด้านให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้

4. การเตรียมแนวการสัมภาษณ์และการสร้างคำถาม

"แนวการสัมภาษณ์" ถือว่าเป็นแนวทั่วไปซึ่งได้มาจากการทำความเข้าใจเรื่องที่เกิดขึ้นจากเอกสารและแหล่งอื่น ๆ ส่วน "การสร้างคำถาม" เป็นสิ่งที่ต้องพิจารณาจากแนวการสัมภาษณ์และภูมิหลังของผู้ให้สัมภาษณ์แต่ละบุคคล โดยเฉพาะความสัมพันธ์ของเขากับเหตุการณ์ที่ต้องการสัมภาษณ์ ซึ่งการเตรียมแนวการสัมภาษณ์และการสร้างคำถาม มีขั้นตอนต่อไปนี้

4.1 จากภูมิหลังของเรื่องที่ศึกษาดังประเด็นที่น่าสนใจขึ้นมาจำนวนหนึ่ง ซึ่งคิดว่าควรเป็นประเด็นพูดคุย หรือควรหาคำตอบจากการสัมภาษณ์ ถ้ามีหลาย ๆ เหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องควรเลือกเหตุการณ์ที่สำคัญ หาความสัมพันธ์ของเหตุการณ์ต่าง ๆ และรวบรวมเป็นประเด็นกว้างๆ ขึ้นมา จากนั้นนำรายชื่อของผู้ที่ได้ทำการคัดเลือกไว้ที่จะสัมภาษณ์มาพิจารณา แยกประเภท ในกรณีที่สามารถคัดเลือกผู้ให้สัมภาษณ์หลาย ๆ ประเภท หรือหลาย ๆ แนวคิดในช่วงเวลาเดียวกัน ให้พิจารณาทั้งช่วงเวลาที่เกี่ยวข้องและแนวความคิด (แนวความคิดในที่นี้ หมายถึงกลุ่มที่สังกัด หรือเงื่อนไขอื่น ๆ เช่น อาชีพ บทบาท ฯลฯ) แนวการสัมภาษณ์มีลักษณะกว้าง ๆ ครอบคลุมเนื้อหาที่

ต้องการ และแยกเป็นแนว ๆ แนวการสัมภาษณ์ดังกล่าวจะบ่งบอกถึงขอบเขต ทิศทาง และลำดับ
ใหญ่ ๆ ของเหตุการณ์ที่เราต้องการสัมภาษณ์

4.2 การสร้างคำถาม นำเอาแนวการสัมภาษณ์และภูมิหลังของผู้ให้สัมภาษณ์
มาพิจารณาอย่างละเอียดในแต่ละบุคคล ดังนั้นคำถามที่เตรียมต้องเตรียม เฉพาะแต่ละบุคคล แต่
ยังคงมีเนื้อหาและทิศทางร่วมกัน อยู่ในแนวเดียวกัน เพื่อให้การถามทั้งหมดมีเอกภาพที่จะไปตอบ
คำถามของการวิจัยในที่สุด การสร้างคำถามจะทำได้ดีหรือไม่ขึ้นอยู่กับความเข้าใจภูมิหลังของ เรื่อง
ที่เกิดขึ้น ในการสร้างคำถามมีข้อคิดที่น่าสนใจ 3 ประการ คือ

4.2.1 ทักษะและข้อเท็จจริง ต่อเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในอดีต ควรนิยาม
คำถามเพื่อบ่งบอกว่าคำตอบที่ต้องการมีประเด็นใดบ้าง แต่ในการพิจารณาหาคำถามที่จะถามต่อ
บุคคลต่าง ๆ ควรเน้นถามทักษะของเขาต่อเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น หรือควรเน้นถามเพื่อค้นหาข้อ
เท็จจริงในเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น จะถามเน้นส่วนไหนก็ขึ้นอยู่กับว่าต้องการคำตอบอะไรและผู้ให้
สัมภาษณ์คนไหนจะให้คำตอบอะไรได้ ที่กล่าว เช่นนี้มิใช่จะไปกำหนดว่าใครควรจะพูดอย่างไร
แต่หมายความว่าเราควรต้องค้นคว้าและตระเตรียมให้สอดคล้องกับสภาพที่เป็นจริง ตัวอย่าง
เช่น ถ้าผู้ให้สัมภาษณ์เป็นผู้ที่มีบทบาทโดยตรงในเหตุการณ์หนึ่ง ๆ สิ่งที่เราจะได้คำตอบก็คือข้อ
เท็จจริง ซึ่งอาจจะมีคนจำนวนไม่มากที่สามารถตอบได้ ขณะเดียวกันหากผู้ให้สัมภาษณ์ เป็นนักเขียน
ที่มีบทบาทในฐานะนักเขียน แต่มิใช่ผู้ที่มีบทบาทโดยตรงต่อเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น นักเขียนก็อาจจะ
สะท้อนทักษะต่อเหตุการณ์ได้กว้างกว่า ซึ่งอาจเป็นทักษะของเขาเองหรือเป็นทักษะของเขาอ้าง
ถึงทักษะของคนอื่นหรือกลุ่มอื่นอีกชั้นตอนหนึ่งก็เป็นได้

4.2.2 คำถามควรเป็นแบบปิดหรือแบบเปิด โดยพื้นฐานแล้วการถาม
คำถามแบบเปิดจะเปิดโอกาสแก่ผู้ให้สัมภาษณ์ได้ตอบได้กว้างและได้พูดในสิ่งที่ต้องการพูด แต่ใน
บางครั้งการถามแบบปิดหรือแบบเชิงบังคับให้ตอบก็เป็นสิ่งจำเป็นหรือหลีกเลี่ยงไม่ได้ กล่าวคือ
ในกรณีที่ผู้ให้สัมภาษณ์อยู่ในภาวะที่พร้อมที่จะพูด และอาจรู้สึกว่าการสัมภาษณ์นี้เป็นเวลาที่ดีที่เขา
จะสามารถเล่าพร้อมทั้งแสดงทักษะของตนเองได้อย่างปลอดภัยและมั่นใจ การถามโดยใช้คำถาม
แบบเปิดที่ไม่เป็นอุปสรรคใด ๆ ทั้งยังส่งผลให้ผู้พูดรู้สึกมีอิสระที่จะตอบและขยายความในเรื่องต่างๆ
ที่ผู้สัมภาษณ์มิได้ถามซึ่งอาจเป็นจุดที่น่าสนใจ

สำหรับกรณีที่ผู้ให้สัมภาษณ์รู้สึกไม่สบายใจหรือไม่พร้อมที่จะพูดถึงบางจุดหรือบางเหตุการณ์ด้วยเหตุผลต่าง ๆ กัน เช่น อาจเป็นผลประโยชน์หรืออาจเกรงว่าจะขัดผลประโยชน์ของผู้อื่นทั้งในปัจจุบันและอนาคต การถามแบบเชิงบังคับให้ตอบหรือให้เลือกคำตอบเป็นสิ่งจำเป็นแม้ว่าการถามแบบนี้จะไม่ได้คำตอบที่ถูกต้องร้อยเปอร์เซ็นต์ แต่ก็อาจบ่งบอกคร่าว ๆ ได้ว่าผู้ให้สัมภาษณ์มีทัศนคติไปในแนวใด และที่สำคัญก็คือถ้าเราไม่ถามก็อาจจะไม่ได้คำตอบเลย การถามเช่นนี้ยอมให้คำตอบโดยประมาณ ซึ่งดีกว่าไม่ถามเลย หรือคำตอบนั้นเป็นสิ่งที่ตอบไม่ได้ในการวิเคราะห์ข้อมูลตามเป้าหมายการวิจัย จึงจำเป็นที่จะต้องหาคำตอบเหล่านั้นให้ได้ อย่างไรก็ตาม ผู้สัมภาษณ์และผู้วิจัยจะต้องตระหนักถึงข้อจำกัดของคำตอบให้มากเช่นกัน

4.3 การสร้างความต่อเนื่องของคำถาม หมายถึง คำถามที่เตรียมขึ้นมา ก่อน การไปสัมภาษณ์ส่วนคำถามที่ใช้ในการสัมภาษณ์จริงนั้นจะต้องอาศัยการพลิกแพลงของผู้สัมภาษณ์เป็นสำคัญ หลังจากที่มีคำถามชุดหนึ่งสำหรับผู้ให้สัมภาษณ์แต่ละคนแล้ว จะต้องพยายามเรียงลำดับของคำถามเพื่อช่วยให้การสัมภาษณ์เป็นไปด้วยดี กล่าวคือ

4.3.1 ควรเรียงในลักษณะที่มีส่วนช่วยทบทวนความจำให้แก่ผู้ให้สัมภาษณ์ เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นมานานแล้ว การฟื้นความจำบ้างจะช่วยให้ผู้ให้สัมภาษณ์คิดถึงบรรยากาศเก่า ๆ ได้ดีขึ้น

4.3.2 หลีกเลี่ยงการแทรกบางประเด็นที่อาจทำให้ผู้สัมภาษณ์เกิดความสับสน แม้ว่าบางครั้งเราต้องการอ้างอิงถึงเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่มีลักษณะบางด้านร่วมกันก็ต้องทำอย่างมั่นใจว่าจะไม่ก่อให้เกิดการกระโดดไป-มา โดยไม่จำเป็น นั้นหมายความว่าผู้สัมภาษณ์จะต้องพร้อมที่จะให้ข้อมูลบางด้านเกี่ยวกับเหตุการณ์ที่กำลังสัมภาษณ์แก่ผู้ให้สัมภาษณ์ เพื่อให้การสัมภาษณ์สามารถจะดำเนินไปได้อย่างต่อเนื่องและไม่ติดขัดด้วยการสัมภาษณ์บางอย่างของผู้ให้สัมภาษณ์ เพราะความทรงจำที่คลาดเคลื่อน

5. เทคนิคการให้สัมภาษณ์

5.1 การเตรียมผู้ช่วยสัมภาษณ์

เพื่อให้การสัมภาษณ์เป็นไปด้วยดีโดยผู้สัมภาษณ์สามารถทำหน้าที่พูดคุยและทုံมความสนใจทั้งหมดไปในเนื้อหาของการสัมภาษณ์ จึงควรให้มีผู้ช่วยสัมภาษณ์ทำหน้าที่อื่น ๆ ใน

ด้านที่เกี่ยวข้องกับปัญหาเทคนิคต่าง ๆ ดังนี้

5.1.1 ช่วยคิดต่อนัดหมายเวลา สถานที่ให้ผู้สัมภาษณ์ได้พบกับผู้ให้สัมภาษณ์

5.1.2 ควบคุมเทปบันทึกเสียงและอุปกรณ์ต่าง ๆ ด้วยความระมัดระวังให้การอัดเทปเป็นไปอย่างต่อเนื่อง จับจังหวะการพูดของแต่ละคน จัดเปลี่ยนเทปได้ทันจังหวะไม่ให้มีคำพูดขาดหายไป และในการบันทึกเทปทุกครั้งอย่าโยกย้ายเครื่องเทปหรือทำการใด ๆ ที่ดึงดูดความสนใจของผู้ให้สัมภาษณ์ ซึ่งเป็นการรบกวนบรรยากาศและสมาธิของผู้ให้สัมภาษณ์

5.1.3 บันทึกประเด็นที่สำคัญ หรือปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในระหว่างการสัมภาษณ์เพื่อกรอกลงแบบฟอร์มบันทึกการสัมภาษณ์ทุกครั้ง

5.2 เทคนิคในการสัมภาษณ์และการสร้างบรรยากาศในการสัมภาษณ์

5.2.1 เครื่องเทปบันทึกเสียง ควรวางในที่ ๆ เหมาะสม คือสามารถรับเสียงได้อย่างชัดเจน ทั้งเสียงของผู้สัมภาษณ์ และผู้ให้สัมภาษณ์และต้องอยู่ในที่ ๆ ไม่ก่อให้เกิดความสนใจ ไม่ควรให้เป็นที่ตั้งของความสนใจของผู้พูด เช่น อาจวางไว้มุมใดมุมหนึ่งที่ไม่สะดุดตา จนเกินไป ตำแหน่งของเทปบันทึกเสียงต้องไม่ทำให้ผู้ให้สัมภาษณ์รู้สึกอึดอัดและสูญเสียการพูดที่เป็นธรรมชาติไป

5.2.2 สถานที่สัมภาษณ์ ควรผ่านการสำรวจแล้วว่าไม่มีเสียงรบกวนมากเกินไปเพื่อประโยชน์ในการใช้หลังจากเก็บไว้เป็นระยะเวลา และเพื่อความสะดวกถูกต้องแม่นยำในการถอดคำสัมภาษณ์

5.2.3 สถานที่สัมภาษณ์ ต้องเป็นที่ ๆ ไม่ทำให้ผู้ให้สัมภาษณ์รู้สึกแปลกที่ควรเป็นที่ที่ผู้ให้สัมภาษณ์รู้สึกคุ้นเคย เช่น บ้านพัก หรือสถานที่ทำงานของผู้ให้สัมภาษณ์เอง

5.2.4 การเตรียมคำถามควรให้การ์ดหรือบันทึกสั้น ๆ เพื่อเตรียมประเด็น
 7) ไม่ควรใช้กระดาษแผ่นใหญ่ ๆ และนั่งอ่านคำถามต่อหน้าผู้ให้สัมภาษณ์จะทำให้บรรยากาศไม่เป็นกันเองและตายตัว กล่าวคือไม่เป็นบรรยากาศของการสนทนา

5.2.5 ในการสัมภาษณ์ ผู้สัมภาษณ์จะต้องเป็นผู้ฟังที่ดี ปล่อยให้ผู้สัมภาษณ์ได้พูดเต็มที่ ไม่ขัดจังหวะหรือพยายามยับยั้งผู้ให้สัมภาษณ์ ควรใช้เวลาแก่ผู้ให้สัมภาษณ์ที่จะใช้เวลาอย่างเต็มที่ในการอธิบายเหตุการณ์ตามความถนัดและความพอใจของตนเอง

5.2.6 การถามคำถามควรจงใจให้ผู้ให้สัมภาษณ์เห็นความสำคัญของการเล่าเรื่องหรือประเด็นที่เราต้องการ ตลอดจนรู้สึกสบายใจที่จะตอบ

5.2.7 คำถามควรเป็นคำถามแบบเปิด เพื่อให้ผู้สัมภาษณ์แสดงทัศนคติได้เต็มที่และเรียบเรียงคำตอบออกมาอย่างเป็นธรรมชาติ ในบางจุดอาจสะท้อนอารมณ์ความรู้สึกต่อเรื่องที่เล่าต่อบุคคลที่อ้างถึงได้อย่างเสรี การใช้คำถามแบบเชิงบังคับให้ตอบควรใช้ในกรณีจำเป็นเท่านั้น

5.2.8 ชักถามในรายละเอียดของแต่ละเหตุการณ์ในด้านลึกให้ได้รายละเอียดว่าในเหตุการณ์นั้น ๆ กลุ่มใด ใครมีบทบาทอย่างไร มีความสามารถอะไร มีทัศนคติ ผลประโยชน์ เป้าหมายอย่างไรในการเข้าไปเกี่ยวข้องกับเหตุการณ์นั้น ๆ และกลุ่มหรือบุคคลนั้น ๆ ประสบผลอย่างไร ควรชักถามให้ทราบว่าผู้ให้สัมภาษณ์ประทับใจและจำใครได้บ้างในแต่ละเหตุการณ์ ทั้งในด้านบทบาทและบุคลิกภาพของบุคคลที่ได้กล่าวถึง การที่จะได้คำตอบเช่นนี้ บางครั้งมีอาจถามตรง ๆ ได้ ต้องพยายามปรับคำถามจากสภาพการสัมภาษณ์ให้ได้ แม้ว่าต้องใช้เวลาานหรือย้อนไปย้อนมาหลายครั้งก็ตาม

5.2.9 หลีกเลี่ยงการถามที่ทำให้ผู้ให้สัมภาษณ์ไม่พอใจ เช่น บางกรณีผู้ให้สัมภาษณ์อาจมีความรู้สึกไวต่อบางเรื่องและอาจทำให้ไม่อยากตอบจะทำเช่นนี้ได้ ผู้สัมภาษณ์ต้องเข้าใจภูมิหลังและบุคลิกภาพของแต่ละคนอย่างเพียงพอ

5.2.10 ในการสัมภาษณ์แต่ละครั้ง ไม่มีผู้สัมภาษณ์คนใดเตรียมประเด็นการชักถามได้ล่วงหน้าอย่างสมบูรณ์ เพราะผู้ให้สัมภาษณ์แต่ละคนและการสัมภาษณ์แต่ละครั้งมีลักษณะเฉพาะซึ่งมีอาจคาดการณ์ในรายละเอียดได้ ผู้สัมภาษณ์ต้องปรับคำถามต่าง ๆ ตามจังหวะที่เหมาะสมและไม่ยึดติดกับประเด็นที่ตั้งไปอย่างตายตัว ทั้งยังต้องรู้จักจับประเด็นใหม่ ๆ แง่มุมใหม่ ๆ ในการมองปัญหาในขณะที่กำลังสัมภาษณ์อยู่ ไม่ยึดติดกับแหล่งข้อมูลเดิมมากเกินไป

5.2.11 ต้องระลึกเสมอว่าผลจากการสัมภาษณ์จะเป็นแหล่งข้อมูลที่ผู้อื่นหรือคนรุ่นหลังมาใช้ต่อไป จึงควรถามในเรื่องที่เป็นรายละเอียดด้วย อย่าคิดว่าเรื่องบางเรื่องเป็นเรื่องที่รู้จักโดยทั่วไปแล้วหรือผู้สัมภาษณ์รู้แล้วต้องมองให้เห็นว่าในอนาคตอาจมีความสำคัญในการศึกษาค้นคว้า ควรถามจุดที่สำคัญ ๆ บันทึกไว้ด้วยอย่าละเลยประเด็นที่เป็นที่รู้จักระหว่างผู้สัมภาษณ์และผู้ให้สัมภาษณ์หรือคิดว่าเป็นเรื่องที่รู้จักในปัจจุบันแล้ว

5.2.12 ผู้สัมภาษณ์ควรเตรียมตัวให้พร้อม ทำความเข้าใจเรื่องที่เกิดขึ้นอย่างเพียงพอ จากเอกสาร หนังสือพิมพ์ และจากบุคคลอื่น ๆ เพื่อจะช่วยเตือนความจำของผู้ให้สัมภาษณ์ซึ่งอาจลืมหรือไม่อาจเล่าได้อย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้เพื่อช่วยให้การสัมภาษณ์สามารถดำเนินไปได้โดยไม่ติดขัด เพียงเพราะการลืมประเด็นหรือข้อมูลบางอย่างของผู้ให้สัมภาษณ์

5.2.13 ต่อประเด็นที่สำคัญควรถามคำถามเดียวกันด้วยวิธีการต่าง ๆ กัน เพื่อเป็นการตรวจสอบคำตอบที่ได้ และควรทำเช่นนี้กับบุคคลที่แนวคิดแตกต่างกันด้วย ทำเช่นนี้ทั้งประเด็นที่เกี่ยวข้องกับทัศนคติและข้อเท็จจริง เพื่อตรวจสอบความจำของผู้ให้สัมภาษณ์และความเชื่อถือได้ของข้อมูลนั้นด้วย

5.2.14 หลีกเลี่ยงการใช้ศัพท์เฉพาะที่ผู้อื่นอาจไม่เข้าใจหรือเข้าใจได้ยากหรือตีความได้หลายอย่างโดยเฉพาะกับผู้ให้สัมภาษณ์

5.2.15 ต้องกล้าถามในประเด็นที่เราไม่รู้หรือเตรียมข้อมูลไม่เพียงพอ

5.2.16 คำถามทุกข้อต้องชัดเจนและอย่าถามหลาย ๆ คำถามพร้อมกัน ควรจะเป็นคำถามที่สั้นชัดเจนและตอบง่ายและให้ผู้สัมภาษณ์ตอบเป็นคำถาม ๆ ไปทีละข้อ

5.2.17 ผู้สัมภาษณ์ต้องจำแนกการสัมภาษณ์ให้แม่นยำ ในการสัมภาษณ์จริงเราอาจแตกคำถามเป็นหลาย ๆ ประเด็น แต่ต้องไม่ลืมแนวการสัมภาษณ์ที่ตั้งไว้ การที่ผู้สัมภาษณ์ยอมให้บางเรื่องที่ไม่ใช่ประเด็นสำคัญต่อแนวทางการสัมภาษณ์ชักจูงไปในรายละเอียดมากเกินไปก็หมายถึงว่าผู้สัมภาษณ์กำลังหลงออกนอกแนวที่เตรียมไว้ และทำให้ผลของการสัมภาษณ์ไม่ตอบสนองต่อเป้าหมายการสัมภาษณ์ที่กำหนดไว้ตั้งแต่ต้น

5.2.18 ระยะเวลาที่ใช้ในการสัมภาษณ์ไม่ควรนานเกินไปจนอาจก่อให้เกิดความเหนื่อยและประเด็นอาจสับสนได้ แต่ครั้งควรประมาณ 60-90 นาที (ไม่ควรเกิน 120 นาที) แต่ต้องระมัดระวังอย่าจำกัดเวลาล่วงหน้า อย่าทำให้ผู้ให้สัมภาษณ์คิดว่าเขามีเวลาที่เหลือต่อหนึ่งคำถาม หรือมีเวลาจำกัดในการตอบ จะทำให้คำตอบที่ได้มีลักษณะจำกัดด้วยเวลาและไม่ชัดเจน ถ้าสัมภาษณ์ไม่จบไม่ครบตามประเด็นที่ต้องการก็ต้องนัดเวลาที่เหมาะสมสัมภาษณ์ครั้งต่อไป ไม่ควรสร้างความรู้สึกของผู้ให้สัมภาษณ์ว่าการสัมภาษณ์จะต้องกระทำให้เสร็จสิ้นในเวลาหนึ่งอย่างแน่นอน แต่ไม่ได้หมายความว่าผู้สัมภาษณ์ต้องมีเป้าหมายกับตัวเองในเรื่องระยะเวลาการสัมภาษณ์เลย

5.2.19 ในการสัมภาษณ์ควรเตรียมอุปกรณ์ต่าง ๆ ให้ครบพร้อมที่จะให้ผู้ให้สัมภาษณ์พูดได้เต็มที่ เช่น สายไฟ แบตเตอรี่ จำนวนม้วนเทป ต้องเตรียมให้มากเกินพอไว้เสมอ การอัดเทปต้องปล่อยให้เทปเดินไปอย่าง เป็นธรรมชาติ ไม่หยุดเครื่องโดยไม่จำเป็นไม่ต้องกลัวว่าจะเปลืองม้วนเทป

5.2.20 เรื่องทางเทคนิคของการใช้เครื่องเทปให้เป็นหน้าที่ของผู้ช่วยสัมภาษณ์ที่จะรับผิดชอบโดยทั้งหมด เพื่อให้ผู้สัมภาษณ์ไม่ต้องพะวงกับเรื่องทางเทคนิคและสามารถใช้สมาธิกับการสัมภาษณ์ได้อย่างเต็มที่

6. ขั้นตอนการสัมภาษณ์

6.1 ติดต่อขอสัมภาษณ์พร้อมกับแจ้งวัตถุประสงค์ของการสัมภาษณ์และความสำคัญของการให้สัมภาษณ์

6.2 นัดหมายเพื่อพบครั้งแรก เพื่อทำความรู้จักชี้แจงรายละเอียดของโครงการชี้แจงวิธีการและขอความร่วมมือในการสัมภาษณ์พร้อมทั้งบันทึกเสียง

6.3 ทำความเข้าใจขั้นตอนต่าง ๆ และข้อตกลงต่าง ๆ (Agreements) ที่พึงมีในการสัมภาษณ์ เพื่อให้ผู้สัมภาษณ์เข้าใจสิทธิในการกำหนดเงื่อนไขในการใช้คำสัมภาษณ์ของตนเอง รวมทั้งเข้าใจว่าทางโครงการฯ จะสามารถรับผิดชอบได้อย่างไร

6.4 ทำการสำรวจสถานที่ที่จะทำการสัมภาษณ์จริง สำรวจที่ตั้งของเครื่องเทปตำแหน่งที่ผู้สัมภาษณ์และผู้ให้สัมภาษณ์จะให้ใช้ฟังในการสัมภาษณ์จริง

- 6.5 ทำการสัมภาษณ์จริง โดยผู้สัมภาษณ์ควรไปถึงสถานที่ที่จะสัมภาษณ์ก่อน
เวลานัดหมายสักเล็กน้อย เพื่อเตรียมสถานที่และอุปกรณ์ตามที่ได้เคยสำรวจไปอีกครั้ง
- 6.6 กรอบบันทึกการสัมภาษณ์ ตรวจสอบเทปทุกม้วนที่อัดแล้วว่าเรียบร้อย ฟังได้
ได้ชัดเจน
- 6.7 ถอดคำสัมภาษณ์คำต่อคำตามหลักการและแบบฟอร์มที่ได้กำหนดไว้เพื่อให้เกิด
เกิดมาตรฐานของคำสัมภาษณ์ที่ถอดเป็นลายลักษณ์อักษรแล้ว
- 6.8 ผู้สัมภาษณ์ตรวจสอบคำสัมภาษณ์ที่ถอดแล้ว จัดพิมพ์ครั้งที่ 1
- 6.9 นำคำสัมภาษณ์ที่ถอดแล้ว ไปให้ผู้ให้สัมภาษณ์ตรวจสอบเพื่อแก้ไขเพิ่มเติม
ก่อนนำมาพิมพ์ครั้งที่ 2
- 6.10 จัดพิมพ์ครั้งที่ 2 และจัดเก็บอย่างเป็นระบบ
- 6.11 ลงชื่อในข้อตกลงการสัมภาษณ์ ทั้งฝ่ายผู้ให้สัมภาษณ์และผู้รับผิดชอบโครงการ

7. การถอดเทปคำสัมภาษณ์และการจัดพิมพ์คำสัมภาษณ์

7.1 จัดการถอดเทปให้เร็วที่สุด หลังจากเสร็จสิ้นการสัมภาษณ์ เพื่อเป็นการ
ช่วยให้มีความถูกต้องแม่นยำ ถ้าตั้งไว้นานอาจมีบางคำที่ฟังไม่ชัด ทั้งผู้สัมภาษณ์และผู้ให้สัมภาษณ์
อาจลืมและไม่สามารถตรวจสอบคำพูดที่ไม่ชัดเจน ขณะให้ผู้สัมภาษณ์ว่า เป็นอย่างไร เพื่อให้คำถอด
คำสัมภาษณ์มีความสมบูรณ์ในเนื้อหา

7.2 การถอดเทปต้องทำอย่างถูกต้อง แม่นยำ ดังนั้นการเลือกผู้ถอดเทปต้องทำ
อย่างพิถีพิถัน คือ ผู้ถอดเทปจะต้องเป็นผู้รับผิดชอบ มีวิจารณญาณและละเอียดรอบคอบและปฏิบัติ
ตามหลักการการถอดเทปดังต่อไปนี้

7.2.1 ต้องฟังเทปคร่าว ๆ ก่อนลงมือถอด 1 ครั้ง เพื่อจับจังหวะการ
พูดและเข้าใจบุคลิกของแต่ละบุคคล เพื่อที่จะสามารถถอดได้อย่างถูกต้อง รู้ว่าควรหรือไม่ควรเว้น
วรรค เป็นต้น

7.2.2 ผู้ถอดเทปต้องพยายามฟังเทปอย่างตั้งใจ ถอดออกมาให้ได้ทุกคำ
ถ้าสงสัยหรือฟังไม่ชัดต้องติดต่อสอบถามผู้สัมภาษณ์ทันที

7.2.3 ผู้ถอดเทปต้องมีวิจารณญาณในการพิจารณาว่า คำพูดคำไหนมีหรือไม่มีนัยสำคัญ บางครั้งผู้พูดมีท่วงท่าของการพูดต่างกัน บางคนพูดซ้ำหรือคำที่ไม่มีความหมาย เช่น เอ้อ อ้า แบบ ฯลฯ

7.2.4 จะต้องปฏิบัติตามขั้นตอนและแบบฟอร์มอย่างเคร่งครัด เพื่อให้คำถอดเทปที่ถอดแล้วทั้งหมดอยู่ในระบบเดียวกัน ง่ายต่อการค้นคว้าต่อไป

7.2.5 ต้องฟังบททวนเพื่อตรวจสอบความถูกต้องของคำถอดเทปทุกครั้ง

7.2.6 ผู้ถอดเทปต้องรักษาข้อตกลงในการถอดเทป กล่าวคือ ระหว่างที่ทำการถอดเทป เป็นส่วนหนึ่งของช่วงการทำวิจัยต้องไม่นำเทปหรืออ้างถึงสิ่งที่ได้ฟังจากเทปไปถ่ายทอดให้ผู้ฟัง เพราะยังไม่สามารถทราบได้ว่าผู้ให้สัมภาษณ์แต่ละคนจะมีข้อ เสนอหรือเงื่อนไขต่อการใช้ข้อมูลจากการสัมภาษณ์อย่างไรบ้าง

7.2.7 ผู้ถอดเทปการสัมภาษณ์ของผู้ให้สัมภาษณ์ท่านใดจะต้องถอดเทปการสัมภาษณ์ของท่านนั้นโดยทั้งหมด

7.2.8 ผู้ถอดเทปจะต้องส่งคำถอดเทปตามเวลาที่กำหนดไว้

7.2.9 การนำเทปไปถอดแต่ละครั้งไม่ควรมากเกินไป (ประมาณครั้งละ 4 - 6 ม้วนขึ้นกับความสามารถของผู้ถอดแต่ละคน) และผู้ถอดเทปจะต้องเก็บรักษาเทปอย่างระมัดระวัง มิให้เทปเกิดความเสียหายโดยเด็ดขาด ทั้งนี้เพราะ เทปสัมภาษณ์นั้นมีเพียงชุดเดียวเท่านั้น

7.3 ผู้สัมภาษณ์ต้องฟัง เทปและตรวจสอบคำถอด เทปอีกครั้งหนึ่ง เสมอเพื่อ

7.3.1 เพิ่มเติมข้อความหรือคำพูดที่ผู้ถอด เทปไม่สามารถฟังได้ชัดเจน

7.3.2 ตรวจสอบความถูกต้องและแม่นยำทั้งหมดอีกครั้งหนึ่ง

7.3.3 รวบรวมประเด็นที่น่าสนใจและต่อประเด็นที่ยังคลุมเครือก็จะได้

ทำการสัมภาษณ์เพิ่มเติม

7.4 ผู้ถอดเทปและผู้สัมภาษณ์ต้องติดต่อประสานงานกันได้สะดวก เพื่อแก้ปัญหาที่อาจเกิดขึ้นระหว่างการถอดเทป

7.5 ผู้ถอดเทปควรจะมีพิมพ์คำสัมภาษณ์ในขณะที่ถอดด้วยตนเอง หากเป็นไปได้และต้องแยกคนพิมพ์ ผู้สัมภาษณ์ต้องตรวจสอบการพิมพ์อย่างถี่ถ้วนเช่นกัน

7.6 ผู้สัมภาษณ์ต้องส่งคำถอดเทปที่ผ่านการตรวจทานแล้วไปให้ผู้ให้สัมภาษณ์ทำการตรวจสอบและเพิ่มเติมอีกครั้งหนึ่ง ถ้าทุกอย่างเป็นไปได้ด้วยความเรียบร้อยก็จัดพิมพ์ครั้งที่ 2 และจัดเก็บรักษาต่อไป

7.7 ทั้งผู้วิจัยและผู้ให้สัมภาษณ์ลงชื่อในข้อตกลง (Agreements) ซึ่งได้ทำ ความเข้าใจกันแล้วในตอนต้น

นอกจากนี้ Doris Marston (1976) และภารตี มหาพันธ์ (2521) ได้กล่าวถึงเทคนิคในการสัมภาษณ์บุคคลเพื่อเก็บข้อมูลประวัติศาสตร์จากการบอกเล่าว่ามีดังต่อไปนี้

1. ผู้สัมภาษณ์ต้องรู้ภูมิหลังเกี่ยวกับเรื่องราวที่จะสัมภาษณ์เป็นอย่างดี เพื่อที่จะสามารถถามคำถามที่มีประสิทธิภาพและได้ข้อเท็จจริงตรงตามความประสงค์
2. ผู้สัมภาษณ์อาจจะต้องใช้ช่วงเวลาระยะหนึ่งสร้างความคุ้นเคยกับผู้ให้สัมภาษณ์ เพื่อให้ผู้ให้สัมภาษณ์ตระหนักในความจริงจังของผู้สัมภาษณ์ว่าจะนำข้อมูลนั้นไปใช้อย่างซื่อตรงเพื่อการวิจัยทางวิชาการเท่านั้น
3. ถ้าหากเรื่องที่จะสัมภาษณ์เป็นอดีตชีวิตประวัติ ผู้สัมภาษณ์ควรให้ผู้ให้สัมภาษณ์ได้เล่าอย่างเสรี จากนั้นจึงถามคำถามในส่วนที่ยังขาดอยู่ เช่น สภาพแวดล้อมทางสังคมของชีวิตผู้ให้สัมภาษณ์ เป็นต้น ในกรณีที่เป็นเรื่องเฉพาะ เช่น การเคลื่อนไหวทางการเมืองหรืออื่น ๆ ผู้สัมภาษณ์อาจจะต้องเป็นฝ่ายตั้งคำถามในลักษณะเป็นการนำ คำถามดังกล่าวผู้สัมภาษณ์จะต้องเตรียมขึ้นจากการวิเคราะห์วิจัยเรื่องราวที่จะสัมภาษณ์มาแล้วอย่างดี
4. การสัมภาษณ์ไม่ควรนานเกิน 2 ชั่วโมง หากผู้ให้สัมภาษณ์เป็นผู้สูงอายุ ควรใช้เวลาให้น้อยกว่า 2 ชั่วโมง การสัมภาษณ์ที่ใช้เวลาสั้น ๆ แต่หลายครั้ง ได้ผลดีกว่าการสัมภาษณ์เพียงครั้งเดียวแต่ใช้เวลานาน

5. ข้อความที่บันทึกลงในแถบบันทึกเสียง นำมาถอดความและตีพิมพ์ เพื่อเก็บเป็นเอกสารประวัติศาสตร์ ควรจะต้องมีบรรณาธิการตรวจสอบข้อเท็จจริง จัดลำดับเรื่องราว รวมทั้งข้อมูลเกี่ยวกับตัวผู้ให้สัมภาษณ์อย่างครบถ้วน การแก้ไขข้อความ ศัพท์ สำนวน และไวยากรณ์ของผู้ให้สัมภาษณ์อาจจะทำลายอรรถรสในการเล่าเรื่องในกรณีที่ผิดพลาดจริง ๆ บรรณาธิการอาจจะบันทึกหรือหมายเหตุกำกับไว้

ข้อจำกัดของการใช้วิธีการศึกษาประวัติศาสตร์จากการบอกเล่า

1. คำบอกเล่าของบุคคลย่อมจะต้องสะท้อนทัศนคติ ค่านิยม ผลประโยชน์ ตลอดจนเป้าหมายของผู้เล่าไม่มากก็น้อย ดังนั้นจึงทำให้ข้อมูลที่ได้รับ เป็นข้อมูลที่ผ่านการปรุงแต่งแล้วจากผู้เล่าไม่ว่าผู้นั้นจะรู้ตัวหรือไม่

2. เนื่องจากการบอกเล่าเป็นการบอกเล่าเหตุการณ์จากความทรงจำของผู้เล่าเป็นหลักซึ่งความทรงจำนี้สามารถจะคลาดเคลื่อนหรือผิดพลาดได้ง่าย ดังนั้น เพื่อความแม่นยำ (accuracy) และความถูกต้อง (validity) ของข้อมูลโดยเฉพาะข้อมูลที่เป็นข้อเท็จจริง (empirical fact) จะได้รับการตรวจสอบจากแหล่งข้อมูลอื่น เช่น บุคคลอื่น หรือเอกสารอื่น ๆ เป็นต้น ด้วยความจำกัดในเรื่องความแม่นยำของความทรงจำนี้เอง ประวัติศาสตร์จากการบอกเล่าจึงเป็นเครื่องมือในการที่จะเป็นจุดเริ่มต้นของการค้นหาข้อเท็จจริงบางประการได้ เช่น บุคคลที่อยู่ในเหตุการณ์ประวัติศาสตร์สามารถจะนึกถึงประเด็นบางอย่างเกี่ยวกับเหตุการณ์นั้นได้แต่จํารายละเอียดไม่ได้ ผู้ศึกษาจะมีจุดเริ่มต้นที่จะไปค้นหาความกระจ่างในจุดนั้นต่อไป หากไม่มีบุคคลที่อยู่ในเหตุการณ์นั้น ประเด็นหรือจุดนั้นอาจจะไม่มีคนคิดถึง หรือไม่สามารถคิดได้ โดยเฉพาะคนที่ไม่เกี่ยวข้องกัเหตุการณ์นั้น

3. ประวัติศาสตร์จากการบอกเล่าจะกระทำได้ดีต่อเมื่อบุคคลที่ให้สัมภาษณ์นั้นเกี่ยวข้องกับโดยตรงกับเหตุการณ์ประวัติศาสตร์ที่กำลังศึกษา อีกทั้งเหตุการณ์นั้นควรจะเป็นเหตุการณ์ที่เพิ่งเกิดขึ้นไม่นาน เพื่อให้บุคคลผู้เล่าเหตุการณ์ยังมีความทรงจำที่ชัดเจนอยู่ ด้วยเงื่อนไขสองประการดังกล่าวนี้ ทำให้มีบุคคลที่จำกัดมากในการที่จะให้ข้อมูลเกี่ยวกับเหตุการณ์ในประวัติศาสตร์ โดยเฉพาะเหตุการณ์ในอดีตที่ยาวนาน ถ้าจะมีบุคคลที่อยู่ในเหตุการณ์ที่ผ่านมานานแล้วมักจะเป็นบุคคลที่ชราภาพแล้ว ด้วยความชราภาพนี้เองมีผลโดยตรงต่อความแม่นยำและความถูกต้องในข้อมูลต่าง ๆ อีกทั้งความ

ชราภาพยังเป็นอุปสรรคโดยตรงต่อการสัมภาษณ์ด้วย เช่น ไม่สามารถจะสัมภาษณ์ได้มากพอเพราะสุขภาพของผู้ให้สัมภาษณ์ไม่อำนวย ด้วยข้อจำกัดนี้เองประวัติศาสตร์จากการบอกเล่าจึงเป็นเครื่องมือที่มีประสิทธิภาพมากกว่าในการศึกษาประวัติศาสตร์ร่วมสมัย (Contemporary History)

4. การสัมภาษณ์บุคคลในเหตุการณ์ประวัติศาสตร์มีข้อจำกัดที่ชัดเจนประการหนึ่ง

คือ บุคคลที่เกี่ยวข้องกับผู้เล่า เช่น ลูก หลาน เพื่อน เป็นต้น อาจจะได้รับผลกระทบกระเทือนจากการบอกเล่าได้ ถ้าการบอกเล่านั้นไปพาดพิงถึงบุคคลที่สามที่สัมพันธ์กับผู้ที่เกี่ยวข้องกับผู้เล่า และบุคคลที่สามอาจจะพอใจหรือไม่พอใจเรื่องที่บอกเล่ามา ความพอใจหรือไม่พอใจนั้นบุคคลที่สามอาจจะไปแสดงออกกับบุคคลที่เกี่ยวข้องกับผู้เล่าได้ ความเกรงใจหรือเกรงกลัวว่าการบอกเล่าของงานจะไปกระทบกระเทือนบุคคลที่สามเป็นเหตุผลสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้การบอกเล่ามีข้อจำกัดได้

5. เนื่องจากผู้บอกเล่ายังมีชีวิตอยู่ สภาพแวดล้อมหรือบรรยากาศของสังคม เช่น

การเมืองยังคงมีอิทธิพลต่อผู้บอกเล่า หรือผู้บอกเล่าอาจยังมีผลประโยชน์ในด้านต่าง ๆ ในสภาพแวดล้อมนั้น ย่อมส่งผลให้ผู้บอกเล่าไม่พร้อมที่จะให้สัมภาษณ์หรือถ้าให้สัมภาษณ์ การสัมภาษณ์นั้นก็จะเป็นไปอย่างไม่เป็นธรรมชาติ และผู้ให้สัมภาษณ์ระมัดระวังการบอกเล่ามากจนเกินไปหรือในทางตรงกันข้าม ผู้ให้สัมภาษณ์อาจจะใช้การสัมภาษณ์เป็นเครื่องมือในการส่งเสริมผลประโยชน์ที่ตนมีในสภาพแวดล้อมนั้น

6. การบอกเล่าเหตุการณ์ในประวัติศาสตร์ โดยผู้บอกเล่าซึ่งบอกเล่าในอีกเวลา

หนึ่งย่อมหลีกเลี่ยงไม่ได้ที่ผู้บอกเล่าจะเล่าเหตุการณ์ในอดีตด้วยสายตัจจุบัน ถึงแม้ว่าผู้เล่าจะระมัดระวัง เรื่องนี้เพียงใดก็ตาม การมองอดีตด้วยสายตัจจุบันย่อมจะต้องมีการสอดแทรกทัศนะวิธีคิด ค่านิยม ฯลฯ บัจจุบันของผู้เล่าลงไปในสาระของเรื่องที่บอกเล่า ปัญหาที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับปัญหาความถูกต้อง (validity) ของคำบอกเล่าที่ได้มา อย่างไรก็ตาม การมองอดีตด้วยสายตัจจุบันมิใช่เป็นผลเสียโดยทั้งหมด กล่าวคือ เหตุการณ์ในอดีตที่ผ่านไปแล้วอาจช่วยให้ผลประโยชน์ของผู้เล่าต่อเหตุการณ์นั้นผ่านไปแล้ว หรืออคติส่วนตัวลดลงไปบ้างแล้ว และผู้เล่ามีเวลานานให้กับตัวเองที่จะทบทวนเหตุการณ์นั้น ด้วยเหตุผลทั้งสองประการนี้คำบอกเล่าที่เกิดขึ้นก็จะเป็นคำบอกเล่าที่มีจุดยืนที่เป็นกลางมากขึ้น หรือมากกว่าคำบอกเล่าที่ผู้บอกเล่ายังคงมีอคติต่อเหตุการณ์นั้นอยู่

7. สารของเรื่องมีผลโดยตรงกับการใช้วิธีการประวัติศาสตร์จากการบอกเล่า กล่าวคือ ถ้าสารของเรื่องมีลักษณะทั่วไปหรือเกี่ยวข้องกับชีวิตทั่วไป เช่น ชีวิตในชุมชน ประวัติ และบุคลิกภาพ เป็นต้น จะเป็นเรื่องที่มีผู้ออกเล่าน่าสนใจและน่าฟังได้เต็มที่ เพราะเป็นสิ่งที่ผู้เล่ามีความชัดเจนในเรื่องนั้น แต่ถ้าสารของเรื่องมีลักษณะเฉพาะและลึกซึ้ง เช่น ความคิดประชาธิปไตย อุดมการณ์ทางการเมือง เป็นต้น ผู้บอกเล่าอาจจะรู้สึกลำบากใจที่จะเล่า เพราะตนเองอาจจะไม่คุ้นเคยหรือคิดในเรื่องเหล่านั้นเท่าไรนัก จึงทำให้การสัมภาษณ์จะต้องยากมากขึ้นหรือจะต้องเป็นการซักถามในเชิงบังคับให้ตอบซึ่งทำให้สภาพความเป็นธรรมชาติของการบอกเล่าสูญหายไป แต่อย่างไรก็ตามบางครั้งการถามในเชิงบังคับให้ตอบก็เป็นสิ่งจำเป็นเพื่อให้คำตอบนั้นตรงกับประเด็นที่การศึกษาของเราต้องการ โดยหลักการแล้วความเป็นธรรมชาติของการบอกเล่าเป็นสิ่งที่ควรสร้างให้ได้ ทั้งนี้เพราะความเป็นธรรมชาติในขณะที่บอกเล่า เหตุการณ์นั้นจะให้ผลของการบอกเล่าที่เป็นจริงมากกว่าการบอกเล่าที่ถูกบังคับหรือกำหนดให้เล่า (กนก วงษ์ตระหง่าน, 2528)

จุดเด่นของวิธีการประวัติศาสตร์จากการบอกเล่า

ภายใต้การควบคุมข้อจำกัดของประวัติศาสตร์จากการบอกเล่าอย่างระมัดระวังและรอบคอบแล้ว วิธีการประวัติศาสตร์จากการบอกเล่ามีศักยภาพที่สูงมากในอันที่จะเป็นเครื่องมือวิจัยเสริมเพื่อการศึกษาประวัติศาสตร์สมบูรณ์ยิ่งขึ้น ศักยภาพหรือจุดเด่นของวิธีการประวัติศาสตร์จากการบอกเล่ามีดังนี้

1. การบันทึกประวัติศาสตร์ที่เป็นลายลักษณ์อักษรจะต้องผ่านการกลั่นกรองกระบวนการคิดของผู้บันทึกมาก่อน และโดยทั่วไปจะพบว่า การบันทึกนั้นมักจะเป็นการบันทึกลักษณะทั่วไปของเหตุการณ์โดยไม่มีการเจาะลึกลงไปรายละเอียด ในความเป็นจริงจะพบว่า เหตุการณ์ประวัติศาสตร์มักจะมีสองภาพซ้อนกันอยู่เสมอ กล่าวคือ ภาพทั่วไปที่ปรากฏต่อสาธารณชนในสังคมว่า เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเป็นอย่างไร และอีกภาพหนึ่งซึ่งเป็นภาพของเบื้องหลังเหตุการณ์นั้น โดยทั่วไปแล้ว เบื้องหลังของเหตุการณ์มักจะไม่ค่อยมีการบันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษร แต่การบอกเล่าสามารถให้เป็นภาพเบื้องหลังเหตุการณ์ได้มากกว่า กล่าวคือ หลายเรื่องเกี่ยวกับเหตุการณ์ พบว่าผู้บอกเล่ายินดีที่จะเล่าให้ฟังมากกว่าที่จะบันทึกเป็นตัวหนังสือ ส่วนหนึ่งเป็นเพราะการบอกเล่านี้ผู้เล่าสามารถคัดเลือกผู้ฟังได้ แต่ถ้าเป็นหนังสือแล้วผู้เขียนไม่สามารถควบคุมหรือคัดเลือกผู้อ่านได้หรือได้น้อยกว่า

อีกทั้งผู้ที่ทราบ เบื้องหลัง เหตุการณ์จำนวนมากที่ไม่ชอบการบันทึกหรือไม่ชอบการ เขียนหนังสือ บุคคลเหล่านี้จึงไม่ได้บันทึกสิ่งที่ตนทราบด้วยเหตุผลเพียงไม่ชอบ เขียนเท่านั้น แต่บุคคลเหล่านี้ อาจจะยินดีที่จะพูดหรือ เล่าให้ฟังมากกว่าซึ่ง เขาสามารถกระทำได้ง่ายกว่าการ เขียนมาก ดังนั้น บุคคลเหล่านี้จะเป็นแหล่งข้อมูล เบื้องหลัง เหตุการณ์ที่สำคัญ นั้นหมายความว่า การเข้าถึง เบื้อง หลัง (insight) ของเหตุการณ์ประวัติศาสตร์ในรายละเอียด เป็นลักษณะ เด่นของวิธีการ ประวัติศาสตร์จากการบอกเล่า ที่การศึกษาโดยยึดหลักฐานทาง เอกสารไม่สามารถจะให้ข้อมูลที่ จะชัดเจนในส่วนนี้ได้ดีกว่า

2. การได้ฟังการบอกเล่าจากบุคคลที่มีประสบการณ์โดยตรงในเหตุการณ์ประวัติศาสตร์ย่อมจะทำให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับเกล็ดต่าง ๆ ของเรื่องราวในเหตุการณ์ ซึ่งเกล็ดเหล่านี้ จะช่วยเสริมความเข้าใจต่อเหตุการณ์ประวัติศาสตร์เป็นอย่างดี อีกทั้งเกล็ดต่าง ๆ เหล่านี้ยัง อาจนำไปสู่แง่คิดบางประการ เกี่ยวกับเหตุการณ์นั้นได้และด้วยแง่คิดนั้นเอง ทำให้ผู้ศึกษาสามารถ ไปค้นหาหลักฐานด้านอื่น ๆ ประกอบและนำไปสู่การอธิบาย เหตุการณ์ประวัติศาสตร์ใหม่ที่ดีกว่าได้ ทั้งนี้เพราะผู้ที่อยู่ในเหตุการณ์ย่อมจะมีแง่คิดหรือวิธีการมองที่ต่างไปจากบุคคลที่อยู่นอกเหตุการณ์ กล่าวคือผู้ที่อยู่ในเหตุการณ์มองในฐานะผู้ร่วมเหตุการณ์ แต่ผู้อื่นมองในฐานะผู้สังเกตการณ์ซึ่ง ตำแหน่งที่มองที่ต่างกันนี้ย่อมจะนำมาซึ่งความ เข้าใจหรือคำอธิบายที่ต่างกัน

3. การศึกษาประวัติศาสตร์จากการบอกเล่าให้ข้อได้เปรียบที่สำคัญแก่ผู้ใช้ คือ ผู้ใช้ สามารถที่จะซักถามผู้บอกเล่าให้เล่าเรื่องราวได้อย่างรอบด้านตรงตาม เป้าหมายของการศึกษา กล่าวคือ สามารถจะถามคำถามได้ตรงตามเป้าหมายของการศึกษาได้ ซึ่งการศึกษาจาก เอกสาร ไม่สามารถกระทำได้

4. การศึกษาประวัติศาสตร์จากการบอกเล่าให้โอกาสแก่ผู้ใช้ที่จะสอบถามและค้นหา ข้อมูลหรือหลักฐานบางประการที่ไม่ปรากฏในหลักฐานทาง เอกสารได้ ซึ่งหลักฐานทาง เอกสารมัก จะมีความขาดตอนหรือช่องว่างของข้อมูลอยู่มาก และช่องว่างของข้อมูลเหล่านี้ถ้าไม่ได้รับการ เชื่อม ด้วยข้อมูลที่ถูกต้องแล้วจะทำให้การนำข้อมูลนั้นมาใช้ประโยชน์ได้น้อยกว่าที่ควร หรือเมื่อนำมาใช้ แล้วอาจจะผิดพลาดได้ ประวัติศาสตร์จากการบอกเล่าจึง เป็น เครื่องมือที่ดีที่จะหาข้อมูลมา เสริม ช่องว่างของข้อมูลจากเอกสารให้สมบูรณ์ขึ้นได้ (กนก วงษ์ตระหง่าน, 2528)

ภาคผนวก จ

รายชื่อกลุ่มผู้เรียกร้องรัฐธรรมนูญที่ถูกจับกุมจำนวน 13 คน (คัดจากศูนย์
กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย, ขบวนการประชาชน ตุลาคม 2516 กรุงเทพมหานคร :
กรุงสยามการพิมพ์, 2517)

- 1) นายธีรยุทธ บุญมี
อดีตเลขาธิการศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย (ปีการศึกษา 2515-
2516)
- 2) นายประพันธ์ศักดิ์ กมลเพชร
อดีตอาจารย์คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และอดีตนักการเมือง
แห่งขบวนการรัฐบุรุษ
- 3) นายนพพร สุวรรณพานิช
ประจำกองบรรณาธิการนิตยสารมหาสารภูธร
- 4) นายทวี หมี่นนิกร
อาจารย์คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- 5) นายมนตรี จึงศิริอารักษ์
นักศึกษาคณะนิติศาสตร์ ปีที่ 1 มหาวิทยาลัยรามคำแหง
- 6) นายปรีดี บุญชื้อ
นักศึกษาคณะรัฐศาสตร์ ปีที่ 4 มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- 7) นายชัยวัฒน์ สุรวิชัย
วิศวกรสุขาภิบาล (จุฬาฯ)
อดีตรรรมการบริหารศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย
- 8) นายบุญส่ง ชเลธร
นักศึกษาคณะนิติศาสตร์ ปีที่ 2 มหาวิทยาลัยรามคำแหง

- 9) นายวิสา คัญทัพ
นักศึกษาคณะมนุษยศาสตร์ ปีที่ 3 มหาวิทยาลัยรามคำแหง
- 10) นายบัณฑิต เอ็งนิลรัตน์
นักศึกษาคณะศิลปศาสตร์ ปีที่ 4 มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- 11) นายธัญญา ชุนชฎาธาร
นักศึกษาคณะรัฐศาสตร์ ปีที่ 4 มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- 12) นายก้องเกียรติ คงคา
นักศึกษาคณะนิติศาสตร์ ปีที่ 3 มหาวิทยาลัยรามคำแหง
- 13) นายไชแสง สุกใส
อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดนครพนม

ภาคผนวก ฉ

การปฏิรูปการศึกษาในระดับประถมศึกษา (ปีพ.ศ. 2517)

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงริเริ่มวางรากฐานการศึกษาของไทยแบบใหม่ จากการสอนในวัด ในวัง และในครัว เรือนมาเป็นการศึกษาในรูปโรงเรียนแบบอย่างประเทศตะวันตก ได้ส่งเสริมให้มีการจัดสร้างโรงเรียนประชาบาลขึ้นแพร่หลาย เพื่อให้ชาวไทยได้รับการศึกษาอย่างกว้างขวางยิ่งขึ้นกว่าเดิม นับแต่นั้นมา ความเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ทั้งภายในและภายนอกประเทศประกอบกับความก้าวหน้าอย่างรวดเร็วของศิลปวิทยาการ เป็นเหตุให้การศึกษาของไทยไม่เหมาะสมกับกาลเวลายิ่งขึ้นทุกที จนกลายเป็นอุปสรรคสำคัญในการพัฒนาประเทศ ทั้ง ๆ ที่ได้มีความพยายามเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ หลายครั้งหลายคราวในรูปของการปรับปรุงโครงการศึกษา และแผนการศึกษาแห่งชาติ (คณะกรรมการวางพื้นฐานเพื่อปฏิรูปการศึกษา, 2518) แต่การจัดการศึกษาก็ยังไม่ทันต่อการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ สังคมการเมือง และสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ จนกระทั่งกลายเป็นอุปสรรคต่อการสร้างสรรค์ความเจริญก้าวหน้าของประเทศชาติ เช่น การมุ่งผลิตข้าราชการและแรงงานระดับกลาง กำลังก่อให้เกิดปัญหาบัณฑิตว่างงาน การจัดการศึกษาแบบบันไดการศึกษาที่สูงขึ้นไปเรื่อย ๆ ตามแบบอย่างประเทศที่ร่ำรวย ทำให้คนจำนวนน้อยเท่านั้นที่ได้ผลประโยชน์จากการศึกษาอย่างเต็มที่ ในขณะที่คนส่วนใหญ่ถูกทอดทิ้งให้มีความรู้เพียงอ่านออกเขียนได้ หรือกลายเป็นผู้ไร้การศึกษาไปในที่สุด (คณะกรรมการวางพื้นฐานเพื่อปฏิรูปการศึกษา)

1. สาเหตุที่ต้องมีการปฏิรูปการศึกษา

เมื่อพิจารณาถึงสภาพปัญหาของการศึกษาไทย แล้ว คณะกรรมการวางพื้นฐานเพื่อปฏิรูปการศึกษา (2518) กล่าวว่า เป็นผลมาจากปัญหาต่าง ๆ 3 ประการ คือ

1. ปัญหาอันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ

สภาพของสังคมไทยในช่วงนั้น ได้เปลี่ยนแปลงไป เป็นอันมากทั้งสังคมชนบทและสังคมเมือง กล่าวคือ

1.1 สังคมชนบท ซึ่งประกอบด้วยชุมชนขนาดย่อมกระจายอยู่ตามหมู่บ้าน มีขอบเขตความสัมพันธ์กับภายนอกอย่างจำกัดด้วยบริเวณไร่นา และความลำบากในการคมนาคม แต่เมื่อมีการพัฒนาประเทศเริ่มด้วยการขยายการคมนาคม และการแผ่อำนาจการปกครองจากส่วนกลาง ตลอดจนสื่อมวลชนที่แทรกซึมเข้าไปในหมู่บ้าน ทำให้เกิดความรู้ความคิดแบบใหม่ ๆ แพร่เข้าไปในชนบท โดยมักจะไม่สอดคล้องกับความรู้ความคิดและขนบธรรมเนียมเดิม ที่สำคัญก็คือ การใช้เงินตราเป็นสื่อกลางในการแลกเปลี่ยนซึ่งแพร่เข้าไปกับการค้าและการคมนาคม ทำให้เกษตรกรสามารถขายผลผลิตที่เหลือจากการบริโภค จึงเกิดการผลิตเพื่อขาย เกิดการแทรกแซงจากคนต่างถิ่น ได้แก่ พ่อค้าคนกลางและนายทุน เกิดระบบการใช้ทุนทรัพย์ในการผลิตและการบริโภครวมทั้งการกู้ยืม จำนำ จำนอง ขายฝาก ผู้ที่ปรับตัวเข้ากับระบบเศรษฐกิจใหม่ไม่ได้ เช่น ต้องสูญเสียที่ดินทำกินไป เพราะการขายฝากก็ตีหรือมีลูกมากจนที่ดินของครอบครัวไม่พอแบ่ง แจกเสียให้ทุกคนทำกินได้เพียงพอก็คือรวมทั้งคนหนุ่มสาวที่ได้รับแรงจูงใจจากข่าวความเจริญรุ่งเรืองในเมืองใหญ่ จึงอพยพจากชนบทสู่ตัวเมืองผลสะท้อนที่ปรากฏ คือการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของสังคมชนบทการเสื่อมสลายของชุมชนเดิม การเกิดบุคคล และกลุ่มที่แปลกใหม่ไปจากระบบสังคมประเพณี เช่น พ่อค้าคนกลาง นายทุน นายหน้า ชาวนาไรที่ดิน ผู้เช่าและลูกจ้าง และความสัมพันธ์ที่ไม่เสมอภาคในสังคม สิ่งเหล่านี้ไม่สามารถควบคุมได้ด้วยกลไกความสัมพันธ์แบบเดิม ในระบบการผลิตสมัยใหม่ ซึ่งต้องใช้ทุนและเทคนิคใหม่ ๆ จำเป็นต้องปรับปรุงระเบียบ วิธีการผลิตจากลักษณะต่างคนต่างทำด้วยเครื่องมือเครื่องใช้ง่าย ๆ มาเป็นระเบียบวิธีรวมกลุ่มรวมทุนทั้งในการผลิตและการจำหน่าย มาเป็นระเบียบวิธีรวมกลุ่มรวมทุนทั้งในการผลิตและการจำหน่าย และต้องการนิสัยใหม่ซึ่งไม่เคยมีอยู่ก่อนในสังคมเดิม คือการรู้จักรวมกลุ่ม รวมทุน ความสามารถในการจัดการ และการเคารพระเบียบวินัยของกลุ่ม เป็นต้น

1.2 สังคมเมือง เกิดความเหลื่อมล้ำของบทบาทและสถานสภาพของบุคคลมากขึ้น เพราะความจำเป็นทางเศรษฐกิจบังคับทำให้เด็กจำนวนมากขาดการอบรมดูแลและขาดความอบอุ่นจากครอบครัว การถ่ายทอดด้านบุคลิกภาพ วัฒนธรรม ค่านิยมเป็นไปอย่างบกพร่อง ทำให้เกิดผลเสียต่อจิตใจและสังคมของเด็ก เด็กอาจหาสิ่งชดเชยโดยบิดเอาจกลุ่มเพื่อนหรือบุคคลอื่นเป็นหลัก เป็นเหตุให้เด็กได้รับอิทธิพลจากสิ่งแวดล้อมนอกบ้านมาก ก่อให้เกิดปัญหาต่อสังคมได้แก่ ปัญหาอาชญากรรม ปัญหายาเสพติด ปัญหาโสเภณี เป็นต้น

2. ปัญหาอันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทางความคิดของคนไทย

ความรู้สึกนึกคิดของคนไทยได้เปลี่ยนแปลงไปเป็นอันมาก โดยเฉพาะแนวความคิดใหม่ทางด้านการเมืองของคนไทย ได้แก่ แนวคิดเกี่ยวกับชนชั้น ความเสมอภาคภายในสังคม การกระจายรายได้ที่เป็นธรรม การปฏิรูปที่ดิน การคุ้มครองผู้ใช้แรงงาน การต่อต้านลัทธิจักรวรรดินิยม ฯลฯ พฤติกรรมที่เกิดขึ้นมีตั้งแต่อย่างอ่อน ๆ เพียงเรียกร้องความเป็นธรรมในสังคม เรียงร้อยสิทธิ เสรีภาพขั้นพื้นฐานของมนุษยชน หรือพิทักษ์ผลประโยชน์ของกลุ่มตน ไปจนกระทั่งการแสดงออก ความความซนดาลใจที่ได้เรียนรู้จากการต่อสู้ในประเทศสังคมนิยม การปะทะกัน ทางความคิดเกิดขึ้นทั่ว ๆ ไปทั้งในระหว่างฝ่ายซ้ายกับฝ่ายขวาและในหมู่ฝ่ายซ้ายด้วยกันเอง

พฤติกรรมที่แสดงออกตามแนวคิดใหม่ในรูปพลังมวลชน ได้ก่อให้เกิดความสับสนในสังคมเป็นอันมาก โดยเฉพาะในรอบปี 2517 มีการเดินขบวน หยุดงาน รวมกันถึง 1,556 ครั้ง เสียแรงงานไปประมาณ 614,900 ชั่วโมง ปราบกฏการณ์เช่นนี้ ถ้าจะเป็นเรื่องเสียหายในทางการปกครองและระบบเศรษฐกิจแบบที่เป็นอยู่ก็นับว่าเป็นเรื่องเสียหายอย่างมาก แต่ถ้าจะมองในทางความคาดหวังประชาธิปไตย ก็นับว่ายังผลให้เกิดภาวะการณ์ที่เอื้ออำนวยความเติบโตของระบอบประชาธิปไตย

นอกจากนี้ ระบบการศึกษาที่ใช้ผู้ก็ได้เป็นแรงกระตุ้นอย่างเฉื่อย ๆ ให้เกิดปฏิกิริยาต่อการปกครองแบบเผด็จการมาเป็นระยะ ๆ รวมทั้งปฏิกิริยาต่อระบบการศึกษาเองด้วยจนกระทั่งมีการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองครั้งสำคัญโดยการนำของนิสิตนักศึกษา เมื่อ 14 ตุลาคม 2516 แรงผลักดันทางการเมืองที่เกิดขึ้นครั้งนี้สำคัญยิ่งสำหรับการปฏิรูปการศึกษา เพราะพฤติกรรมของนิสิตนักศึกษาได้เปิดโอกาสให้ประชาชนรวมตัวกันแสดงความคิดเห็นของตนอย่างกว้างขวางเป็นประวัติการณณ์ และได้มีแนวคิดใหม่ ๆ เกิดขึ้นอย่างสำคัญ

ด้วยเหตุดังกล่าวข้างต้น ถ้าการศึกษาที่รัฐจัดขึ้นยังคงมีอุดมการณ์ต่อต้านแนวคิดใหม่ซึ่งแผ่กว้างไปถึงชาวไร่ชาวนากรรมกรอันเป็นชนส่วนใหญ่ ก็เห็นจะไม่ใช้การศึกษาที่พึงปรารถนาของประชาชนอีกต่อไป และในทำนองเดียวกัน การศึกษาที่รัฐจัดขึ้นจะวิ่งตามแนวคิดใหม่ไปโดยขาดการไตร่ตรองขาดการสั่งสมประสบการณ์ที่เหมาะสมก็จะกลายเป็นเครื่องมือล้างสมองซึ่งอาจชักนำลัทธิต่างชาติที่ไม่เหมาะสมกับสภาพพื้นเพของชาวไทย เข้ามาครอบงำโดยใจเร็วด่วนได้รู้เท่า ไข้ถึงการณณ์

ฉะนั้น การปฏิรูปการศึกษาจึงต้องตระหนักชัดถึงความจำเป็นที่จะต้องฝึกฝนให้นักเรียน นิสิต นักศึกษาและประชาชนได้รู้ และปฏิบัติวิธีการอยู่ร่วมกันอย่างสันติทำกิจกรรมร่วมกันอย่างสันติ ทำกิจกรรมร่วมกัน เป็นกลุ่ม ร่วมสร้างและปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ต่าง ๆ รู้จักใช้เหตุผลและผลพิจารณา ปัญหาให้รู้ซึ่ง และสามารถแก้ปัญหาได้ รวมทั้งกระบวนการอบรมให้รู้จักสิทธิและหน้าที่ของตน ที่จักต้องพัวพันกับหน้าที่และสิทธิของคนอื่นอย่าง เป็นระบบรู้จักประสานงานตามหน้าที่และความชำนาญ รู้กระบวนการฝึกฝนและการ เลือกผู้นำ นอกจากนี้สถานบันการศึกษาควรสร้างโครงสร้างของสถาบัน ให้สอดคล้องกับกระบวนการประชาธิปไตยโดยยึดหลัก เหตุผลมากกว่าการใช้พลังหมู่่มาก เข้าปะทะกัน เน้นการสร้างองค์การนักเรียนที่ตั้งอยู่ บนรากฐานประชาธิปไตย

3. ปัญหาอันเกิดจากระบบการศึกษาเอง

ความจำเป็นที่จะต้องปฏิรูปการศึกษานั้น มีสาเหตุที่สำคัญอีกประการหนึ่งซึ่งเกิดจาก ปัญหาในระบบการศึกษาเอง ประการแรกคือจุดมุ่งหมายของการศึกษาแต่เดิมมา เป็นการสร้างคน ให้เข้ารับราชการ และต่อมาก็ได้คลี่คลายไปในทางสร้างแรงงาน ชั้นสูงและแรงงานชั้นกลาง ซึ่งก็ยัง เป็นการศึกษาเพื่อคนส่วนน้อยอยู่นั่นเอง จุดมุ่งหมายตามที่เป็นอยู่นี้เห็นชัดว่าก่อให้เกิด ความไม่เป็นธรรมในสังคม แนวคิดใหม่ทางการศึกษาที่ได้รับการสนับสนุนอย่างกว้างขวาง คือให้ การศึกษาเป็นไป เพื่อชีวิตและสังคมที่ดี ฉะนั้น เป้าหมายการปฏิรูปการศึกษาคั้งนี้ ก็คือ "การศึกษา เพื่อชีวิตและสังคม"

ในด้านการจัดสรรงบประมาณเพื่อการศึกษา แม้รัฐบาลจะพยายามมากเพียงใดที่จะให้ ทุกคนมีโอกาสได้รับการศึกษาในโรงเรียนอย่างเท่าเทียมกัน แต่ระบบการจัดสรรงบประมาณเพื่อ การศึกษาในปัจจุบัน ก็ยังคงเป็นต้นเหตุของความไม่เสมอภาคทางการศึกษา กล่าวคือ ค่าใช้จ่าย ของนักเรียน 1 คน ในโรงเรียนอาชีวศึกษา สามารถให้การศึกษาแก่เด็กนักเรียนประถมศึกษา ภาคบังคับได้กว่า 11 คน และในขณะที่นักเรียนคนหนึ่งได้ศึกษาวิชาแพทยศาสตร์ในเวลา 1 ปี เด็กอีก 49 คน จะไม่มีโอกาสได้เรียนในชั้นประถมศึกษา

ยิ่งกว่านั้น รัฐยังจัดสรรเงินอุดหนุนรายหัวให้นักเรียนระดับสูงมากกว่าระดับต่ำ โดยเฉพาะอย่างยิ่งระดับอุดมศึกษาจะได้รับเงินรายหัวสูงที่สุด นอกจากนี้ ถ้าวิเคราะห์รายจ่ายทาง

การศึกษาจะพบว่ามีความไม่ เป็นธรรมอีกมากมาย เช่น โรงเรียนประถมศึกษาขององค์การบริหาร ส่วนจังหวัด จังหวัดใดที่มีเศรษฐกิจดีอยู่แล้วจะได้รับงบประมาณมากกว่าจังหวัดที่ขาดแคลน ตัวอย่าง เช่น ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ได้รับงบประมาณน้อยที่สุดและมีอัตราเพิ่มของงบประมาณต่ำที่สุดด้วย และที่น่าสนใจอีกประการหนึ่งก็คือโรงเรียนใดที่ได้รับความช่วยเหลือจากรัฐบาลมากที่สุดอยู่แล้ว ก็ยังได้รับเงินงบประมาณมากกว่าโรงเรียนที่ยากจนขึ้นไปเรื่อย ๆ กล่าวโดยทั่วไปก็คือ สถานศึกษา ที่มีหลักฐานมั่นคงในเขตเมือง จะได้รับการช่วยเหลือจากรัฐบาลมากกว่าสถานศึกษาที่ตั้งใหม่ในเขต ชนบท

ความไม่เสมอภาคเหล่านี้ส่งผลสะท้อนรุนแรงต่อสังคม ดังนั้น ถ้าหากว่าเราต้องการให้ การศึกษา เป็นไป เพื่อตอบสนองความต้องการของสังคมส่วนใหญ่ การปฏิรูปการศึกษาในแง่ที่จะต้อง ปรับปรุงระบบการจัดสรรงบประมาณเสียใหม่ โดยคำนึงถึงความเสมอภาค และผลตอบแทนทาง สังคม

ด้วยสภาพปัญหาของการประถมศึกษา ทั้ง 3 ประการ ก่อให้เกิดแนวคิดในการปฏิรูป การศึกษาขึ้น

2. แนวทางปฏิรูปการศึกษา

ในการปรับปรุง เปลี่ยนแปลงการศึกษาในอดีตที่ผ่านมา ชี้ให้เห็นว่า ถ้ามีการเปลี่ยนแปลง เพียงบาง เรื่องบางส่วน หรือบางขั้นตอนของการศึกษา การเปลี่ยนแปลงนั้นจะไม่บรรลุผล ชำยังก่อให้เกิดปัญหาเพิ่มเติมขึ้นอีกหลายกรณี นอกจากนี้การแก้ไขเฉพาะแต่ในเนื้อหาทางการศึกษา เองก็ไม่ประสบผลสำเร็จนัก เพราะการศึกษาย่อมสัมพันธ์กับระบบต่าง ๆ ในสังคม ซึ่งจำเป็นจะต้อง เปลี่ยนให้ได้จังหวะสอดคล้องกันด้วย

จากการรวบรวม พิจารณาการศึกษาทั้งระบบและสภาพแวดล้อมทางสังคม คณะกรรมการวางแผนพื้นฐานเพื่อปฏิรูปการศึกษา (2518) ได้ทำข้อสรุป เพื่อใช้เป็นแนวทางการปฏิรูป การศึกษา ดังนี้ คือ

1. การศึกษาที่พึงประสงค์มีลักษณะอย่างไร
2. รัฐจะจัดการศึกษาที่พึงประสงค์นั้นด้วยความมุ่งหมายอะไร

3. ใครคือผู้ที่ควรได้รับการสนใจ และได้รับผลประโยชน์สูงสุดจากการจัดการศึกษาของรัฐ

4. จะบริหารและจัดการศึกษานั้นอย่างไร

ในการดำเนินงานเพื่อหาคำตอบ 4 ประการดังกล่าว คณะกรรมการ ฯ ได้ดำเนินงานพร้อมกันเป็น 2 ลักษณะ คือ

ลักษณะที่ 1 งานรวบรวมและประมวลข้อมูลและข้อคิดเห็นโดยการกว้างขวางจากวงการศึกษาต่าง ๆ

ลักษณะที่ 2 แต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินงาน 9 คณะ เพื่อศึกษาจัดทำรายละเอียดในเรื่องสำคัญ ๆ ได้แก่

1. เรื่องสภาพแวดล้อมทางสังคมและทางธรรมชาติที่มีผลต่อการศึกษา
2. เรื่องความเสมอภาคทางการศึกษา
3. เรื่องโครงสร้างของระบบการศึกษาและระบบบริหารการศึกษา
4. เรื่อง เนื้อหาสาระและกระบวนการเรียนรู้
5. เรื่องบทบาทและฐานะของครู
6. เรื่องการจัดการศึกษาเอกชน
7. เรื่องอุดมศึกษา
8. เรื่องการลงทุนและผลที่ได้รับทางการศึกษา
9. เรื่องกฎหมายการศึกษา

คณะกรรมการ ฯ ได้สรุปคำตอบปัญหาหลัก 4 ข้อข้างต้น ดังต่อไปนี้

2.1 การศึกษาที่พึงประสงค์จะต้อง เป็นการศึกษาที่เสริมสร้างความรู้ ความคิด และความชำนาญให้คนไทยทุกคนรู้จักตนเอง รู้จักชีวิตและเข้าใจสังคมรวมทั้งสิ่งแวดล้อมที่ตนร่วมอยู่ เพื่อให้สามารถครองชีวิตและประกอบกิจการงานได้ด้วยความรู้เท่าทัน แก้ปัญหาได้ สร้างสรรค์ชีวิตและสังคมให้ดีขึ้นได้อย่างกลมกลืนกับธรรมชาติ

2.2 รัฐจะจัดการศึกษาที่พึงประสงค์นั้น รัฐพึงกำหนดความมุ่งหมายได้โดยชัดเจน ดังต่อไปนี้

2.2.1 การศึกษาจะต้องสร้างความสำนึกในความ เป็นคนไทยร่วมกัน และการเป็นส่วนหนึ่งของมนุษยชาติ

2.2.2 การศึกษาต้องปลูกฝังให้บุคคลยึดมั่นในความสุจริต ความยุติธรรม รักอิสรภาพ รักการแสวงหาความจริง เคารพกฎหมาย และเคารพความเสมอภาคในสังคม

2.2.3 การศึกษาต้องช่วยให้บุคคลเข้าใจ และกระตือรือร้นที่จะมีส่วนร่วมในการปกครองประเทศตามวิถีทางประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ เป็นประมุข ทั้งจะต้องสร้าง เสริมให้ประชาชนรู้จักสิทธิและหน้าที่ของตน รู้จักรับผิดชอบต่อตนเอง และสังคม มีวินัย และ เคารพกฎหมายบ้าน เมือง

2.2.4 การศึกษาจะต้อง เสริมสร้างความรู้ความสามารถแก่บุคคลและกลุ่มชนที่อยู่ร่วมในสังคมเดียวกันให้สามารถสื่อสาร เข้าใจกันได้ รวมทั้งให้สามารถแก้ไขข้อขัดแย้งและปัญหาต่าง ๆ โดยสันติวิธี

2.2.5 การศึกษาจะต้องเสริมให้บุคคลมีสุขภาพดี ทั้งทางร่างกายและจิตใจ ให้มีศีลธรรมมีความเชื่อมั่นในตนเอง มีความคิดริเริ่ม และใช้ความสามารถให้เกิดผลดีต่อสังคมในส่วนรวมโดยลดความ เห็นแก่ตัวและความคิดที่จะเอาตัวรอดแต่ลำพัง

2.2.6 การศึกษาจะต้องเสริมสร้างความรู้ความสามารถ และค่านิยมในการประกอบอาชีพที่เหมาะสมกับสภาพที่เป็นจริง ให้รู้จักใช้จ่ายอย่างมีเหตุผล

2.2.7 การศึกษาจะต้องเสริมสร้างให้บุคคลมีความรู้ เข้าใจในธรรมชาติ สังคม ศิลปะ วัฒนธรรม และวิทยาการต่าง ๆ ที่มีความเปลี่ยนแปลงก้าวหน้าอยู่เสมอ แล้วรู้จักนำความรู้นั้นมาใช้ในทางสร้างสรรค์ พร้อมกันนั้นก็รู้จักนำความเปลี่ยนแปลงในสิ่งต่าง ๆ ดังกล่าวมาใช้เป็นประโยชน์ทั้งแก่บุคคล สังคม และธรรมชาติ

2.2.8 การศึกษาต้องส่งเสริมให้บุคคลรักอิสรภาพ รักการแสวงหาความจริงและแบบอย่างการดำรงชีวิตที่ดีขึ้น

2.3 ใครคือผู้ที่ควรได้รับการสนใจและได้ประโยชน์สูงสุดจากการจัดการศึกษาของรัฐบาล

โดยภาระหน้าที่ความรับผิดชอบ รัฐบาลจะต้องจัดการศึกษาเพื่อมุ่งให้เกิดประโยชน์ถ้วนทั่วแก่ประชาชนทุกคนมีโอกาสเท่าเทียมกันในการได้รับการศึกษา ดังนั้น ภารกิจสำคัญอันดับแรก คือรัฐบาลจะต้องจัดการศึกษาภาคบังคับ แบบให้เปล่า (6 ปี) แก่ประชาชนทุกคน

อย่างทั่วถึงบริบูรณ์ ทั้งนี้โดยคำนึงถึงประโยชน์ของประชาชนส่วนใหญ่เป็นสำคัญ มิใช่มุ่งเพื่อคัดเลือกเอาคนส่วนน้อยที่มีความสามารถทางสมองดี และมีฐานะทาง เศรษฐกิจดีให้ได้เรียนสูงขึ้นไปเรื่อย ๆ และขจัดคนส่วนใหญ่ออกไปจากระบบการศึกษา โดยมีได้รับประโยชน์จากการศึกษาเท่าที่ควร

ประชาชนส่วนใหญ่คือใคร ประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศนั้น จำนวนมากอาศัยอยู่ตามชนบทโดยประกอบอาชีพทาง เกษตรกรรมและจำนวนหนึ่งอาศัยอยู่ค่อนข้างแออัดเพื่อประกอบอาชีพหลาย ๆ อย่างอยู่ในเมือง ประชาชนส่วนใหญ่มีฐานะยากจนฉะนั้นการศึกษาตามแนวทางที่ปฏิรูปใหม่จะต้อง เป็นปัจจัยสำคัญช่วยให้คนส่วนใหญ่ได้ค้นพบความหวัง และพัฒนาชีวิตให้ดีขึ้นกว่าสภาพที่เป็นอยู่

2.4 จะบริหารและจัดการศึกษานั้นอย่างไร

คณะกรรมการ ฯ ได้เสนอแนวทางจัดการศึกษา ดังต่อไปนี้

2.4.1 จะต้องเน้นความเสมอภาคขั้นต้นทางการศึกษา โดยรัฐจะต้องรับภาระจัดการศึกษาภาคบังคับเป็นการให้เปล่า ส่วนการศึกษาที่มีใช้ภาคบังคับรัฐจะต้องมีมาตรการประกันความเสมอภาคในโอกาสให้แก่ประชาชนโดยกว้างขวาง

2.4.2 จะต้องจัดให้มีเอกภาพในบริหารการศึกษา โดยเน้นการให้ประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วม และยึดหลักการบริหารที่มีทั้งประสิทธิภาพ และประสิทธิผลอันเหมาะสมกับลักษณะงานการศึกษา

2.4.3 จะต้องระดมเลือกสรรทรัพยากรจากแหล่งต่าง ๆ ทั้งจากรัฐบาล เอกชน และผู้รับการศึกษาไปใช้ในการจัดการศึกษา และหาวิธีการจัดสรรทรัพยากรเพื่อการศึกษาให้เกิดประโยชน์สูงสุด

2.4.4 จะต้องจัดให้มีความประสานสัมพันธ์ระหว่างการศึกษาในโรงเรียน นอกโรงเรียนและลักษณะอื่น ๆ โดยจัดให้มีภาคปฏิบัติที่เหมาะสมกับการเรียนรู้ในแต่ละระดับและประเภทการศึกษาให้คิดเป็น ทำเป็น

2.4.5 จะต้องจัดให้สาระและกระบวนการเรียนรู้มีความผสมผสานกันระหว่างความงอกงามทางคุณธรรม จริยธรรม และปัญญา กับความเจริญทางวัตถุ เพื่อการดำรงชีวิตที่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา

2.4.6 จะต้องเปลี่ยนแปลงบทบาทฐานะของครู และเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา เพื่อให้รับกับสภาพการณ์ใหม่.

2.4.7 แม้จะได้ทำการปฏิรูปการศึกษาให้บรรลุความมุ่งหมายตามแนวการจัด ดังกล่าวนี้อีกก็จะต้องปรับปรุง เปลี่ยนแปลงการศึกษาให้เหมาะสมแก่ความจำเป็นแห่งกาลสมัยอีกต่อไปไม่หยุดยั้ง

กล่าวโดยสรุป การศึกษาเพื่อชีวิตและสังคมดังกล่าวข้างต้น คือ หลักในการปฏิรูปการศึกษาของไทยในปี 2517

3. สาระสำคัญในการวางพื้นฐานเพื่อปฏิรูปการศึกษา คณะกรรมการ ฯ ได้พิจารณาเสมอการปฏิรูปการศึกษาระดับประถมศึกษาในเรื่องสำคัญ ๆ ดังต่อไปนี้

3.1 ความเสมอภาคทางการศึกษาระดับประถมศึกษา

3.1.1 สภาพปัจจุบันและปัญหา

ก. ในขณะนั้นเด็กอายุ 7 ปีขึ้นไปเข้าเรียนอยู่ในโรงเรียนแตกต่างกัน ทั้งในระหว่างตัวเมืองกับชนบท และแตกต่างกันทั้งในระดับจังหวัดและภาคภูมิศาสตร์ กล่าวคือ เด็กที่อยู่ในเมืองมีอัตราการเข้าเรียนสูงกว่าเด็กที่อยู่ในชนบท ยกเว้นในแหล่งเสื่อมโทรมซึ่งมีเด็กที่มีได้เข้าเรียนอยู่เป็นจำนวนมาก ในระดับจังหวัดและภาคภูมิศาสตร์ปรากฏว่า เด็กในจังหวัดภาคกลางมีอัตราการเรียน เข้าเรียนสูงกว่าภาคอื่น และเด็กภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีเด็กที่มีอายุในวัยเรียนระดับประถมศึกษามากกว่าเด็กในภาคใต้และภาคเหนือ (รายงานสำมะโนประชากรและเคหะ พ.ศ. 2513, 2516) ความแตกต่างกันในอัตราเข้าเรียนเช่นนี้ แสดงให้เห็นถึงความไม่เสมอภาคในการศึกษาระหว่างชนบทกับตัวเมืองระหว่างจังหวัดกับกรุงเทพมหานคร และระหว่างภาคต่าง ๆ กับภาคกลาง

ข. อัตราการเรียนต่อในชั้น ป. 5 ยังแตกต่างกันไปตามภาคภูมิศาสตร์ด้วย กล่าวคือ ภาคกลางและภาคใต้มีอัตราการเรียนต่อใกล้เคียงกัน ส่วนภาคตะวันออกเฉียงเหนือกลับมีอัตราการเรียนต่อ ป. 5 ต่ำสุด

การที่อัตราการเรียนต่อป.5 มีความแตกต่างกันเช่นนี้มีสาเหตุจากความไม่พร้อมทั้งทางรัฐบาลและผู้เรียน ทางด้านรัฐบาลมีสาเหตุสำคัญจากการที่ขาดงบประมาณ ทำให้การขยายการศึกษาภาคบังคับ 7 ปี เป็นไปอย่างล่าช้า ดังจะเห็นได้จากนับตั้งแต่

เริ่มโครงการขยายการศึกษาภาคบังคับในปีการศึกษา 2506 ถึงปีการศึกษา 2516 สามารถขยายไปได้เพียง 1,622 ตำบล จากตำบลทั้งสิ้น 5,439 ตำบล หรือประมาณร้อยละ 30 เท่านั้น (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2517) ในส่วนผู้รับการศึกษา มีสาเหตุมาจากความยากจน เป็นประการสำคัญ นอกจากนี้วิธีการจัดสรรงบประมาณที่พิจารณาจากจำนวนเด็กนักเรียนในระดับประถมศึกษาตอนปลาย และวิธีการเพิ่มงบประมาณร้อยละ 10 นั้น มีผลทำให้จังหวัดใดที่ไต่บประมาณมากอยู่แล้วก็จะได้รับงบประมาณมากขึ้น ในขณะที่จังหวัดใดที่ได้รับน้อยก็จะคงได้รับน้อยอยู่ต่อไป ที่สำคัญที่สุด คือ จังหวัดที่มีนักเรียนจบชั้น ป.4 จำนวนมาก แต่มีจำนวนผู้ที่เรียนต่อ ป.5 น้อยนั้น จะได้รับงบประมาณน้อยอันทำให้ไม่สามารถเปิดทางให้เพิ่มอัตราการเรียนต่อในระดับนี้ได้ อันเป็นผลทำให้เกิดความไม่เสมอภาคทางการศึกษาอย่างแท้จริง

ค. จากผลของการวิจัยทั้งของกองการประถมศึกษา (2511)

และของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (อ้างถึงในคณะกรรมการวางพื้นฐานเพื่อปฏิรูปการศึกษา, 2518) ปรากฏว่า คุณภาพการศึกษาของเด็กในระดับประถมศึกษาตอนต้นมีความแตกต่างกันมากระหว่างโรงเรียนในเมืองกับโรงเรียนในชนบท และคุณภาพของการศึกษาแตกต่างกันไปในระดับจังหวัดและภาคภูมิศาสตร์ กล่าวคือ โรงเรียนที่ตั้งอยู่ในเมืองจะมีคุณภาพดีกว่าโรงเรียนที่ตั้งในชนบท อันส่งผลให้เด็กที่จบประถมศึกษาปีที่ 4 จากโรงเรียนชนบทและอยู่ในชนบทมีโอกาสมิหนังสือได้มากกว่าที่จบจากโรงเรียนในเมือง นอกจากนั้นคุณภาพทางการศึกษาอันได้แก่ ความรู้ความสามารถในการเรียนของนักเรียนในภาคตะวันออกเฉียงเหนืออยู่ในระดับที่ต่ำกว่าทุก ๆ ภาค

สาเหตุที่ก่อให้เกิดความเหลื่อมล้ำในคุณภาพของการศึกษา

ระดับประถมศึกษาตอนต้นอาจจำแนกได้ดังนี้ (คณะกรรมการวางพื้นฐานเพื่อปฏิรูปการศึกษา, 2518)

- ก. ครูที่สอนในชนบทมีวุฒิค่า
- ข. ระบบบริหารงานบุคคลทำให้ครูต้องออกจากชนบท
- ค. ครูในชนบทต้องรับผิดชอบต่อนักเรียนใน

อัตราส่วนที่สูง กล่าวคือ อัตราส่วนครูต่อนักเรียนของกรมสามัญศึกษาเป็น 1:23-25 คน ส่วนขององค์การบริหารส่วนจังหวัดเป็น 1: 31-32 คน

- ง. เด็กในเมืองมีอุปกรณ์การศึกษามากกว่า
- จ. เนื้อหาหลักสูตรและแบบเรียนไม่เหมาะสม

กับสภาพของ เด็กและท้องถิ่น

ฉ. การจัดสรรงบประมาณก่อให้เกิดความเหลื่อมล้ำ
 กล่าวคือ โรงเรียนสังกัดกรมสามัญศึกษาซึ่งตั้งอยู่ในเมือง เฉลี่ยค่าใช้จ่ายรายหัวต่อปี (เฉพาะ
 งบดำเนินการ) 598 บาท ในขณะที่โรงเรียนสังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดซึ่งตั้งอยู่ในชนบท
 เป็นส่วนใหญ่ เฉลี่ยค่าใช้จ่ายรายหัวต่อปี 419 บาท จึงอาจกล่าวได้ว่า วิธีการจัดสรรงบประมาณ
 ของรัฐเองมีส่วนสำคัญที่ก่อให้เกิดความไม่เสมอภาคกันในการจัดการศึกษา

3.1.2 หลักการ และวิธีการในการปฏิรูป

สำหรับการศึกษาระดับมัธยมศึกษา รัฐต้องเร่งขยายการศึกษาระดับมัธยมศึกษา
 6 ปี ให้กว้างขวางทั่วถึงและให้เปล่าโดยเสมอภาค ให้คุณภาพทัดเทียมกัน โดยอาศัยมาตรการทาง
 การจัดสรรงบประมาณและการวางแผนระดับจังหวัด ส่วนเกณฑ์อายุที่จะมัธยมศึกษาควรยืดหยุ่นให้เหมาะสม
 กับสภาพท้องถิ่น

3.2 การจัดระบบการศึกษา

3.2.1 สภาพปัจจุบันและปัญหา

ก. ระบบการศึกษาในขณะนั้นไม่สอดคล้องกับสภาพเศรษฐกิจ
 และสังคมไทย และไม่สัมพันธ์กับความต้องการของตลาดแรงงาน ประเทศไทยมีลักษณะสังคม
 แบบเกษตรกรรม แต่ระบบการศึกษามีได้มุ่งส่งเสริมอาชีพหลักของประชาชนให้เจริญก้าวหน้า
 หลักสูตรในระดับต่าง ๆ ก็ไม่จบในตัวเอง ทำให้ผู้เรียนต้องเรียนต่อในระดับสูงขึ้นเรื่อย ๆ ไป

ข. ระบบการศึกษาเป็นระบบปิด ขาดความยืดหยุ่นคล่องตัว
 การกำหนดชั้นเรียนไว้ตายตัวว่า จะต้องเรียนชั้นประถมศึกษา 7 ปี มัธยมศึกษา 5 ปีหรือ 6 ปี
 โดยไม่เปิดโอกาสให้เรียนได้เร็วกว่านี้ เป็นการกักเก็บบุคคลไว้ในระบบโรงเรียนนานเกินไป
 และไม่เปิดโอกาสให้บุคคลมีโอกาสเข้าหรือออกจากโรงเรียนหรือโยกย้ายสถานที่เรียนได้ตาม
 ความจำเป็นของชีวิต โดยไม่ต้องเสียเวลา เช่น ผู้ที่จบชั้นประถมศึกษาแล้วเว้นการเรียนไป
 ระยะเวลาหนึ่ง ไม่สามารถกลับมาเรียนต่อมัธยมศึกษาในโรงเรียนรัฐบาลได้เนื่องจากอายุเกิน 16 ปี
 และผู้ที่จบประถมศึกษาซึ่งอายุเกินไม่สามารถเข้าเรียนในโรงเรียนมัธยมของรัฐบาลได้

ค. การจัดระบบการศึกษาที่เป็นมาไม่คำนึงถึงวัย และ
 ระดับพัฒนาการของผู้เรียนเท่าใดนัก การกำหนดชั้นประถมศึกษาไว้ 7 ปี และเด็กเริ่มเข้า
 เรียนเมื่ออายุ 7 ปีบริบูรณ์ ทำให้โรงเรียนประถมศึกษาที่มีเด็ก 2 วัย อยู่ในโรงเรียนเดียวกัน

คือ วัยเด็กแท้และวัยรุ่น ซึ่งทำความยุ่งยากแก่การเรียนการสอนและการบริหารมาก

ง. การขยายการศึกษาภาคบังคับถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 7 ยังไม่ทั่วถึง การดำเนินงานการขยายการศึกษาภาคบังคับได้เริ่มมาตั้งแต่ปีการศึกษา 2506 เมื่อถึงปีการศึกษา 2516 คือ 10 ปี หลังจากเริ่มโครงการ การขยายการศึกษาภาคบังคับก็ทำได้ประมาณร้อยละ 30 ของจำนวนตำบลทั่วประเทศซึ่งมีอยู่ทั้งหมด 5,439 ตำบล ทั้งนี้เป็นเพราะการขยายการศึกษาภาคบังคับออกไปอีก 3 ปี ต้องสิ้นเปลืองงบประมาณมากประการหนึ่ง และหยุดชะงักอยู่ประมาณ 3 ปีระหว่าง พ.ศ. 2509-2511 ระหว่างมีการโอนการศึกษาประชาบาลไปเป็นขององค์การบริหารส่วนจังหวัดอีกประการหนึ่ง จึงควรหาวิธีจัดระบบการศึกษาใหม่ที่ประหยัดและให้ประชาชนได้รับการศึกษาภาคบังคับที่เท่าเทียมและทั่วถึงกัน

3.2.2 หลักการและสาระในการปฏิรูประบบบริหาร

ให้ระบบการศึกษาเป็นระบบเปิดมากขึ้น ยืดหยุ่นมากขึ้น ให้การศึกษาในโรงเรียน กับการประกอบอาชีพการงาน และการศึกษานอกโรงเรียนมีความประสานสัมพันธ์กัน และจัดระบบการศึกษาให้มีความคล่องตัว และสัมพันธ์กับการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ โดยดำเนินการดังนี้

ก. จัดระบบให้บุคคลมีโอกาสเข้าและออกจากโรงเรียนหรือเรียนเร็วเรียนช้า ตามความจำเป็นและตามกำลังความสามารถของผู้เรียน

ข. เปลี่ยนระบบโรงเรียน จากแบบ 4:3:3:2(3) คือ ชั้นประถมศึกษาตอนต้น 4 ปี ประถมศึกษาตอนปลาย 3 ปี มัธยมศึกษาตอนต้น 3 ปี มัธยมศึกษาตอนปลาย 2 หรือ 3 ปี มาเป็นแบบ 6:3:3: คือประถมศึกษาภาคบังคับใช้เวลาเรียนประมาณ 6 ปี มัธยมศึกษาตอนต้น 3 ปี และมัธยมศึกษาตอนปลาย 3 ปีที่เรียกว่า เวลาโดยประมาณ เพราะเปิดโอกาสให้เรียนเร็วช้าว่านี้ได้ตามความจำเป็น และตามความสามารถของผู้เรียน การเปลี่ยนระบบโรงเรียนดังกล่าวนี้ รัฐสามารถจัดทำให้แล้วเสร็จภายในเวลาประมาณ 6 ปี

3.3 เนื้อหาสาระและกระบวนการเรียนรู้ในระดับประถมศึกษา

3.3.1 สภาพปัจจุบันและปัญหา

- ก. หลักสูตรไม่สอดคล้องกับความเป็นจริง
- ข. เนื้อหาสาระขาดความยืดหยุ่น
- ค. เนื้อหาหลักสูตรไม่จบในตัวเอง

3.3.1 สารระในการปฏิรูปเนื้อหาสาระและกระบวนการเรียนรู้

ก. แนวการจัดเนื้อหาสาระ มีแนวการจัดดังนี้ คือ

- (1) เนื้อหาหลักสูตร จะต้องมีส่วนหนึ่งที่ทุกคนเรียน เหมือนกัน ในสาระเหมาะสมกับอุปนิสัย ความสนใจ และเหมาะสมกับความต้องการของท้องถิ่น
 - (2) เนื้อหาหลักสูตรที่กำหนดจะต้องไม่ขัดแย้งกับลักษณะความเจริญเติบโตตามวัยของผู้เรียน ซึ่งในระดับประถมศึกษาปีที่ 6-12 ปี โดยประมาณ และโดยนัยนี้การทุ่มเทปลูกฝังให้ผู้เรียนวัยนี้รู้ทุกอย่างที่ประชาชนไทยที่เป็นผู้ใหญ่ควรรู้ ย่อมเป็นไปได้ แต่ให้เรียนรู้ทุกอย่างที่พึงประสงค์ในระดับพื้นฐานได้
 - (3) เนื้อหาหลักสูตรที่กำหนดควรมุ่งให้ผู้เรียนได้เรียนรู้สิ่งที่จะมีคุณประโยชน์ระยะยาวเป็นหลัก โสດหนึ่ง และให้เรียนรู้สิ่งที่จะเป็นประโยชน์ในการดำรงชีพที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วอีก โสດหนึ่งประกอบกัน
- ข. สารสำคัญของเนื้อหาในระดับประถมศึกษา มีดังนี้
- (1) ความรู้ความสามารถเบื้องต้น เพื่อให้รู้หนังสือ แต่จะต้อง เป็นความรู้อ่านออก เขียนได้ที่ได้รับการปรับปรุงให้มีความหมายและ เกิดประโยชน์ต่อการดำรงชีพของประชาชนให้มากที่สุด
 - (2) เนื่องจากลักษณะสังคมไทย เป็นสังคม เกษตรกรรม จึงควรมีความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการเกษตร ที่อิงหลักวิทยาศาสตร์ที่ผู้เรียนได้มีโอกาสปฏิบัติทดลองจริง ๆ เพื่อเพิ่มผลผลิต
 - (3) ความเข้าใจและความสามารถในการประกอบ การสหกรณ์การค้า เพื่อการปรับตัวให้ทันกับความเปลี่ยนแปลงทาง เศรษฐกิจ
 - (4) ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับประชากร การใช้ อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและ การอนามัยส่วนบุคคลและชุมชน
 - (5) ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับกฎหมาย และสิทธิหน้าที่ในฐานะ เป็นประชาชนในระบบประชาธิปไตย โดยเฉพาะที่เกี่ยวกับการรู้จักใช้และพิทักษ์

ลัทธิเสรีภาพของตน การรู้จักรวมตัวกันป้องกันรักษาผลประโยชน์อันชอบธรรม

(6) ทศนคติและค่านิยมอันพึงประสงค์เกี่ยวกับชาติ

ศาสนาพระมหากษัตริย์และรัฐธรรมนูญ

(7) ความสามารถในการคิดเป็น วิเคราะห์และ

กลั่นกรองข้อเท็จจริง เป็นอย่างมีหลักเกณฑ์และการนำความคิดและความรู้ไปใช้ให้เกิดผลในทางปฏิบัติ

(8) การประพฤติปฏิบัติตามหลักศีลธรรมตามความเชื่อ

ของตน

(9) การรู้จักชื่นชมในความงาม ความไพเราะและ

ความสามารถแสดงออกทางสร้างสรรค์

(10) ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการรักษาสุขภาพ

อนามัย ของส่วนตน และส่วนรวม และการปลูกฝังอุปนิสัยให้มีน้ำใจเป็นนักกีฬา

ค. รูปแบบของประสบการณ์ที่จะจัดให้เรียนรู้ตาม เนื้อหาที่ระบุ

ข้างต้นอาจจำแนกออกเป็นกลุ่มประสบการณ์ใหญ่ ๆ 4 กลุ่ม คือ :-

(1) ประสบการณ์ภาคเนื้อหา ได้แก่ วิทยาศาสตร์

และเทคโนโลยีภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ สภาวะแวดล้อม ประชากรศึกษา สุขศึกษา กฎหมาย
หน้าที่พลเมือง ฯลฯ

(2) ประสบการณ์ภาคทักษะ ได้แก่ ภาษาไทย เลข

(3) ประสบการณ์ภาคสุนทรียภาพและจริยธรรม

ได้แก่ ศิลปะ ดนตรี วรรณคดี คุณธรรม จริยธรรม ฯลฯ

(4) ประสบการณ์ภาคการงาน พอเหมาะแก่วัย

ง. กระบวนการเรียนรู้

ก) เนื้อหาสาระที่จะให้เรียนรู้ ควรจัดเป็น เรื่อง ๆ

(topics) ตามความจำเป็นและความเหมาะสมตามหลักจิตวิทยาพัฒนาการ และเป็นไปตาม
ลำดับความต่อเนื่องของขบวนการเรียนรู้โดยไม่จำแนกออกเป็นวิชา ๆ เพื่อให้สามารถเน้น
และครอบคลุมสิ่งที่มีความจำเป็นต่อการดำรงชีพมากขึ้น

ข) การจัดการตารางเรียน ตารางกิจกรรม ไม่ควรจัดเป็นรายชั่วโมงตายตัวแต่ให้สามารถยืดหยุ่นได้ให้เหมาะแก่เรื่องที่จะเรียน เช่น อาจใช้เวลา 20 นาที 40 นาที 60 นาที หรือ 120 นาที ก็ได้ตามความเหมาะสม และในรอบปีหนึ่งควรมีเวลาเปิดเรียนไม่น้อยกว่า 200 วัน

ค) ควรให้ผู้เรียนได้เรียนตามกำลังความสามารถของตน ไม่มีความจำเป็นจะต้องให้ผู้เรียนทุกคนก้าวไปพร้อม ๆ กัน ให้ผู้เรียนได้รู้อัตราความเปลี่ยนแปลงก้าวหน้าข้อดีข้อบกพร่องของคนมากกว่าการแข่งขันชิงดีชิงเด่น และให้ผู้เรียนรู้จักเรียน ทำงาน และอยู่ร่วมกัน เป็นกลุ่มอย่างมีระเบียบวินัย

ง) ให้ผู้เรียนได้เรียนเรื่องที่จำเป็นร่วมกัน และให้เลือกเรียนสิ่งที่ตรงกับความสนใจต่างกันได้โดยไม่มีกำบังกั้น ให้ความภูมิใจ หิงพอใจในความสำเร็จเป็นขั้นเป็นอันของคน และยอมรับข้อบกพร่องที่ต้องแก้ไข

จ) ควรลงทุนจัดทำแบบเรียนและอุปกรณ์ประกอบการเรียนต่าง ๆ ให้มากที่สุดที่จะเป็นไปได้ โดยถือหลักให้มีแบบเรียนหลักน้อย ๆ เล่ม หนังสืออ่านประกอบมาก ๆ เล่ม แบบเรียนสำเร็จรูปที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้เรียนโดยอิสระและมีระเบียบวิธี ควรได้รับการพัฒนาโดยริบตัวน ครูมือครู แบบฝึกหัด และคู่มือกิจกรรมต่าง ๆ ก็ควรได้รับการส่งเสริมอย่างกว้างขวาง

ฉ) อาคารสถานที่ บรรยากาศและสิ่งแวดล้อม ต้องจัดโดยถือหลักประหยัดอำนวยความสะดวกประโยชน์คุ้มค่า ไม่บีบบังคับความรู้สึกของผู้เรียนลดการเบียดเสียดแย่งชิงและ เจริญตาเจริญใจ

ช) กฎเกณฑ์และระเบียบวินัยในการเรียน และอยู่ร่วมกันจำเป็นต้องมีแต่ควรเป็นระเบียบวินัยที่ทุกคนเข้าใจความหมาย เห็นชอบและเป็นไปตามหลักประชาธิปไตย

ฉ) แบบอย่างความประพฤติ การกระทำที่ดีงามของครูผู้ควบคุมดูแล เป็นสิ่งจำเป็น ครูจะต้องเป็นแบบอย่างที่ดีงามได้ แต่ไม่ควรเป็นผู้สอนถ่ายทอดประสบการณ์ให้ฝ่ายเดียว ครูควรเป็นผู้นำ ผู้อำนวยความสะดวก ผู้ชี้แนะแนวทางและผู้ร่วมแก้ปัญหาาร่วมกิจกรรมการเรียนมากกว่าเป็นผู้รู้หมดหรือผู้ชี้ขาดบงการ และให้ผู้เรียนได้ค้นพบตัวของเขาเองให้มากที่สุด

ญ) การเรียนรู้ไม่ควรจำกัดเวลา และสถานที่เกินไป แต่ควรเปิดกว้างให้ได้เรียนรู้ในลักษณะและโอกาสต่าง ๆ เช่นเดียวกับการเรียนรู้ในชีวิตจริง การแบ่งภาคเรียนและการกำหนดเวลาเรียนประจำวันประจำสัปดาห์ ก็ควรให้สัมพันธ์สอดคล้องกับแบบแผนชีวิตและความจำเป็นในการประกอบอาชีพของชุมชน ไม่ควรถือตามเวลาราชการเป็นหลัก

จ. วิธีการและมาตรการในการปฏิรูป

(1) ควรเปลี่ยนแปลงหลักสูตร แบบเรียน วิธีเรียน และระบบการวัดผลให้สอดคล้องกับข้อเสนอเพื่อการปฏิรูปโดยรีบด่วน สำหรับเค้าโครงหลักสูตร และระเบียบการวัดผลควรเปลี่ยนแปลงให้แล้วเสร็จภายในปีการศึกษา 2518 เพื่อให้เวลาการปรับปรุงแบบเรียน และวิธีเรียนวิธีสอนให้เข้ารูปได้ในปีการศึกษา 2520

(2) การจัดทำรายละเอียดของหลักสูตร (ประมวลการสอน) และการจัดทำแบบเรียนประกอบ ควรให้ท้องถิ่นเป็นผู้จัดทำโดยความร่วมมือของสำนักงานการศึกษาเขต

(3) ควรมีแผนงาน มีลำดับขั้นตอนชัดเจนเกี่ยวกับการฝึกอบรมครูในประจำการและก่อนประจำการ ให้เข้าใจและยอมรับแนวความคิดที่ต้องการเปลี่ยนแปลงโดยทำเป็นแผนงานมีกำหนด 3 ถึง 5 ปี ตามความเหมาะสม

(4) การปฏิบัติให้เป็นไปตามข้อเสนอเพื่อการปฏิรูป โดยกว้างขวาง จะใช้เวลานานพอสมควร ในขั้นต้นหลังจากการเตรียมการเข้ารูปดีแล้ว ควรทำการทดลองนำร่อง เป็นจุด ๆ อย่างมีหลักเกณฑ์ที่เหมาะสมกับสภาพการณ์ แต่จะต้องไม่กำหนดเงื่อนไขและรูปแบบให้เป็นอุดมคติเกินไป ควรทดลองให้รับกับสภาพปกติธรรมดาของท้องถิ่นและหรือชุมชนทั่ว ๆ ไป โดยใช้เวลาระหว่าง 3-6 ปี แล้วประมวลและวิเคราะห์ผลให้ปรากฏ

(5) ควรมีสำนักรงานถาวร เพื่อการพัฒนาหลักสูตรและกระบวนการเรียนรู้ ทั้งในระดับกระทรวง ระดับเขต ระดับจังหวัด และระดับอำเภอ โดยอาศัยกำลังคนระดับต่าง ๆ ที่มีอยู่แล้วเป็นหลัก แล้วค่อย ๆ ฝึกคนขึ้นมาทำหน้าที่ให้ตรงกับลักษณะความจำเป็นของงานภายในกำหนดเวลาประมาณ 5 ปี การจัดตั้งหน่วยงานเพื่อพัฒนาหลักสูตรนี้ ให้ถือหลักการกระจายอำนาจความรับผิดชอบ เพื่อเสริมสร้างให้ท้องถิ่นมีกำลังคน กำลังความรู้ที่จะตัดสินใจปัญหาทางวิชาการของเขาเองให้รับกับข้อเท็จจริงให้มากที่สุด

(6) การประชาสัมพันธ์ เพื่อสร้างความเข้าใจ ความยอมรับนับถือให้ถูกต้องให้แก่ประชาชนและผู้มีหน้าที่จัดการศึกษาทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง เป็นสิ่งจำเป็นที่จะต้องกระทำให้เหมาะสมทุกระยะทุกชั้นตอน

3.4 การวัดผลการศึกษาในระดับประถมศึกษา

3.4.1 สภาพปัจจุบันและปัญหา

การวัดผลปัจจุบัน เป็นการตัดสิน ได้-ตก และข้อทดสอบส่วนใหญ่ วัดความจำ การวัดผลไม่ได้วัดพฤติกรรมของเด็กที่เปลี่ยนแปลงไปเพราะการเรียนรู้ ที่แล้วมา วัดแต่ความสามารถในการจำเนื้อหาเป็นส่วนใหญ่

3.4.1 หลักการและสาระในการปฏิรูป

ก. หลักการวัดผล เพื่อพัฒนาการเรียนการสอน

1) การประเมินผลควรเป็นไป เพื่อพัฒนากระบวนการเรียนรู้ และเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนการสอน

แบบของการประเมินผลควรมี 2 แบบ คือ

ก) การประเมินผลย่อย ๆ เพื่อสอบวัดนำเอาผลไปใช้ในการปรับปรุงหลักสูตรการเรียนการสอน และการนำผลไปใช้พัฒนาพฤติกรรมทางการเรียนรู้

ข) การประเมินผลรวม เพื่อประโยชน์ในการบริหารงาน และควบคุมมาตรฐาน เช่น ตรวจสอบคุณภาพการเรียนการสอน เพื่อปรับปรุงส่วนที่ด้อยให้ดีขึ้น ส่วนที่ดีก็ให้ดียิ่งขึ้น

2) วิธีการวัดผลควรเน้นให้ผู้เรียนเห็นความก้าวหน้าของตนเองมากกว่าที่จะเปรียบเทียบกับคนอื่น โดยให้เด็กมีโอกาสเรียนรู้ตามความสามารถของตน

3) การวัดผลในโรงเรียนควรให้ครูผู้สอนวัดผลเอง ส่วนมาตรฐานของการเรียนการสอน ควรมีการใช้ข้อทดสอบมาตรฐานไปวัดเป็นรายวิชาเป็นครั้งคราว เพื่อกำหนดเกณฑ์มาตรฐานให้โรงเรียนจัดกระบวนการเรียน และสิ่งประกอบอื่น ๆ ให้ได้มาตรฐานอยู่เสมอ ขบวนการควบคุมมาตรฐานทางการเรียนของโรงเรียนนี้ควร เป็นขบวนการต่อเนื่อง

4) ระบบวัดผลใช้เป็นรายวิชา และวัดสังกัปป์ (Concept) และพัฒนาการของเด็กกว่าพฤติกรรมที่เกิดขึ้นนั้นเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของแต่ละวิชาหรือไม่ ไม่ควรวัดเฉพาะความจำและเนื้อหาอีกต่อไป แต่มุ่งวัดทางการวิเคราะห์ปัญหาเป็น การคิดเป็นในทุกระดับ

- 5) กรรมวิธีทางการวัดผลใช้หลายวิธีประกอบกันให้สอดคล้องกับลักษณะ
วิชานั้น ๆ
- 6) ไม่ควรถือว่าการวัดผลเป็นสิ่งสำคัญเหนือการเรียนการสอน แต่ต้องเน้น
ความสำคัญของกระบวนการเรียนการสอน โดยถือการวัดผลเป็นมาตรการประกอบส่วนหนึ่ง
เท่านั้น ดังนั้น เอกสารการสอนจึงต้องละเอียดบอกกิจกรรมตลอดจนวิธีวัดผลได้ด้วย

ข. สาระของการวัดผลการศึกษา

- 1) เปลี่ยนระบบการเรียนและการวัดผล เป็นการวัดเรื่องที่เรียนแทนการ
วัดผลประจำปี ยกเลิกการสอบไล่ปลายปี
- 2) จัดทำแบบทดสอบมาตรฐานต่าง ๆ ไว้เพื่อใช้ประเมินผลการเรียนการสอน
ระหว่างปีแล้วนำผลนั้น ๆ มาพิจารณา ปรับปรุงแก้ไขการเรียนให้ดีขึ้น
- 3) เลิกเน้นความสำคัญของประกาศนียบัตร แต่ให้ความสำคัญกับเรื่องที่เรียน
ผ่านมายิ่งกว่า
- 4) สนับสนุนการเลื่อนชั้นโดยอัตโนมัติในชั้นประถม และสนับสนุนระบบวัดผล
เป็นรายวิชาในชั้นสูงขึ้น
- 5) เลิกการสอบรวมในชั้นตัวประโยคประถมศึกษา ประโยคมัธยมศึกษาตอนต้น
และประโยคมัธยมศึกษาตอนปลาย

ค. วิธีการและมาตรการในการปฏิรูป

ในระดับประถมศึกษา มอบภาระในการวัดผลให้โรงเรียน
ให้ครูวัดความก้าวหน้าของนักเรียนแต่ละคน โดยไม่ต้องเปรียบเทียบกับนักเรียนอื่น ๆ กำหนด
ระยะเวลาวัดผลเมื่อจบชั้นตอนของแต่ละบทเรียนตามความเหมาะสม ไม่กำหนดครั้งที่จะต้อง
วัดผลตายตัว การวัดผลของครูเป็นไปตามคำแนะนำหรือคู่มือครู และควรจัดอบรมแนะนำครูให้
เข้าใจวิธีการวัดผลที่ถูกต้อง

3.5 บทบาทครู

ครู คือผู้มีหน้าที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้และการพัฒนาโดยรอบด้านขึ้นในตัว
ผู้เรียนและเป็นผู้มีศีลธรรม คุณธรรม จริยธรรม เช่นเดียวกับที่วิญญาณจะพึงมี (คณะกรรมการ
วางพื้นฐานเพื่อปฏิรูปการศึกษา, 2518)

ครูควรมีลักษณะและบทบาทที่พึงประสงค์ต่อไปนี้

- 1) รักการอ่าน รักการศึกษา ค้นคว้า ปรับปรุงตนเองให้ทันสมัยอยู่เสมอ มีความมั่นใจและศรัทธาในอาชีพครู
- 2) มีความคิดเป็นตัวของตัวเอง กล้าแสดงออกเพื่อเผยแพร่ความคิดเห็นหรือความรู้ใหม่ ๆ ต่อสาธารณชน หรือเพื่อพัฒนาวิชาชีพของตนโดยบริสุทธิ์ใจ
- 3) ประพฤติและวางตนอยู่ในกรอบศีลธรรมจรรยาอัน เป็นบรรทัดฐานที่ยอมรับกันทั่วไปในชุมชน
- 4) ประกอบอาชีพเพื่อหารายได้เลี้ยงชีพพอสมควรแก่อัธยาศัย ฐานะ ฐานะ ฐานะ มัธยัสถ์อดออม ไม่เห็นแก่ความเจริญทางวัตถุเกินกว่าคุณธรรมและจริยธรรม
- 5) เปลี่ยนแปลงบทบาทจากการ เป็นผู้ออกผู้แสดงนำเสียทุกกรณี ในการเรียนมาเป็นผู้กระตุ้นให้เกิดความคิดริเริ่ม สนับสนุนให้นักเรียนมีบทบาทสำคัญในกระบวนการเรียนรู้ เป็นผู้ช่วยและผู้แนะให้นักเรียนมีหลักรู้จักวิธีที่จะศึกษาค้นคว้า และเลือกทางของตนเอง ได้โดยไม่มีกำบังคับให้เชื่อตามครู เปิดโอกาสให้นักเรียนได้ใช้ความคิดอิสระอย่างมีเหตุผล
- 6) ฝึกนักเรียนให้มีความสามารถในการทำงานรวมกลุ่ม รู้จักวิพากษ์วิจารณ์ อุดหนุนต่อการถูกวิจารณ์ อุดหนุนต่อการถูกวิจารณ์ ยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น มีความอดกลั้น มีวินัยในตนเอง สำนึกในสิทธิของตนเองและผู้อื่น เคารพกฎของสังคมในการอยู่ร่วมกัน รู้จักใช้สิทธิและพิทักษ์สิทธิ รักษาผลประโยชน์ของส่วนรวม รู้แพ้รู้ชนะ เคารพเสียงส่วนมาก รับฟังเสียงส่วนน้อย
- 7) สนใจศึกษาธรรมชาติและความแตกต่างในตัวของแต่ละคน เพื่อนำมาเพื่อให้ได้รับความสนิทสนมและความไว้วางใจจากศิษย์ เป็นการขจัดช่องว่างระหว่างครูกับศิษย์อย่างได้ผล
- 8) พยายามค้นหาความสนใจ ความสามารถ และความถนัดของนักเรียนแต่ละคน เพื่อหาทางส่งเสริมแนะนำการเลือกวิชาและอาชีพแก่นักเรียนให้เหมาะสม
- 9) ส่งเสริมให้นักเรียนเป็นคนรักใฝ่ในคุณธรรม จริยธรรม โดยไม่หลงใหลในวัตถุ และเห็นคุณค่าของการรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชาติ
- 10) ส่งเสริมการดำเนินชีวิตตามวิถีประชาธิปไตยแก่ชุมชน โดยประพฤติตนเป็นแบบอย่างและชักนำผู้อื่นให้ปฏิบัติตามโอกาสอันเหมาะสม

11.) ส่งเสริมการดำเนินชีวิตตามวิถีประชาธิปไตยแก่ชุมชน โดยประพฤตินเป็นแบบอย่างและชักนำผู้อื่นให้ปฏิบัติตาม โอกาสอันเหมาะสม

12.) รักความยุติธรรม และกล้าหาญที่จะต่อสู้เพื่อความ เป็นธรรมของสังคมด้วยปัญญาและสติตามกระบวนการที่ถูกต้อง เหมาะสมตามครรลองของขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรม และตามสิทธิแห่งกฎหมาย

13.) หาโอกาสเข้ามีส่วนร่วมโดยเต็มใจในกิจกรรมด้านต่าง ๆ ของท้องถิ่น อุทิศตนเป็นที่ปรึกษาหรือช่วยแก้ปัญหาของท้องถิ่น โดยเฉพาะในชนบทเพื่อสร้างสัมพันธภาพและความเข้าใจอันดีระหว่างโรงเรียนกับชุมชนในท้องถิ่น

4. การระดมสรรพกำลังและการลงทุนเพื่อการศึกษา

4.1 ความสำคัญของการจัดหาและจัดสรรทรัพยากรการศึกษา

ในการจัดการศึกษานั้น วิธีการจัดหาและจัดสรรทรัพยากรเพื่อการศึกษาเป็นปัจจัยสำคัญยิ่ง เพราะจะมีผลกระทบต่อลักษณะ ปริมาณ และคุณภาพของการจัดการศึกษา ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อโครงสร้างในทางเศรษฐกิจของประเทศ การศึกษาเป็นเพียงการลงทุนอย่างหนึ่งของรัฐ ดังนั้น หน้าที่สำคัญประการหนึ่งของรัฐก็คือ การสร้างดุลยภาพในสัดส่วนของการจัดสรรเงินเพื่อการลงทุนด้านต่าง ๆ โดยคำนึงถึงความผสมผสานกันของผลตอบแทนในอันที่จะก่อให้เกิดความเป็นธรรมในสังคม และเพื่อช่วยให้ปวงชนมีชีวิตที่ดี

4.2 ปัญหาของการประถมศึกษา

การจัดการศึกษาระดับประถมศึกษามีความสูญเสียอย่างมาก สาเหตุมาจากการเพิ่มอย่างรวดเร็วของประชากรอย่างหนึ่ง และสภาพความยากจนแร้นแค้นของประชากรเป็นอุปสรรคต่อการเรียนให้ได้ผลเป็นปกติอีกอย่างหนึ่ง มีเด็กที่เข้าเรียนแล้วซ้ำชั้นหรือออกกลางคันมีอัตราสูง คุณภาพของการศึกษามีความสัมพันธ์กับการครองชีพของประชากรในแต่ละภาคแต่ละฐานะ ในเขตที่ยากจนปรากฏอยู่เนืองๆ ว่า เด็กจำนวนมากไม่อาจไปโรงเรียนได้ เพราะขาดอาหารกลางวัน ขาดเสื้อผ้าสวมใส่ ขาดอุปกรณ์การศึกษา และเจ็บป่วย เป็นต้น

4.3 หลักการและสาระในการปฏิรูป

ให้ระดมเลือกทรัพยากรจากแหล่งต่าง ๆ ทั้งจากรัฐบาล เอกชน และผู้รับการศึกษา มาใช้ในการศึกษา และหาวิธีจัดสรรทรัพยากรเหล่านี้เพื่อจัดการศึกษาให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น โดยวิธีการดังนี้

4.3.1 จะต้องระดมสรรพกำลังในลักษณะต่าง ๆ จากชุมชนมาช่วย เพื่อจัดเป็นส่วนในการเรียนรู้และการเพิ่มทักษะรอบด้าน เช่น ระดมผู้รู้มาช่วยสอน เปิดโรงงาน ให้เป็นส่วนช่วยฝึก เป็นต้น ทั้งนี้ เพื่อให้ชุมชนนั้น ๆ เข้ามามีส่วนร่วมเป็นเจ้าของและช่วยรับภาระ ในการจัดการศึกษามากขึ้น

4.3.2 ให้รัฐเร่งเพิ่มงบประมาณทางการศึกษา โดยเฉพาะในภาคบังคับ โดยพยายามเพิ่มงบประมาณทางการศึกษาจากประมาณร้อยละ 4.2 ของมวลรวมผลิตภัณฑ์ภายใน ประเทศเป็นร้อยละ 5.0 ทั้งนี้ เพื่อให้รัฐได้ขยายการศึกษาภาคบังคับให้กว้างขวางทั่วถึงและเป็น ธรรม พร้อมทั้งเร่งขยายและสนับสนุนการศึกษานอกโรงเรียนให้ถึงมือประชาชนยิ่งขึ้น โดยเฉพาะ ในชนบทห่างไกล โดยเน้นการลดความเหลื่อมล้ำค่าสูงในสังคม

5. ระบบบริหารการศึกษา

ให้มีเอกภาพในด้านนโยบายและการบริหารการศึกษาทั้งในส่วนกลางและในท้องถิ่น พร้อมทั้งกระจายอำนาจการบริหารไปสู่ท้องถิ่น โดยยึดหลักการให้ประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วม รับผิดชอบ เพื่อให้มีการบริหารที่มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้นในส่วนกลาง และให้เหมาะสมกับลักษณะ งานการศึกษาในแต่ละท้องถิ่น โดยจัดดำเนินการดังนี้

5.1 ให้มีกระทรวงการศึกษารับผิดชอบ เรื่องการศึกษาเพียงกระทรวงเดียว ในราชการบริหารส่วนกลาง โดยมีหน้าที่หลัก 6 ประการ คือ จัดวางนโยบายและแผนการศึกษา ระดับชาติ จัดสรรงบประมาณ และควบคุมการใช้งบประมาณให้ตรงตามนโยบายและแผน ควบคุม ส่งเสริมงานวิชาการระดับชาติ กำกับและส่งเสริมงานอุดมศึกษา และการจัดการศึกษาบาง ประเภทที่กระทบกระเทือนถึงผลประโยชน์ และเป็นนโยบายส่วนรวมของประเทศ เช่น การ ศึกษาพิเศษ การศึกษาเกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรมในระดับต่ำกว่าอุดมศึกษา เป็นต้น และประสานงาน การศึกษาทั่วไปทั้งในประเทศและต่างประเทศ ตลอดจนตรวจตราการจัดการศึกษาของท้องถิ่น ทั้งนี้ โดยโอนกิจการและหนี้สินจากกระทรวงทบวงกรมที่เกี่ยวข้องกับการศึกษามารวมไว้ที่เดียว ณ กระทรวงศึกษา

5.2 ให้มีการกระจายอำนาจการบริหารและการดำเนินการจัดการศึกษา ไปยังท้องถิ่น เมื่อได้กระจายอำนาจการปกครองตามรัฐธรรมนูญแล้ว โดย

ก. ในกรุงเทพมหานคร ให้มีคณะกรรมการการศึกษากรุงเทพมหานคร ประกอบด้วยสมาชิกสภากรุงเทพมหานคร และผู้ทรงคุณวุฒิสัดส่วนประมาณเท่ากัน แต่งตั้งโดยผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร ด้วยการสรรหาและให้ความเห็นชอบของสภากรุงเทพมหานคร มีหน้าที่กำหนดนโยบาย และบริหารการศึกษาในกรุงเทพมหานคร ให้สอดคล้องกับนโยบายและแผนระดับชาติ มีเลขานุการซึ่งเป็นข้าราชการกรุงเทพมหานคร ทำหน้าที่เป็นเลขานุการของคณะกรรมการและทำหน้าที่เป็นหัวหน้าสำนักงานการศึกษากรุงเทพมหานคร รับผิดชอบดำเนินการบริหารตามนโยบายและแผนที่คณะกรรมการเป็นผู้กำหนด

ข. ในจังหวัดอื่น ๆ ให้มีคณะกรรมการการศึกษาจังหวัดชุดหนึ่ง แต่งตั้งโดยผู้ว่าราชการจังหวัด ตามข้อเสนอของนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัด โดยการสรรหาและให้ความเห็นชอบของสภาจังหวัด และตามข้อเสนอของนายกเทศมนตรี โดยการสรรหาและให้ความเห็นชอบของสภาเทศบาล สัดส่วนของกรรมการให้เป็นไปตามความเหมาะสม โดยให้มีสมาชิกของสภาทั้งสอง และผู้ทรงคุณวุฒิสัดส่วนประมาณเท่ากัน มีเลขานุการซึ่งเป็นข้าราชการส่วนจังหวัดทำหน้าที่เป็นเลขานุการของคณะกรรมการ และทำหน้าที่เป็นหัวหน้าสำนักงานการศึกษาจังหวัด ดำเนินการตามนโยบายและแผนที่กำหนด

5.3 ให้มีสำนักงานการศึกษาเขต ซึ่งเป็นหน่วยงานระดับกรม เป็นตัวแทนของกระทรวงศึกษาธิการ ทำหน้าที่ให้คำแนะนำทางวิชาการ ประสานงาน และกำกับการดำเนินงานการศึกษาของท้องถิ่นภายในเขตนั้น ๆ ให้เป็นไปตามนโยบายและแผนระดับชาติ และรวมทั้งทำหน้าที่เป็นตัวแทนของกระทรวงศึกษาธิการในระดับจังหวัดในเรื่องอื่น ๆ ทั้งหมด

5.4 ให้มีคณะกรรมการข้าราชการครู(ก.ค.) ในส่วนกลางประกอบด้วยกรรมการจากหลายฝ่าย มีหน้าที่กำหนดนโยบายและบริหารงานบุคคลระดับชาติเกี่ยวกับครู และเมื่ออนุกรรมการข้าราชการครู (อ.ก.ค.) ในท้องถิ่น ก.ค.นี้ไม่ใช่ครูสภา เพราะตามแนวปฏิรูปครูสภาจะเปลี่ยนสภาพเป็นสถาบันวิชาชีพของครู ซึ่งเป็นองค์กรอิสระ ทำหน้าที่พิทักษ์สิทธิและผลประโยชน์ของครู

5.5 ให้กรมต่างๆ ในกระทรวงศึกษาธิการปัจจุบันเริ่มปรับปรุงหน้าที่ให้รับกับสภาพใหม่ โดยกระจายอำนาจออกไปสู่ท้องถิ่น และทำหน้าที่ควบคุมส่งเสริมและประสานงานแทนในระยะยาวเมื่อได้เปลี่ยนแปลงโครงสร้างระบบการศึกษาแล้วเสร็จ ประมาณปลายแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติระยะที่ 4 กระทรวงการศึกษาควรมีหน่วยงานหลักดังต่อไปนี้

คือ ทบวงอุดมศึกษา, สำนักนโยบายและแผน สำนักงานปลัดกระทรวง สำนักงานการศึกษา เขต
สำนักงานจัดสรรงบประมาณ สำนักงานวิชาการ สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบ
สำนักงานส่งเสริมพละนาถัยและกิจการเยาวชน กรมการศิลปะและวัฒนธรรม กรมการศาสนา
ทั้งนี้โดยโอนกิจการและหนี้สินของกรมต่าง ๆ ในปัจจุบัน พร้อมทั้งปรับปรุงให้เข้ากับสภาพใหม่

6. กฎหมายเกี่ยวกับการศึกษา

ให้มีโครงสร้างระบบกฎหมายเกี่ยวกับการศึกษาที่มีเอกภาพ เพื่อให้มีความสอด-
คล้องในด้านสารบัญญัติทั้งหลายเกี่ยวกับการศึกษา และให้มีบทบัญญัติที่จะทำให้การปฏิรูปการศึกษา
ได้บรรลุผลตามความมุ่งหมาย โดยดำเนินการดังต่อไปนี้

6.1 ให้มีความสัมพันธ์เชื่อมโยง ระหว่างกฎหมายทางการศึกษาอันประกอบด้วย
ด้วยรัฐธรรมนูญ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พระราชบัญญัติต่าง ๆ เกี่ยวกับการศึกษา และ
ให้มีแผนพัฒนาการศึกษาที่สอดคล้องกับการพัฒนาสาขาอื่น ๆ แบบพัฒนาฯ นี้เป็นส่วนหนึ่งของแผน
พัฒนา เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

6.2 ให้มีพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ เป็นกฎหมายแม่บททางการศึกษา
ประกอบด้วยสารบัญญัตินี้ อุดมการณ์ทางการศึกษา ลักษณะและแนวการจัดการศึกษา ระบบ
การศึกษา การส่งเสริมความก้าวหน้าทางวิชาการ ศิลปะ วัฒนธรรม การกีฬา การลูกเสือและ
อนุภาษาด บุคลากรและการเงินเพื่อการศึกษา

6.3 ให้ปรับปรุงแก้ไขหรือร่างกฎหมายต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการศึกษาให้สอด-
คล้องกับแนวการปฏิรูปการศึกษาและพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ

7. ให้มีการปฏิรูประบบและโครงสร้างอื่นด้วย เพื่อเสริมสร้างแนวทางสังคมที่พึง
ประสงค์มีฉะนันการปฏิรูปการศึกษาตามข้อ เสนอนี้จะไม่บรรลุผลตามความคาดหมายนัก ระบบ
และโครงสร้างตลอดจนนโยบายสำคัญซึ่งเกี่ยวข้องกับการศึกษาที่รัฐควรริบพิจารณาดำเนินการ
คือ

7.1 รัฐควรปรับปรุงระบบ เศรษฐกิจ โดยให้ความสนับสนุนการพัฒนาภาค
เกษตรกรรมให้มากยิ่งขึ้น เร่งรัดการกระจายรายได้ออกสู่ชนบท เร่งรัดส่งเสริมระบบสหกรณ์
การพัฒนาภาคอุตสาหกรรมให้เป็นไป เพื่อเสริมสร้างการพัฒนาภาค เกษตรกรรม

7.2 รัฐควรเร่งรัดปรับปรุงระบบการปกครองให้เป็นประชาธิปไตยมากขึ้น โดยเฉพาะในท้องถิ่นต้องจัดให้ประชาชนในท้องถิ่นได้บริหารและดำเนินการในระดับท้องถิ่นได้เอง

7.3 รัฐควรเร่งรัดปฏิรูประบบราชการให้สามารถปฏิบัติงานเพื่อสนองนโยบายตามความต้องการทางสังคม เพื่อประชาชนอย่างแท้จริง

7.4 รัฐควรกำหนดนโยบายให้ชัดเจน เกี่ยวกับสภาพแวดล้อมและใช้มาตรการทุกด้านให้เป็นไปตามนโยบาย

7.5 รัฐควรเร่งรัดและสนับสนุนการดำเนินการตามนโยบายประชากร โดยใช้มาตรการทุกด้าน

7.6 รัฐควรกำหนดนโยบายให้ชัดเจนในการใช้สื่อมวลชนเพื่อการศึกษา และเร่งดำเนินการสนับสนุนให้มีการดำเนินการตามนโยบาย

7.7 รัฐควรกำหนดนโยบายที่ชัดเจนเกี่ยวกับชนต่างวัฒนธรรม เพื่อจะได้จัดการศึกษาให้สอดคล้องตามนโยบายนี้

ผลที่คาดว่าจะได้รับ

การปฏิรูปการศึกษาตามแนวทางที่คณะกรรมการฯ ได้ เสนอนี้จะก่อให้เกิดผลในทางเพิ่มพูนประสิทธิผลทางการศึกษา และการพัฒนาประเทศ และก่อให้เกิดผลต่อประชาชนโดยตรง ดังนี้

(1) ผลในทางเพิ่มพูนประสิทธิภาพและประสิทธิผลทางการศึกษาและการพัฒนาประเทศ

(1.1) การจัดการศึกษาตามหลักการใหม่ เป็นการศึกษาลดชีวิตที่มุ่งเน้นการพัฒนาความสามารถรอบด้านของผู้เรียน ทั้งในระบบโรงเรียนและนอกโรงเรียนและนอกโรงเรียน ให้เป็นพลเมืองที่มีศีลธรรม และมุ่งเน้นการมีงานทำเพื่อประโยชน์ต่อสังคม ให้สอดคล้องกับการพัฒนา เศรษฐกิจและสังคมในระบบประชาธิปไตย

(1.2) การจัดระบบบริหารการศึกษาตามแนวใหม่ที่มีเอกภาพทั้งในส่วนกลางและในท้องถิ่นโดยให้ประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมรับภาระ จะช่วยให้การบริหารงานมีประสิทธิภาพ-

ภาพ ประหยัด ลดความซ้ำซ้อนและคล่องตัวขึ้น อันจะมีผลให้ประชาชนรู้สึกประทับใจในภารกิจ ที่เป็นประโยชน์ของตนเอง และของส่วนร่วมยิ่งขึ้น แม้จะประสบอุปสรรคบ้างในระยะแรก ก็ น่าจะเป็นของธรรมดา แต่จะมีผลดีในระยะยาว

(1.3) การจัดสรรงบประมาณเพื่อการศึกษาตามแนวใหม่นี้จะช่วย เสริมสร้าง ความเป็นธรรมในสังคม เพราะจะมุ่งถึงการจัดการศึกษาภาคบังคับและการศึกษานอกโรงเรียน สำหรับประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศ ทั้งนี้ได้หาวิธีที่จะระดมสรรพกำลังจากแหล่งต่าง ๆ เพื่อ การลงทุนในการศึกษาอย่างประหยัดและมีประสิทธิภาพสูงสุด

(1.4) โครงสร้างหลักสูตรการศึกษาโดยเฉพาะในระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษา และ การศึกษานอกโรงเรียน จะเสริมสร้างพื้นฐานทาง เศรษฐกิจที่พึงประสงค์ของประเทศ เนื่องจากประเทศไทยเป็นประเทศเกษตรกรรม การศึกษาในแนวใหม่มุ่ง เน้นการศึกษาทาง เกษตรกรรม ใช้เทคโนโลยีชั้นกลางที่เหมาะสมกับสภาพท้องถิ่น สร้างทักษะอย่างแท้จริงใน ทุกวิธี เพื่อปรับปรุงเกษตรกรรมให้มีคุณภาพ จนสามารถผลิตขั้นต้นได้ในระดับสูงสุด

(1.5) การปฏิรูปในแนวใหม่ เป็นการศึกษาเพื่อเสริมสร้างการปกครอง แบบประชาธิปไตยในทุกแห่งทุกมุม กล่าวคือ การกระจายอำนาจในการจัดการศึกษาไปสู่ท้องถิ่น โดยให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา เนื้อหาสาระ กระบวนการเรียนรู้ วิธีการผลิต และอบรมครู มุ่งสร้างสังคมประชาธิปไตยที่ถูกต้อง โดยปลูกฝังให้รู้จักสิทธิ เสรีภาพของผู้อื่น และตนเอง เคารพกฎของสังคมในการอยู่ร่วมกัน รู้จักวิเคราะห์ด้วยความคิดอิสระอย่างมีเหตุ มีผล รู้จักต่อสู้เพื่อความเป็นธรรมอย่างถูกต้อง เหมาะสมตามสิทธิแห่งกฎหมาย

(2) ผลที่ประชาชนจะได้รับ

(2.1) เมื่อได้ปฏิรูปทั้งในหลักการ ระบบ และกระบวนการศึกษาครบถ้วน แล้ว ประชาชนในฐานะพ่อแม่ผู้ปกครองไม่ต้องพะวงในการหาที่เรียนให้แก่บุตรหลานในระดับ การศึกษาภาคบังคับซึ่งรัฐต้องจัดให้อย่างทั่วถึงและให้เปล่า ในระดับสูงขึ้นไปและการศึกษา ประเภทอื่นจะไม่ต้องวิ่ง เต้น เพื่ออภิสิทธิ์หรือแก่งแย่งที่เรียนเช่นปัจจุบัน และไม่ต้องห่วงใยถึง อนาคตของบุตรหลานที่จะต้องส่งเสียให้เรียนสูงขึ้นไปเรื่อย ๆ โดยไม่อาจหวังได้ว่าจะสามารถ ทำงานได้ หรือมีงานทำ เมื่อจบการศึกษาแล้ว เพราะหลักสูตรในแนวใหม่กำหนดให้นักเรียน

ฝึกฝนเพื่อให้สามารถออกไปประกอบอาชีพได้จากทุกระดับชั้น และกำหนดให้เหมาะสมกับความสามารถและความถนัด

(2.2) ประชาชนในฐานะที่เป็นนักเรียน จะต้องมีโอกาสศึกษาในระบบโรงเรียน ที่สนองความต้องการของตน โดยอาจเข้าหรือออกจากโรงเรียนได้ตามความจำเป็น เรียนได้ช้าหรือเร็วตามความสามารถและความถนัดเฉพาะตน ตามหลักสูตรและกระบวนการเรียนรู้ ที่มุ่งให้คิดเป็น ทำเป็น มีภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ มีประสบการณ์การทำงานจริงที่สอดคล้องกัน พร้อมทั้งได้เพิ่มความรู้ ทักษะ และทัศนคติใ้ห่งอกงาม ทั้งในทางคุณธรรม จริยธรรม และปัญญา ไปพร้อมกัน

(2.3) แม้ในระยะเริ่มแรกของการปฏิรูป ประชาชนที่มีได้เคยมีโอกาสศึกษาในโรงเรียนถึงระดับสูงนัก ก็จะมีโอกาสได้ศึกษาในการศึกษานอกโรงเรียนที่จะมีการขยายให้กว้างขวางในลักษณะต่าง ๆ เพื่อเพิ่มพูนทักษะในการประกอบอาชีพให้ได้ประสิทธิผลสูงขึ้น

(2.4) ประชาชนในฐานะที่เป็นครู ทั้งในโรงเรียนของรัฐและของเอกชน จะได้รับการยกฐานะและมีการประกันวิชาชีพให้ดีขึ้นกว่าปัจจุบัน โดยจัดตั้งองค์การอาชีพครู ให้เป็นผู้ที่ทักษ์สิทธิและผลประโยชน์ของครูอย่างแท้จริง และจะได้รับการปรับปรุงวิชาชีพครูให้อยู่ในระดับมาตรฐานและเป็นที่ยกย่องในสังคม ทั้งนี้ เพราะในโครงสร้างระบบงานบริหารบุคคลของครูตามแนวใหม่มีความคล่องตัวที่ทำให้ครูมีอิสระทางวิชาการ พร้อมกันนั้นบทบาทของครูที่พึงประสงค์ในแนวใหม่จะทำให้ครูเกิดความมั่นใจในบทบาทที่พึงปฏิบัติต่อนักเรียน ต่อสถาบัน และต่อสังคม

(2.5) การมุ่งเน้นให้ประชาชนได้รับความเสมอภาคตามแนวทางการปฏิรูป จะสร้างระบบการศึกษาที่อำนวยประโยชน์แก่ประชากรส่วนใหญ่ทั่วประเทศ สร้างความเป็นธรรมขึ้นในสังคม เพราะกระจายความเสมอภาคและโอกาสที่จะได้รับการศึกษาได้ทั่วถึงกันหมด ทำให้ไม่เกิดความเหลื่อมล้ำระหว่างผู้มีฐานะทาง เศรษฐกิจดีกับผู้มีฐานะทาง เศรษฐกิจด้อยกว่า และระหว่างผู้ที่อยู่ในเมืองกับในชนบท

เงื่อนไขที่จำเป็นต่อการปฏิรูปการศึกษา

ถ้าจะคาดหวังให้การเปลี่ยนแปลงและปรับปรุงการศึกษาครั้งนั้น มีผลสำเร็จที่จะมีส่วนช่วยแก่วัฒนธรรมและชาติ พร้อมทั้งโน้มนำสังคมไปในทางที่พึงประสงค์ คณะกรรมการวางพื้นฐานเพื่อปฏิรูปการศึกษาได้เสนอเงื่อนไขได้ 2 ประการ คือ

(1) จะต้องปฏิรูปการศึกษาทั้งในหลักการ ระบบ และกระบวนการ โดยมีใช้แก่เพียงบางจุด บางเรื่อง หรือบางขั้นตอน และในการปฏิรูปนี้จะต้องมีกำหนดเวลาและขั้นตอนให้เหมาะสมเพราะข้อ เสนอของคณะกรรมการวางพื้นฐานเพื่อปฏิรูปการศึกษา เกี่ยวพันกันเป็นลูกโซ่

(2) จะต้องปฏิรูประบบและโครงสร้างอื่นที่สัมพันธ์กับการศึกษาตามข้อเสนอของคณะกรรมการวางพื้นฐานเพื่อปฏิรูปการศึกษา โดยให้เกื้อกูลซึ่งกันและกันกับการจัดการศึกษาตามแนวใหม่

นอกจากนี้ คณะกรรมการวางพื้นฐานเพื่อปฏิรูปการศึกษายังตระหนักดีว่า การปฏิรูปการศึกษาครั้งนั้นจะบรรลุผลสมตามความคาดหวังได้ก็ต้องอยู่ที่ความเห็นชอบ ความสนับสนุนและความร่วมมือของประชาชนชาวไทยทุกคน ที่จะช่วยกัน เสริมสร้างและสร้างสรรค์การศึกษา เพื่อให้การศึกษาของไทย เป็นไป เพื่อชีวิตและสังคมไทย

ภาคผนวก ช

รัฐบาลคณะ	พ.ศ.	นายกรัฐมนตรี	รัฐมนตรีว่าการกระทรวง ศึกษาธิการ
ที่			
1-3	2475-2476	พระยามโนปกรณัม	เจ้าพรยาธรรมศักดิ์มนตรี
4-8	2476-2481	พระยาพหลา	พระยาพหลา พระสารสาส์นประพันธ์ หลวงสินธุ์สงครามชัย
9-10	2481-2487	จอมพลแปลก	พ.อ. ประยูร ภมรมนตรี
11	2487-2488	พ.ต.ควง	ทวี บุญเกิด
12	2488-2488	ทวี บุญเกิด	
13	2488-2489	ม.ร.ว. เสนีย์	พระตรีธรรมาธิบดี
14	2489	พ.ต.ควง	
15-17		ปรีดี พนมยงค์	เดือน บุนนาค
18-19	2489-2490	พลเรือตรีถวัลย์	
20-21	2490-2491	พ.ต.ควง	พระยาศราภยวณิช ม.ร.ว. เสนีย์
22-27	2491-2500	จอมพลแปลก	พลโทมังกร พรหมโยธี พลตรีสวัสดิ์ สวัสดิเกียรติ พล.อ.ท. มณี มหาสันทนา
28	2500	พจน์ สารสิน	ม.ล. ปิ่น มาลากุล
29	2501	พลโทถนอม	
30	2502-2506	จอมพลสฤษดิ์	
31-33	2506-2516	จอมพลถนอม	สุกิจ นิมมานเหมินทร์ อภัย จันทวิมล
34-35	2516-2517	สัญญา ธรรมศักดิ์	เกรียง กิริติก

<u>รัฐบาลคณะ</u>	<u>พ.ศ.</u>	<u>นายกรัฐมนตรี</u>	<u>รัฐมนตรีว่าการกระทรวง</u> <u>ศึกษาธิการ</u>
ที่			
36-39	2518-2519	ม.ร.ว. เสนีย์	ก่อ สวัสดิพิทักษ์ นิพนธ์ ศศิธร พลตรีศิริ สิริโยธิน
40	2519-2520	ธานินทร์ กรัยวิเชียร	ภิญโญ สาธร
41-42	2520-2523	พลเอกเกรียงศักดิ์	บุญสม มาลีดิน ก่อ สวัสดิพิทักษ์
43-45	2523-2531	พลเอกเปรม	ลีปนันท เกตุทัต เกษม ศิริสัมพันธ์ ชวน หลีกภัย มารุต มุนนาค
46	2531-2534	พลเอกชัชชาติ	พลเอกมานะ รัตนโกเศศ พลเอกเทียนชัย ศิริสัมพันธ์
47	2534-ปัจจุบัน	นายอนันต์	ก่อ สวัสดิพิทักษ์

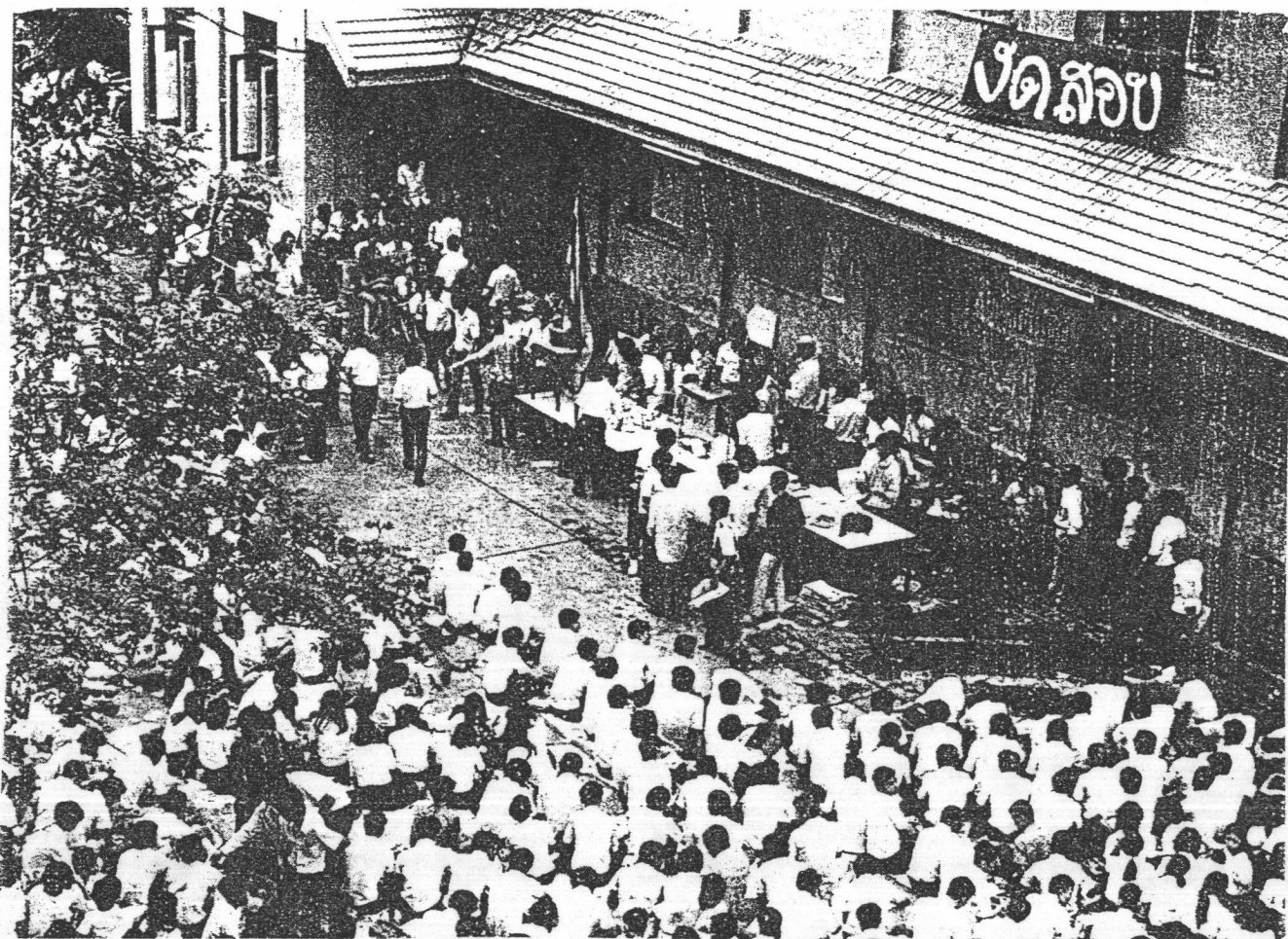
ภาพผนวก ข

ภาพเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516

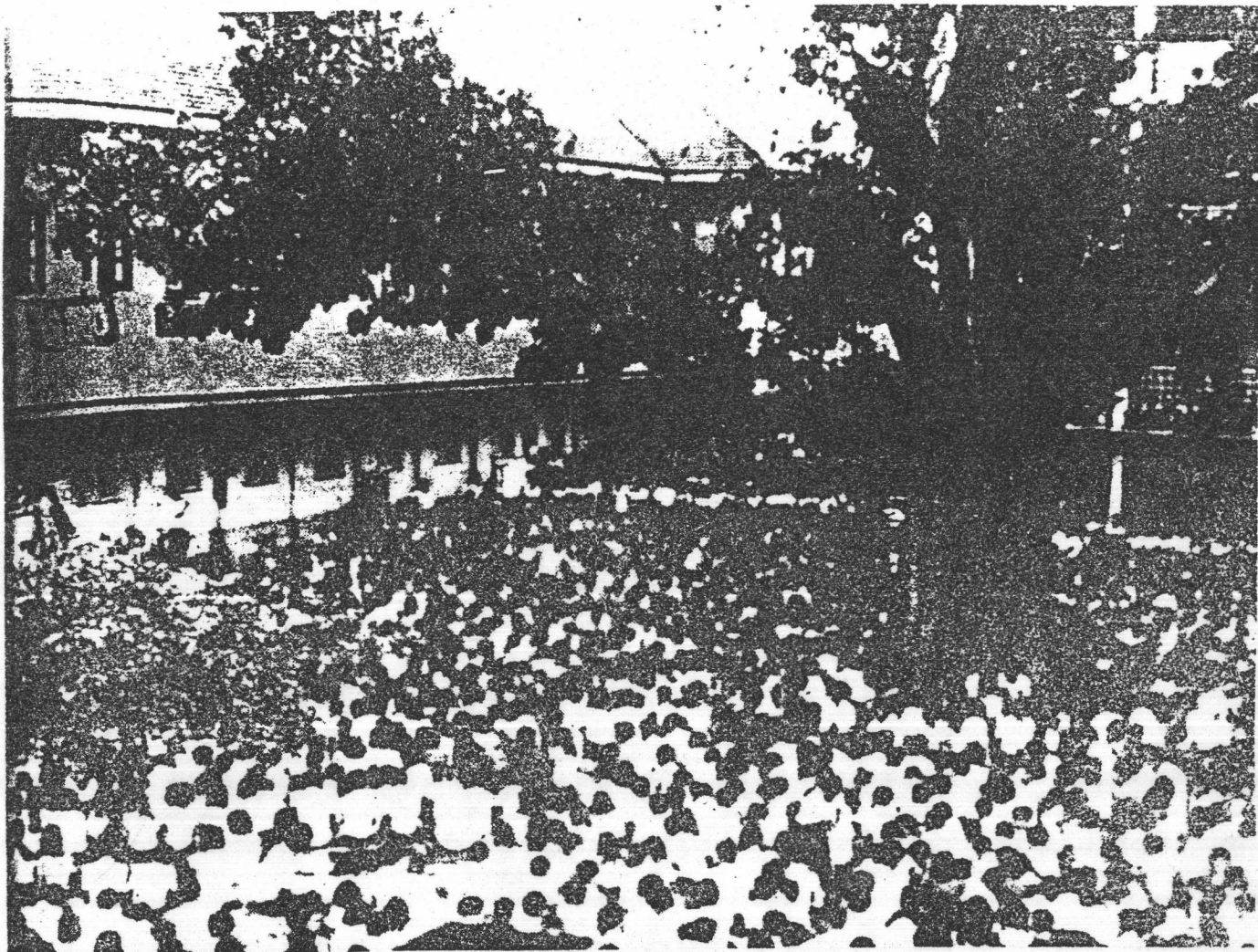

6 ตุลาคม 2516 กลุ่มเรียกร้องรัฐธรรมนูญประมาณ 20 คน นำโดยนายธีรยุทธ บุญมี เริ่มออกแจกใบปลิวให้กับประชาชนย่านต่าง ๆ ตั้งแต่เวลา 16.00 น. โดยเริ่มต้นจากอนุสาวรีย์ท้าวสุทนต์ ข้อความเรียกร้องให้รัฐบาลคืนอำนาจให้แก่ประชาชนด้วยการประกาศใช้รัฐธรรมนูญ

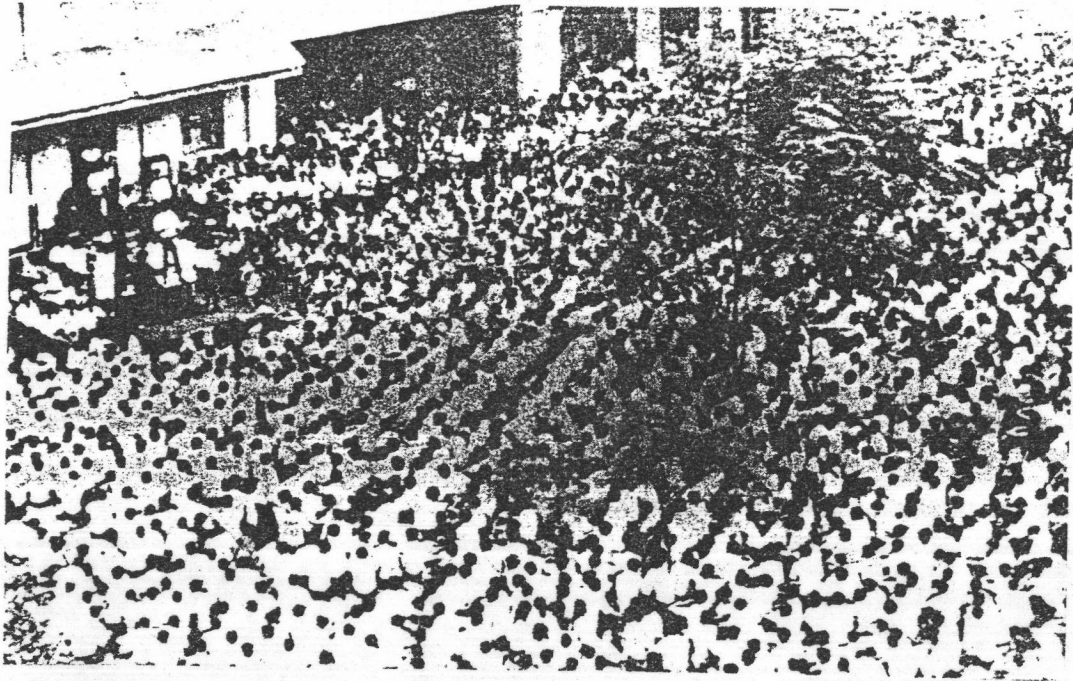
มีการจับกุมผู้แจกใบปลิวจำนวน 11 คน ข้อหา "ฉ้อสุ่มชักชวนให้มีการชุมนุมทางการเมืองเกินกว่า 5 คน" ธีรยุทธ บุญมี ให้สัมภาษณ์หนังสือพิมพ์ว่า "ไม่ตกใจกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น เพราะได้ทำไปด้วยความบริสุทธิ์ใจ และเป็นสิทธิขั้นมูลฐานของมนุษยชนที่จะเรียกร้องรัฐธรรมนูญในฐานะประชาชนคนหนึ่ง" ในเวลาต่อมา มีการจับกุมผู้ต้องหาเพิ่มอีก 2 คน รวมเป็น 13 คน ทั้งหมดถูกควบคุมตัวอยู่ที่โรงเรียนพลตำรวจนครบาลบางเขน โดยนำไปร่วมกับผู้ต้องหาคดีคอมมิวนิสต์และผู้ต้องหาเนรเทศ ก่อให้เกิดกระแสเคลื่อนไหวคัดค้านจากนิสิตนักศึกษามหาวิทยาลัยต่าง ๆ ทั่วประเทศ

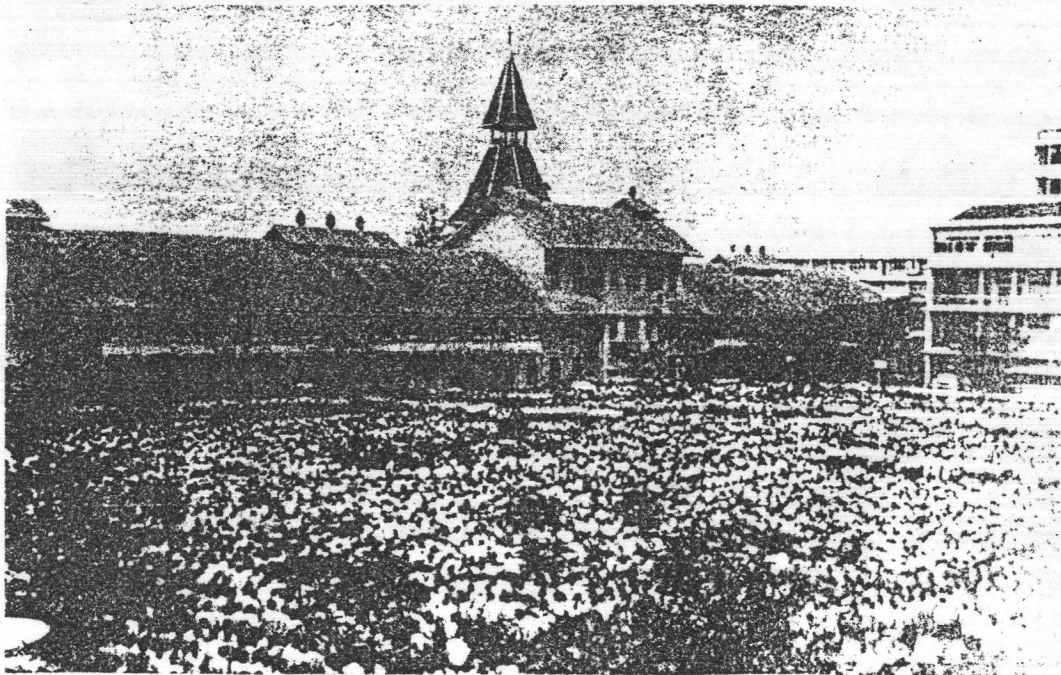
๑ ตุลาคม 2516 องค์การนักศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ประกาศงดสอบ ชักชวนให้
นักศึกษาไปร่วมชุมนุมที่ลานโพธิ์ เพื่อเรียกร้องให้รัฐบาลปล่อยตัวผู้ต้องหาทั้ง 13 คน มีนักศึกษามา
ร่วมเกือบ 1,000 คน (ในตอนเช้า) และเพิ่มเป็นกว่า 10,000 ในค่ำวันนั้น

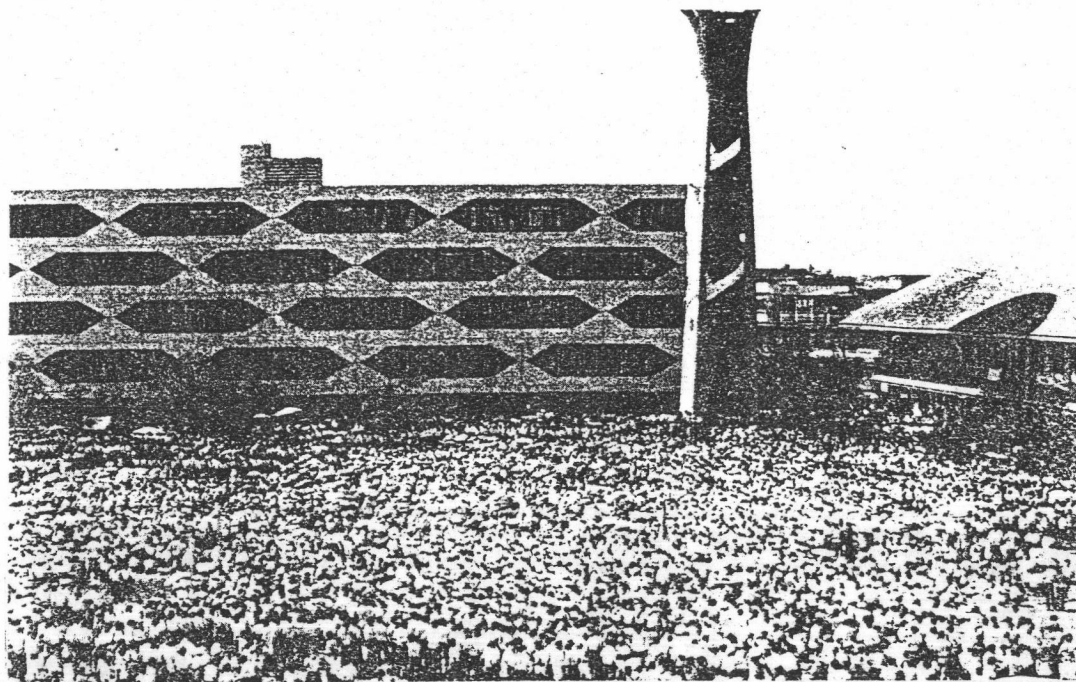
เช้าวันที่ 10 ตุลาคม 2516 นักเรียนอาชีวะ นักศึกษาทั้งระดับอุดมศึกษาและวิทยาลัย
เฉพาะในกรุงเทพมหานครจากหลายสถาบัน ททยอยเข้ามาชุมนุมที่ลานโพธิ์ นับได้ว่าเป็นครั้งแรก
ที่นักเรียนอาชีวะได้เข้ามามีส่วนร่วมในการต่อสู้ทางการเมือง

นักเรียน นิสิตนักศึกษา และประชาชน กำลังฟังอภิปรายโจมตีรัฐบาลที่หน้าตึกโดมด้าน
สนามฟุตบอลธรรมศาสตร์ หลังจากย้ายการชุมนุมมาจากลานโพธิ์ เนื่องจากจำนวนคนเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ

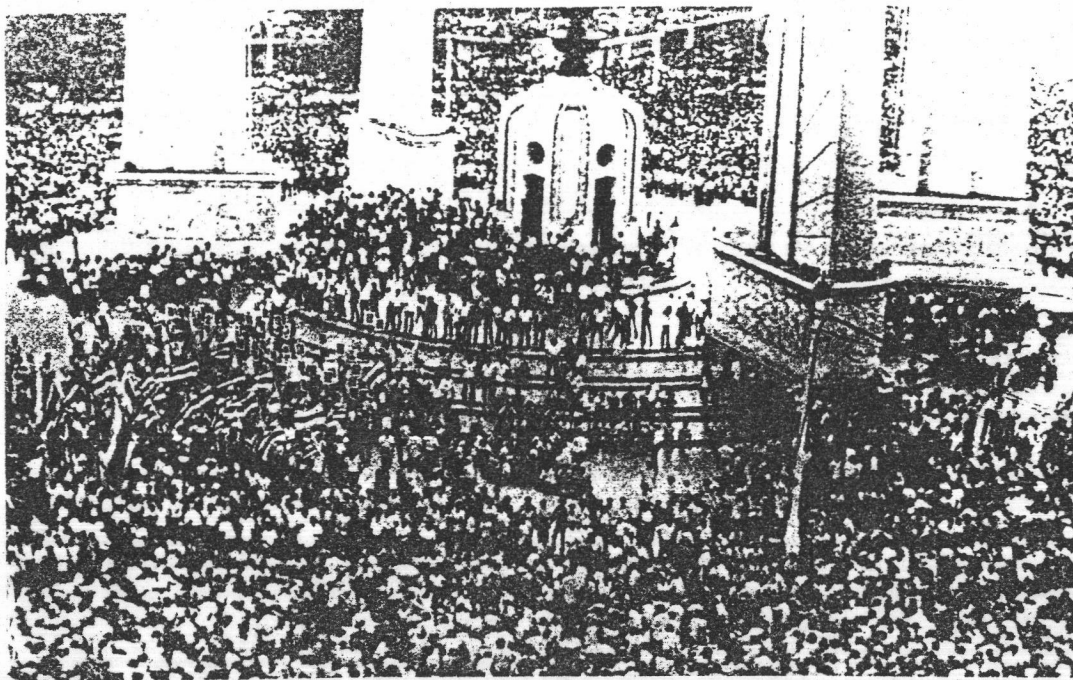
คืนวันที่ 10 ตุลาคม นักศึกษาที่ชุมนุมอยู่ในธรรมศาสตร์เพิ่มขึ้นเป็น 20,000 คนเศษ
โดยที่ยังไม่ได้รับคำตอบจากรัฐบาลว่าจะยอมปล่อยผู้ต้องหาทั้ง 13 คนหรือไม่

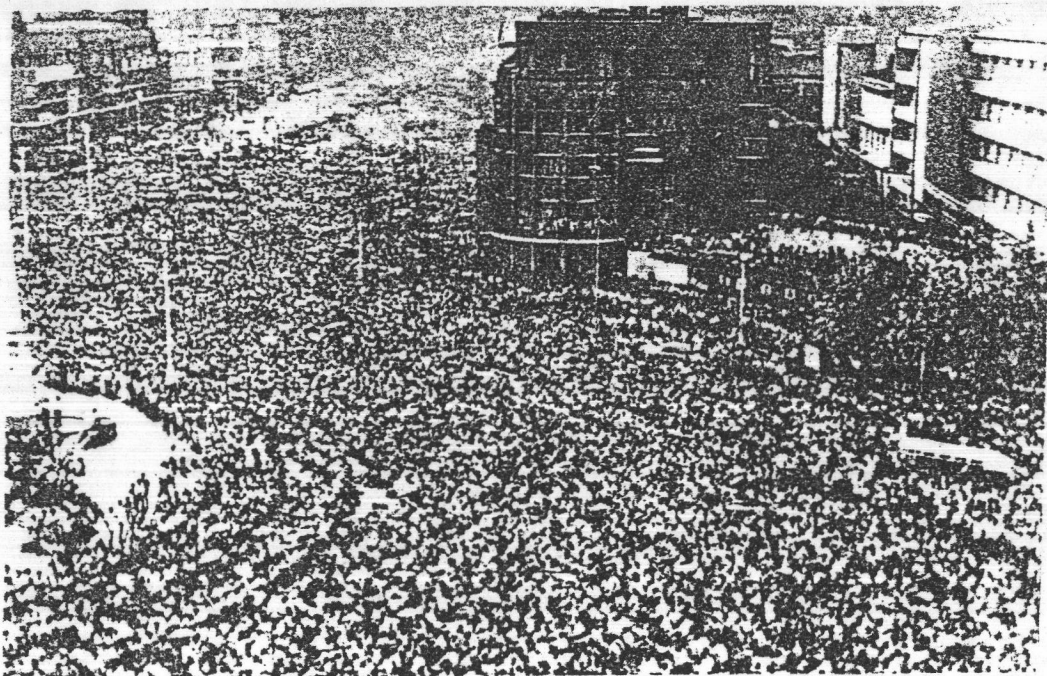
พลังมทาชนในสนามฟุตบอลธรรมศาสตร์กว่า 20,000 คน ก่อนเดินขบวนวันที่ 13 ตุลาคม

นักเรียน นิสิต นักศึกษา เริ่มเดินขบวนออกจากสนามฟุตบอลธรรมศาสตร์มุ่งสู่อนุสาวรีย์
ประชาธิปไตย ในวันที่ 13 ตุลาคม 2516

กองบัญชาการศุนย์ฯถูกจัดตั้งขึ้นบนอนุสาวรีย์ประชาธิปไตย เพื่อเรียกร้องให้
ฝูงชนรอคำตอบจากรัฐบาลและประกาศยืนหยัดต่อสู้ด้วยวิธีอหิงสา (13 ต.ค. 2516)

การรอคอยของประชาชนที่อนุสาวรีย์ประชาธิปไตย ด้านหน้าโรงเรียนสตรีวิทยา

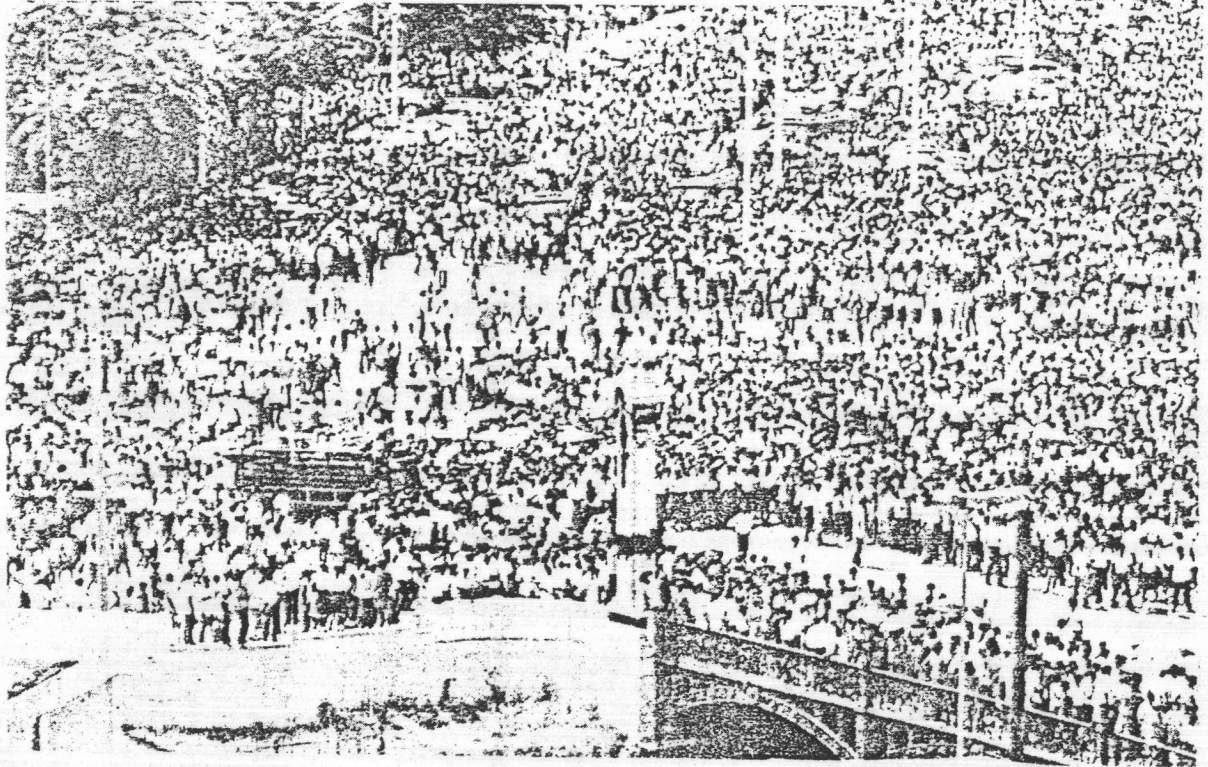

การชุมนุมของประชาชนที่มากที่สุด เป็นประวัติศาสตร์ของประเทศไทยกว่า 500,000 คน

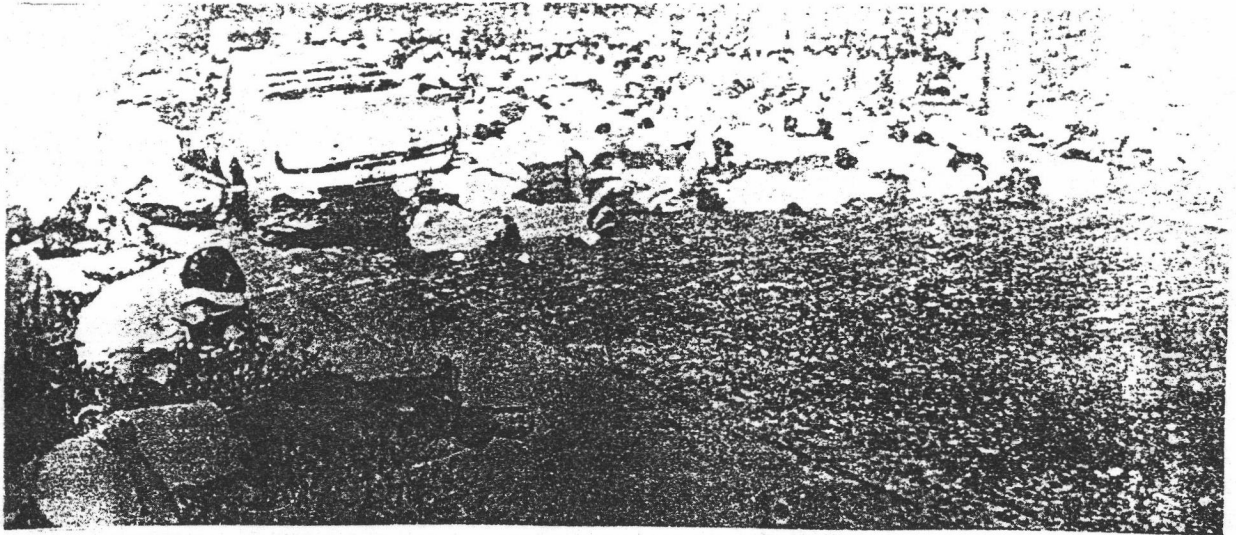
ในเย็นวันที่ 13 ตุลาคม 2516

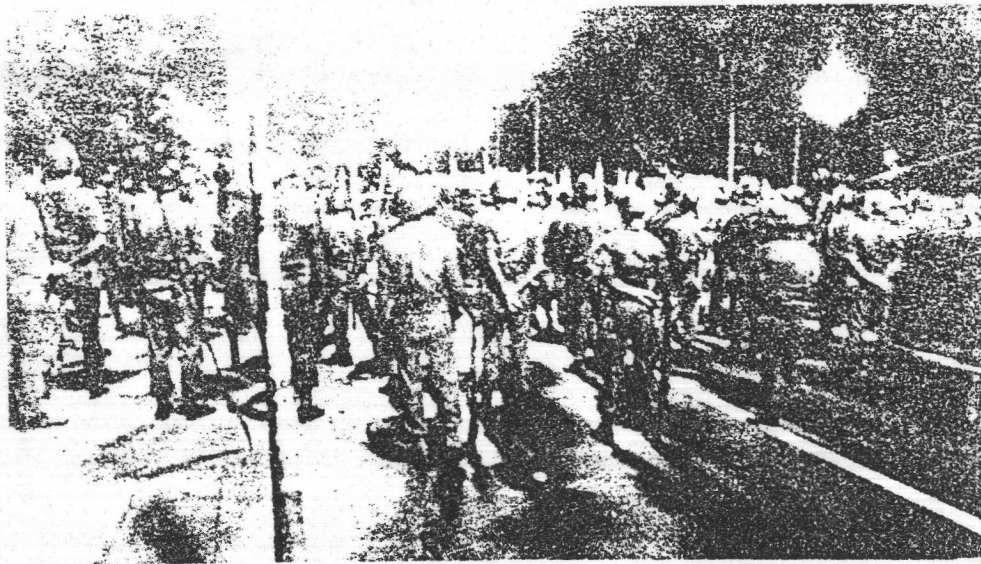
วันที่ 13 ตุลาคม 2516 เวลาประมาณ 12.00 น. ตัวแทนนักศึกษาได้เข้าพบจอมพลประภาส จารุเสถียร รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย เพื่อขอทราบการตัดสินใจของรัฐบาล จอมพลประภาส ได้มอบร่างสัญญาใจความว่ายอมปล่อยตัวผู้ต้องหาทั้ง 13 คนโดยไม่มีเงื่อนไข และจะร่างรัฐธรรมนูญให้เสร็จก่อนเดือนตุลาคม 2517 แต่ศูนย์นิสิตาจะต้อหาทางให้ฝูงชนสลายตัวโดยเร็วที่สุด

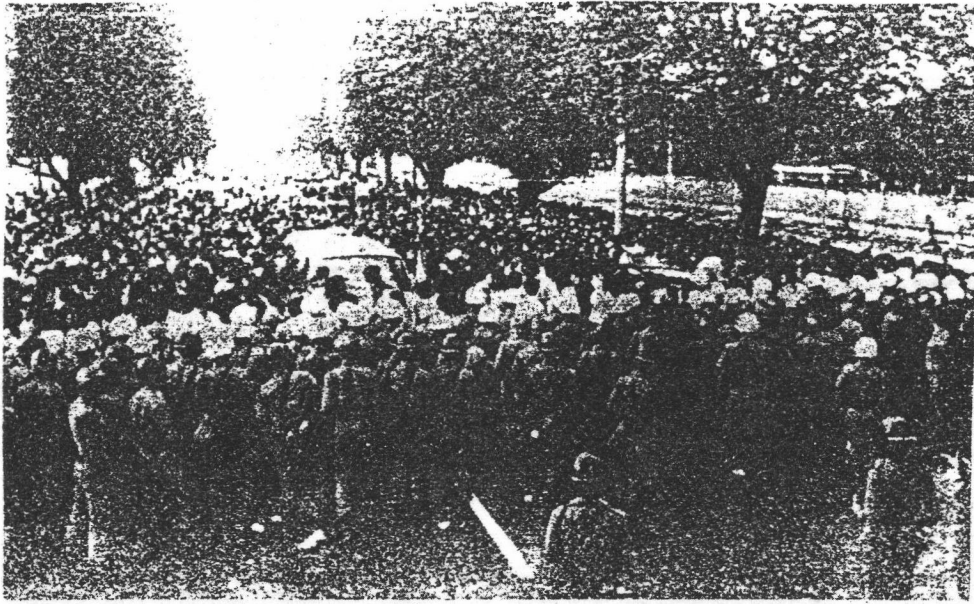
ในวันที่ 13 ตุลาคม 2516 เวลา 16.00 น. ตัวแทนศูนย์กลางนิสิตฯ ได้เข้าเฝ้า
 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เพื่อกราบบังคมทูลถึงจุดมุ่งหมายของการดำเนินการของนักเรียน
 นิสิตนักศึกษา และขอพระราชทานคำปรึกษา พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระราชทานพระบรม-
 ราโชวาทเพื่อให้ตัวแทนศูนย์กลางนิสิตฯ นำมาอ่านให้ฝูงชนฟัง การเข้าเฝ้าเสร็จสิ้นเมื่อเวลา
 17.20 น.

ด้วยความเข้าใจผิด เนื่องจากขาดการติดต่อกันโดยสิ้นเชิง กรรมการศูนย์กลางนิสิตฯ
ประกาศโจมตีเสกสรรค์ความีเจตนาไม่บริสุทธิ์ ไม่ฟังมติของกรรมการศูนย์ฯ แต่ฝูงชนยังคงนั่งสงบ
ไม่สนใจคำโจมตีเหล่านั้น

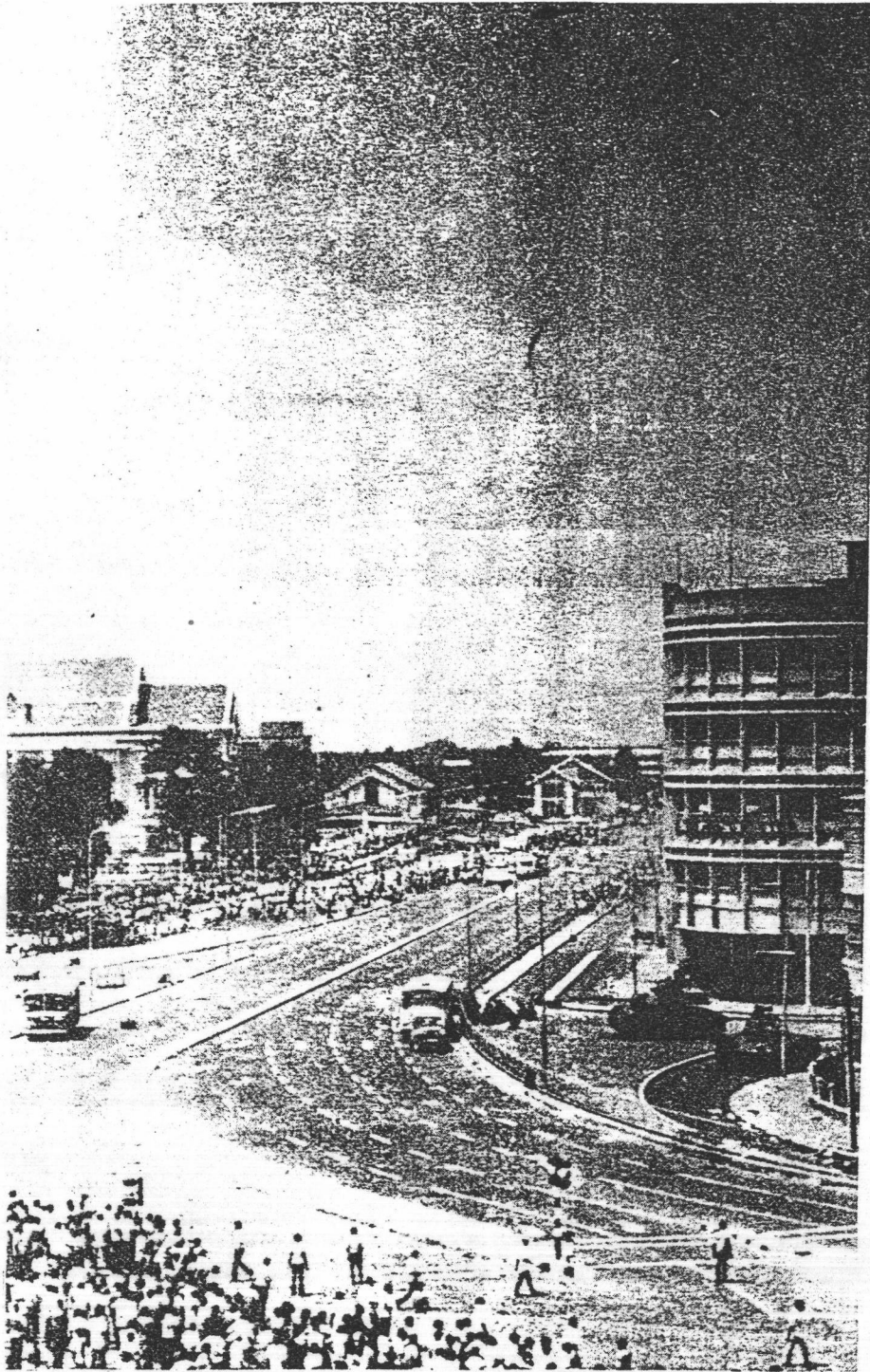
02.45 น. (14 ตุลาคม 2516) ตัวแทนศูนย์กลางนิสิตฯ ได้พบกันและ
รู้ว่าเข้าใจกันผิด จากนั้นได้ช่วยกันประกาศให้ฝูงชนเกิดความเข้าใจและประกาศ
ให้ฝูงชนสลายตัวในขณะที่ฝูงชนกำลังประจันหน้ากับเจ้าหน้าที่ตำรวจ

เวลา 6.20 น. วันที่ 14 ตุลาคม ที่ถนนพระราม 5 หน้าสวนจิตรลดา ตรงข้ามสวนสัตว์ดุสิต ได้เกิดเหตุการณ์ที่ไม่คาดคิดขึ้น เมื่อฝูงชนที่จะกลับบ้านทางถนนพระราม 5 และราชวิถีได้ประจันหน้ากับ ตำรวจปราบจลาจลภายใต้การบังคับบัญชาของ พล.ต. ท.มนต์ชัย พันธุ์คงชื่น ซึ่งปิดกั้นถนนและไม่ยอมให้ผ่าน แต่บังคับให้เดินย้อนกลับซึ่งเป็นระยะทางไกลขึ้นไปอีกทั้ง ๆ ที่ส่วนใหญ่ว่างนอนและอ่อนเพลียอย่างมาก ในที่สุดจึงเกิดการปะทะกันขึ้นระหว่างฝ่ายประชาชนกับตำรวจ โดยฝ่ายประชาชนขว้างปา ตำรวจด้วยไม้ ขวด ก้อนอิฐ ก้อนหิน ส่วนตำรวจเปิดสัญญาณไซเรนตะลุยตีฝ่ายประชาชน และยิงแก๊สน้ำตา เข้าใส่ ทำให้เป็นจุดเริ่มต้นแห่งการนองเลือดของวันมหาวิปโยค 14 ตุลาคม

แนวปิดกั้นของตำรวจคอมมานโดประมาณ 250 คน ยืนปิดกั้นถนนพระราม 5 เพื่อสกัดกั้นไม่ให้ฝูงชนเดินผ่านไปได้โดยสะดวก กำลังเหล่านี้เริ่มตั้งแถวตั้งแต่เริ่มวันใหม่ของ วันที่ 14 ตุลาคม 12516

เฮลิคอปเตอร์ 1 ใน 2 ลำ ซึ่งอยู่ภายใต้การบัญชาการของ พ.อ.ณรงค์ กิตติขจร
 กำลังบินอยู่เหนือกรมสรรพากร ก่อนเที่ยงวันที่ 14 ตุลาคม ทั้งนี้มีการยิงแก๊สน้ำตา
 และปืนเอ็ม. 16 ในเครื่องบินยิงลงมาใส่ประชาชนไม่ต่ำกว่า 100 นัด ทำให้มี
 คนตายและบาดเจ็บหลายสิบคน

นายสัญญา ธรรมศักดิ์ ได้กล่าวปราศรัยกับประชาชนทางโทรทัศน์ หลังจากที่ได้รับพระราชทานแต่งตั้งจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวให้ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ในคืนวันที่ 14 ตุลาคม 2516 นับว่าเป็นนายกรัฐมนตรีของไทยคนแรกที่ได้รับการแต่งตั้งจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวโดยตรง

วันที่ 16 ตุลาคม 2516 ลูกเสือจากโรงเรียนต่าง ๆ ทำหน้าที่เป็นจราจรแทนตำรวจที่วกรุงเทพฯ เพราะเจ้าหน้าที่ตำรวจไม่กล้าออกมาปฏิบัติงานในขณะที่เหตุการณ์เพิ่งสงบ

ภาพเหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2519

วันที่ 19 กันยายน 2519 จอมพลถนอม กิตติขจร เดินทางเข้าประเทศ โดยอาศัย การบวช เป็นสามเณร เข้ามาและประกอบพิธีบวช เป็นพระที่วัดบวรนิเวศฯ

กลุ่มพลังต่าง ๆ 165 กลุ่ม ประชุมกำหนดทำที่ในวันนั้นทันที และมีมติคัดค้านการ กลับมาของพระถนอมและยื่นหนังสือถึงรัฐบาลเพื่อขอทราบทำที่

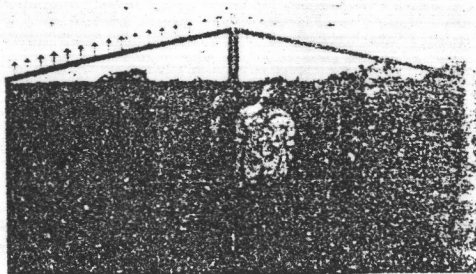
สำหรับการเคลื่อนไหวนั้น ศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย (ศนท.) เห็นว่า ต้องสุ่ม เพราะมีการนำเอาศาสนาบังหน้า จึงให้โอกาสและการดำเนินการแก่ทางรัฐบาลก่อน โดยมีข้อสังเกตว่าการเข้ามาของพระถนอมเป็นแผนของกลุ่มที่ต้องการทำรัฐประหาร

สถานีวิทยุยานเกราะฯ ใจเมตตาการคัดค้านของนักศึกษาประชาชน กระทั่งมีการเรียกร้อง ให้รัฐบาลฆ่าประชาชนสักสามหมื่นคน เพื่อคนจำนวนสี่สิบสามล้านคน

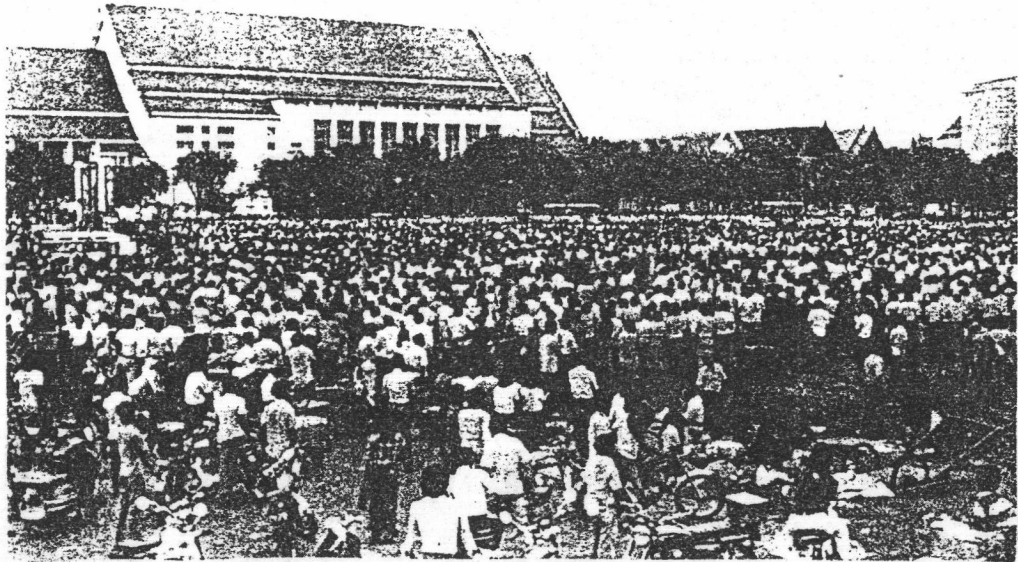
วันที่ 20 ก.ย. กลุ่มพลังฝ่ายขวาเริ่มมีการเคลื่อนไหวปกป้องการเข้ามาของพระถนอม ส่วนทางฝ่ายนักศึกษาใช้วิธีเคาะประตูบ้านประชาชนแทนการชุมนุม เพื่อสอบถามความรู้สึก รวมทั้ง สร้างความเข้าใจกับประชาชน

วันที่ 23 ก.ย. 2519 ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช ลาออกกลางสภาผู้แทนราษฎร เพราะไม่สามารถควบคุมสถานการณ์บ้านเมืองได้ แต่เป้าหมายลึก ๆ คือเพื่อให้มีการปรับปรุงคณะรัฐมนตรีโดยการคัดพรรคชาติไทยรวมทั้งสมาชิกพรรคประชาชนปัตย์บางคนออกจากการร่วมรัฐบาล แต่แล้วอิทธิพลที่เหนือกว่าก็บีบให้ต้องยอมรับพรรคชาติไทยกลับมาร่วมรัฐบาลอีก

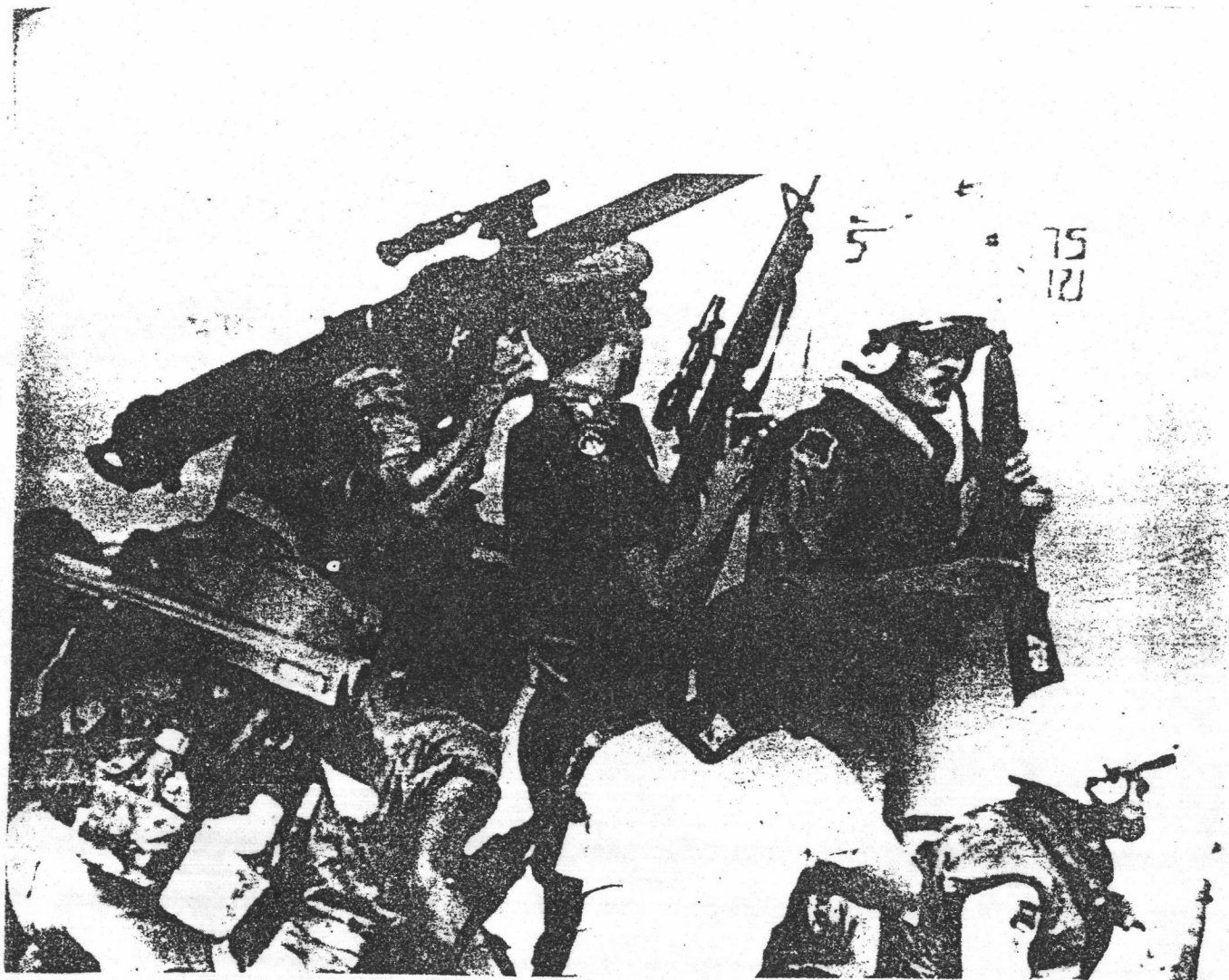
24 ก.ย. 2519 นายวิชัย เกษศรีพงศา และนายชุมพร ทุมไผ่ พนักงานไฟฟ้านครปฐมซึ่งกำลังติดโปสเตอร์ประท้วงต่อต้านพระถนอมถูกตำรวจจับไป ต่อมาพบศพถูกฆ่าแขวนคอ ตำรวจ 5 คน ถูกจับแต่ได้รับการปล่อยตัวอย่างเงิบ ๆ ในเวลาไม่นาน

29 ก.ย. 2519 กลุ่มพลังต่าง ๆ นัดชุมนุมประท้วงพระถนอมที่สนามหลวง มีประชาชน
มาร่วมกว่า 20,000 คน

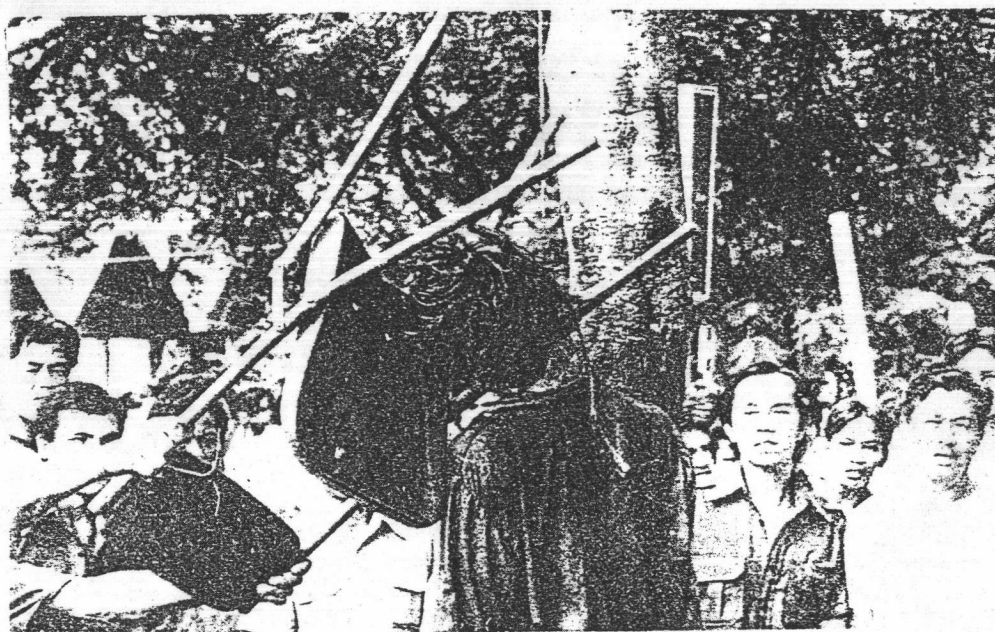
4 ต.ค. 2519 ทักษิณา
ธรรมศาสตร์ศึกษามห
ที่ลาหิเพธ และมีการ
แสดงละครล้อเลียน
การฆ่าแขวนคอที่นครปฐม

6 ค.ค. 2519 เวลา 8.10 น. ตำรวจตระเวนชายแดนอาวุธครบมือบุกเข้าไปในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

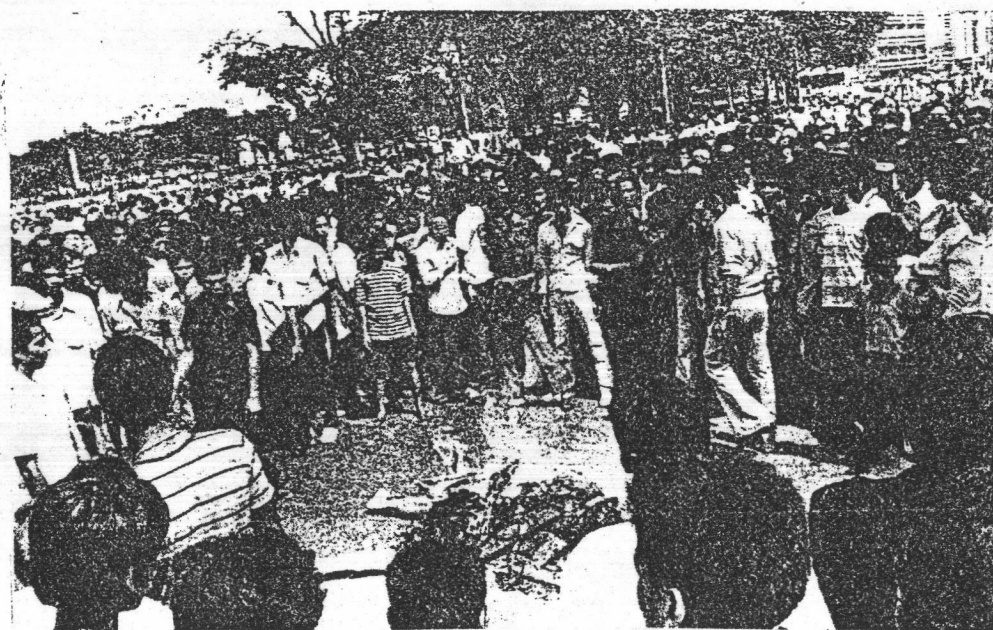

6 ต.ค. 2519 เวลา 8.30 น. พล.ต.ต.เสน่ห์ สิทธิพันธ์ สั่งการให้ ต.ช.ค. บุคเข้าไปในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ อิงกราดเข้าไปในหมู่นักศึกษา มีหลายคนถูกยิงบาดเจ็บและเสียชีวิตทันที หลายคนถูกรุมตี ถูกทำร้ายบาดเจ็บสาหัส บางคนยังไม่สิ้นใจก็ถูกลากเอาไปแขวนคอที่ต้นไม้บริเวณสนามหลวง และถูกตีจนร่างละ

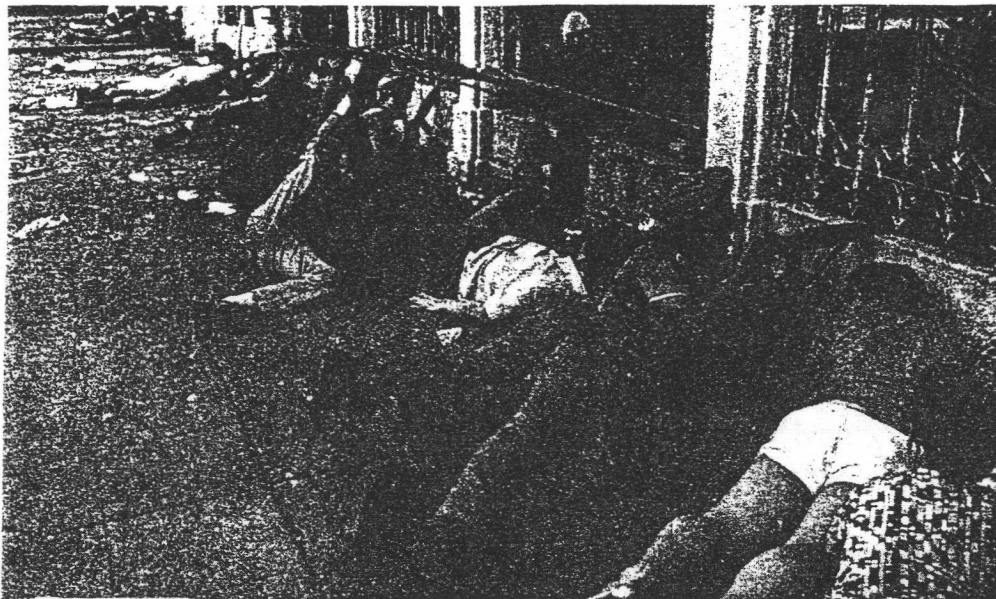

นักศึกษาถูกลากออกไปจากประตูลิขธรรมศาสตร์ ถูกข้อม ภูกราตน้ำมันเบนซินและเผา

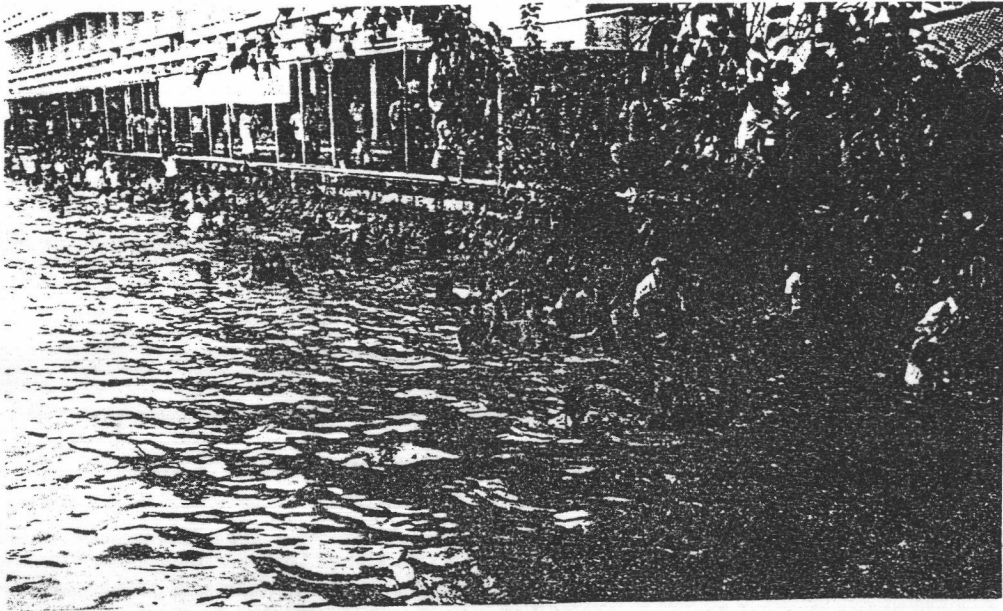
ศพนักศึกษาถูกลากออกมาเผาที่บริ เวณพระแม่ธรณีบีบมวยผม สนาทหลวง โดยใช
ยางรถยนต์ที่บรรคน้ำมัน เบนซินจุดไฟเผา

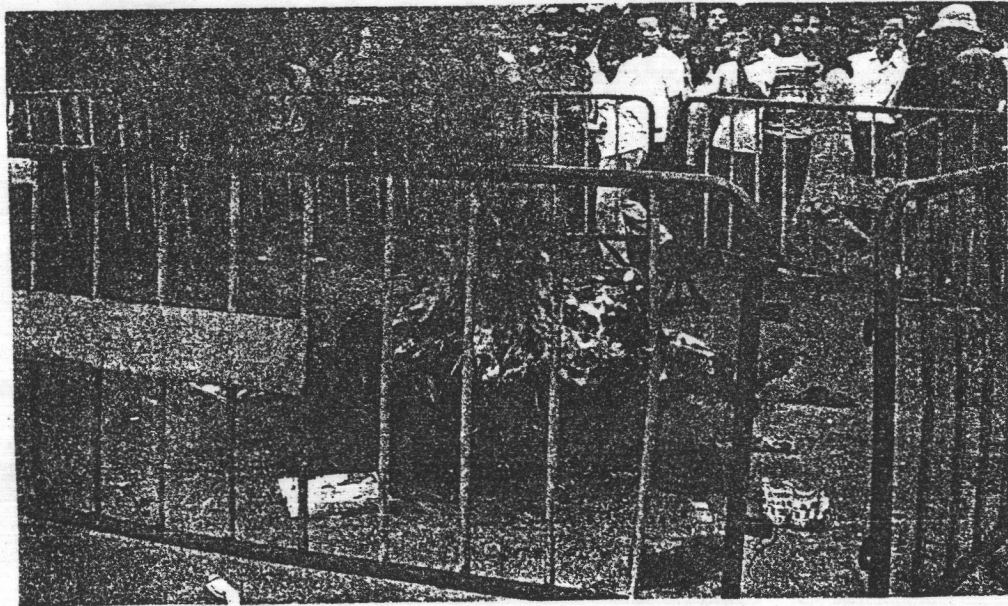
ช่างภาพตะวันตกคนหนึ่งซึ่งอาศัยนามรบในสงครามเวียดนามมานาน 4 ปี กล่าวว่า
"พวกตำรวจกระหายเลือด มันเป็นการยิงที่เลวร้ายที่สุดที่ข้าพเจ้าเคยเห็นมา"

นักศึกษาถูกยิงและถูกใช้ผ้าฝืนใหญ่ผูกคอตากผ่านกลางสนามฟุตบอลระยะทางนับร้อย เมตร

ตำรวจได้ใช้ปืนกล ลูกกระเบิดมือ ปืนไร้แสงสะท้อนระดมยิงนักศึกษาในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
นักศึกษาฝ่ายซ้ายหลายคนถูกจับตัว ลูกธาดน้ำมันเบนซินและจุดไฟเผา

มีคนพยายามหาทางออกทางน้ำหลายร้อยคนแต่ถูกตำรวจน้ำยิงขู่ลงน้ำและประกาศห้าม เรือทุกลำ
ให้การช่วยเหลือคนเหล่านั้น

6 ต.ค. 2519 เวลา 11.00 น. เจ้าหน้าที่ได้เคลื่อนย้ายพื้นที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
นักศึกษาถูกจับ ถูกสั่งให้ถอดเสื้อและนอนคว่ำกับพื้นกลางสนามฟุตบอลเพื่อตรวจค้นอาวุธ

ลูกเสือชาวบ้านที่ชุมนุมกันที่ลานพระบรมรูปทรงม้าตั้งแต่เช้าเคลื่อนไป
ทำเนียบรัฐบาล เพื่อให้รัฐบาลดำเนินคดีกับนักศึกษาที่ชุมนุมประท้วงในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

6 ต.ค. 2519 เวลา 18.00 น. พล.ร.อ.สังัด ชลออยู่
หัวหน้าคณะปฏิรูปการปกครองแผ่นดินได้ทำรัฐประหารยึดอำนาจ ประกาศยุบรัฐสภา
และสั่งห้ามการชุมนุมทางการเมือง

ประวัติผู้เขียน

นางสาวกาญจนา บุญส่ง เกิดเมื่อวันที่ 12 มิถุนายน พ.ศ. 2500 ที่บ้านเลขที่ 27 หมู่ 4 ตำบลบางจาก อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบุรี สำเร็จการศึกษาปริญญาตรีศึกษาศาสตร์บัณฑิต สาขาวิชาเอกการสอนประวัติศาสตร์ วิชาโทสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา จากคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง เมื่อปีการศึกษา 2522 เข้ารับราชการที่โรงเรียนวัดคอนไก่เตี้ย อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบุรี ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2523 จนถึงปัจจุบัน